

Evropske socijaldemokrate na izborima

lekcije i perspektive

Dimitrije Milić

Novi treći put

novi pristup za novo vreme

PUBLIKACIJA

**Evropske socijaldemokrate na izborima
– lekcije i perspektive**

Prvo izdanje 2018.

IZDAVAČ:

Novi treći put

ZA IZDAVAČA:

Dimitrije Milić

LEKTURA:

Nataša Radulović Belobabić

PRELOM I ŠTAMPA:

Studio triD

TIRAŽ:

200

ISBN Broj: 978-86-900405-0-6

SADRŽAJ

Uvod	6
Holandski laburisti (PvdA)	
– Velika koalicija za istorijski minimum 1	8
Francuski socijalisti (PS)	
– Propuštena šansa za reformu ka centru	16
Malteški laburisti (PL)	
– Brzopotezna pobeda Džozefa Muskata	27
Britanski laburisti (Lab)	
– Iluzija srednjeročnih dobitaka.....	31
Nemačke socijaldemokrate (SPD)	
– Velika koalicija za istorijski minimum 2	43
Austrijske socijaldemokrate (SPO)	
– Pragmatični Kern i uspešna kontrola štete.....	53
Socdem. Višegradske grupe i Istočne Evrope	
– Pad podrške i manjak perspektive	60
Skandinavske socijaldemokrate	
– Ugrožen duopol, ugrožene pozicije	66
Italijanske demokrate (PD)	
– Šanse i rizici političkog centra.....	74
Zaključci	84
Literatura	107

UVOD

Kriza evropske socijaldemokratije, kao i uzroci i manifestacije ove krize, postaju sve češća tema debata u poslednjoj deceniji. Vidljivi su sve slabiji rezultati partija ovog ideološkog profila u nekoliko izbornih ciklusa, na svim nivoima vlasti. Ukoliko se analiziraju izborni rezultati stranaka članica evropske grupe levocentrističkih stranaka (Partije evropskih socijalista i demokrata – PES) na izborima u poslednjih deset godina, mogu se primetiti određeni zajednički fenomeni. Partije koje su u raznim istorijskim periodima imale potpunu dominaciju u političkom polju – bilo kao stožer vlasti ili kao glavna opozicija – u jednom broju država Evropske unije nalaze se, čak, na ivici opstanka. U ovom radu pokušaću da kombinovanjem svog dosadašnjeg istraživačkog rada predstavljenog pisanjem bloga, radom u organizaciji „Novi treći put“ i dodatnim istraživanjima, dođem do zaključaka o uzrocima pada socijaldemokrata i pretpostavkama o tome u kojim pravcima ona može da se kreće. Rad će se bazirati na kraćim pregledima rezultata i kampanja partija članica PES-a na najskorijim parlamentarnim izborima, kao i na pozadini tih izbora, istorijskim okolnostima i uticaju ekonomije. Cilj je da se kroz analizu delovanja ovih partija u političkom polju utvrde uzroci njihovih političkih pogodaka, ali i razloga drastičnih promašaja, koji mogu biti zajednički za evropsku socijaldemokratiju u celini.

Smatram da je važno da se utvrdi kako će se razvijati politička scena na levom centru, kao i kakve su perspektive ove političke pozicije i u kojim formama će se one pojavljivati na nivou Evrope. S obzirom na to da su vidljivi divergentni procesi i različite evolucije socijaldemokratskih partija na nivou Evrope, postavlja se pitanje da li će ona opastati kao održiv i jedinstven koncept unutar samog PES-a. U određenim državama ona razvija se bliže centru i sve je sličnija socijalliberalizmu, u određenim državama ona sve

više ima sličnosti sa izrazitom nacionalističkom desnicom, dok su primetni i trendovi vraćanja starim oblicima levice ili održavanje *statusa quo*. Poglavlja će obuhvatati partije članice PES-a na parlamentarnim izborima u Holandiji, Francuskoj, Malti, Velikoj Britaniji, Nemačkoj, Austriji, Italiji i zemljama Višegradske grupe i Istočne Evrope u 2017. i 2018. godini, kao i dodatak koji se tiče Skandinavije (sa naglaskom na Švedskoj, gde se izbori održavaju u septembru 2018). U zaključku ću pokušati da sumiram zajedničke pouke za evropsku socijaldemokratiju u celini, odnosno da definišem šta su zajednički izazovi i koja bi bila rešenja koja su u praksi uspela da reše neke od ovih problema.

Dimitrije Milić

Foto: R.Reedijk (levo: Ludvig Ašer lider PvdA od decembra 2016, desno: Diderik Samsom lider 2012-2016)

HOLANDSKI LABURISTI (PVDA) – Velika koalicija za istorijski minimum 1#

Holandska laburistička partija ili, preciznije, *Partij van de Arbeid* predstavlja, istorijski, jednu od tri najveće partije u Holandiji – uz Demohrišćane (CDA) i Narodnu partiju slobode i demokratije (VDD). Njeni izborni rezultati su od osnivanja 1946. gotovo na svakim izborima bili iznad 20%, a neretko i iznad 30%. Tokom 90-ih uspešno se adaptirala novim okolnostima, zahvaljujući sposobnom lideru Vimu Koku, koji je partiju pomerio ka centru i uspešno vodio takozvane „ljubičaste koalicije“ PvdA-a, VDD-a i socijalliberalnih Demokrata 66 (D66). Pozicija bliža političkom centru omogućila je partiji da napada razne grupe birača u novim okolnostima, od radnika i penzionera do imigranata i visokokvalifikovanih liberalnijih urbanih birača. Dve izborne pobjede 1994. i 1998. i dobro političko pozicioniranje Vima Koka obezbedili su partiji podršku za sprovođenje ekonomskih reformi, koje su omogućile da Holandija izađe iz recesije u drugoj polovini 90-ih, da stabilizuje finansije i stopira rast javnog duga, ali i da usvoji zakone o istopolnim brakovima i eutanaziji.

Na izborima 2012. partija je sa svojim tadašnjim mladim i dinamičnim liderom Diedrikom Samsonom završila na drugom

mestu sa 24,85%. Sa ovim rezultatom bila je blizu toga da prestigne umereno konzervativni VDD, koji je bio pobedio sa 26,6%, na čelu sa tadašnjim i sadašnjim premijerom Markom Ruteom. Dve partije su napravile „veliku koaliciju“; Rute je obnovio svoj mandat, a zamenik premijera i ministar za socijalna pitanja postao je Ludvig Ašer iz PvdA. Samo pet godina kasnije, na izborima 15. marta 2017, VDD aktuelnog premijera osvaja nešto manje, odnosno 21,35%, a PvdA pada na neverovatnih 5,7%. Postavlja se pitanje šta mogu biti uzroci tako drastičnog pada jedne od najjačih partija na oko $\frac{1}{4}$ glasova sa prethodnih izbora, odnosno na svoj istorijski minimum, tokom perioda od samo jednog petogodišnjeg mandata.

KAKO JE PARTIJA DOŠLA DO ISTORIJSKOG MINIMUMA?

1. Mandat sa fiskalno konzervativnom partijom

Vladajuća koalicija sa ideoološki nešto fleksibilnijom Narodnom partijom slobode i demokratije (VDD) Marka Rutea pokazala se kao nepogodna za političku borbu. Holandska privreda našla se u fazi recesije i od 2012. do 2014. bila je u konstantnom padu. Mark Rute je uspeo da stabilizuje privredu uz ozbiljne mere štednje i fiskalno konzervativnu politiku, kakva je karakteristična za partiju ove vrste. Ova partija, u zavisnosti od potreba, ide od umerenog konzervativizma ka nešto konzervativnijoj formi liberalizma. Štednja se manifestovala kroz drastičnije rezove u sferi socijalne funkcije države, poput socijalne pomoći i benefita za nezaposlene, umanjenja investiranja u kulturu, najavljenog pomeranja granice za odlazak u penziju sa 67 na 68 godina od 1. januara 2018. Najveća posledice su se osetile u zdravstvenom sistemu, gde su cene naglo skočile – za određene usluge i preko 100% u odnosu na 2008. Dok se od Rutea i njegove partije očekivalo da će voditi ovakvu ekonomsku politiku, a s obzirom na to da VDD zastupa stav o minimalnoj državi i politici štednje, PvdA je mandat u takvoj vlasti skupo platila.

Osim što nije ispunila obećanja o socijalno odgovornijoj državi iz kampanje za izbore 2012. partija je pritom i glasala za sve mere štednje u parlamentu. Politike u pravcu seče socijalne države sprovodio je zamenik predsednika vlade i ministar za

socijalna pitanja Ludvig Ašer iz PvdA. Kao pripremu pred izbore, stranka je raspisala i unutarpartijske izbore u decembru 2016, na kojima Samsoma, koji nije bio član vlade, pobeđuje upravo Ašer. U martu, PvdA na izbore izlazi sa vrlo niskim rejtingzima u istraživanjima, sa liderom koji ima visok nivo identifikacije sa politikom VDD-a i bez značajnijih ispunjenih obećanja sa prethodnih izbora.

PvdA nije uspela da materijalizuje ni pozitivne ekonomske rezultate koji su došli u drugoj polovini mandata vlade. Početkom 2017. opšta nezaposlenost pala je na 5,2%, nezaposlenost mlađih na 9,8%, predviđen je privredni rast od preko 2% i država je zabeležila rast izvoza. Javni dug u odnosu na BDP nalazi se na oko 60%, a državni budžet se našao i u blagom suficitu od 0,4%. Svi ovi pokazatelji značajno su bolji od pokazatelja proseka Evrozone (*Eurostat, Trading economics*). U izbornoj kampanji premijer Rute ih je predstavljao kao trijumf ekonomskih reformi vlade. Čak 80% birača VDD-a se nakon izbora izjasnilo da je ekonomija značajno uticala na njihov finalni izbor (*Independent*).

Sa druge strane, Ludvig Ašer kod svog biračkog tela nije mogao da poentira tim podacima. PvdA je partija koja tradicionalno zastupa jaku državu blagostanja, a koja je pretrpela drastične rezove. Takođe, u opoziciji su postojale alternativne partije kojima je razočarano biračko telo moglo da se obrati.

Kao prvi zaključak možemo izvući to da poboljšani ekonomski pokazatelji u levom biračkom telu ne znače nužno i dobijanje glasova. Ako su bolji ekonomski pokazatelji plaćeni padom nivoa socijalne zaštite, a to u kampanji nije obećano, logično je da će birači potražiti drugu partiju koja bi im to očekivanje potencijalno ispunila. Takođe, povećanje zaposlenosti nije pokazatelj koji nužno donosi glasove, ako je poboljšanje kvantitativno, ali ne kvalitativno. Broj nezaposlenih u Holandiji jeste pao sa 700 000 iz 2015. na 500 000 u januaru 2017, ali je i broj ugovora na neodređeno vreme pao na ispod 75%. Konzervativniji Mark Rute je ekonomske rezultate naplatio u vidu značajnog rasta rejtinga krajem 2016. i početkom 2017.

godine, a PvdA i Ašer padom sa dvocifrenih procenata tokom cele 2016. na 5,7% na izborima 15. marta 2017.

2. Ideološka fleksibilnost Rutea i krutost PvdA-a

Lider VDD-a Mark Rute pokazao se kao sposoban da ideološki manevriše i izvodi kompleksne ideološke vratolomije da bi se dodvorio biračima koji bi potencijalno gravitirali ka drugim strankama na desnici. Od januara 2017. do izbora 15. marta u nekoliko poteza je uverio biračko telo koje je skeptično prema imigraciji ili Evropskoj uniji da jeste on pravi izbor za njih, a ne desničar populista Gert Vilders i njegova partija. PvdA i njeni lideri nisu imali taj prostor i sposobnost, a kroz ceo mandat delovali su dosta inertno i možda, čak, nezainteresovano da to urade.

U anketi agencije *Maurice de Hond* objavljenoj 19. oktobra 2015. VDD Marka Rutea imala je rejting 13%, dok je desni populista Gert Vilders izmeren na 24%. Na izborima 15. marta 2017. situacija se obrnula sa VDD-om na 21% i Vildersom i njegovom PVV sa osvojenih 13%. Mark Rute je pobedio Vildersa njegovim temama, odnosno integrisanjem tema najvećeg konkurenta u svoj diskurs. Vilders je najveću popularnost stekao napadima na islamsku imigraciju, a naročito na Marokance kao najnepopularniju društvenu grupu, sa najvećim procentom učinjenih kriminalnih dela među mladima (53%). Uz Marokance i muslimansko stanovništvo, Vilders je napadao i Evropsku uniju po pitanju uvođenja „nekih suvišnih pravila i kontrole“ i gušenja nacionalnog identiteta. Na ova ključna pitanja pomoću kojih je najveći protivnik dobijao podršku, Rute je našao odgovore koji su preokrenuli rezultat u tri konkretna poteza:

1. Krajem januara je, u pismu građanima, poručio migrantskim pojedincima koji se „ne ponašaju normalno“ (misleći „vandalski“ ili „devijantno“) ili koji se ne ponašaju u skladu sa holandskim vrednostima da mogu da napuste Holandiju. Naznačio je da ne bi trebalo da se napadaju čitave etničke grupe, poput Vildersa (koristio je „marokanski šljam“), već da bi trebalo da se poštuju vrednosti države koja ih je primila, te da ne moraju da

budu u Holandiji, ako im se to ne dopada. Naglasio je holandske, a ne evropske vrednosti.

2. Na skupu u Davosu ušao je u obračun sa bivšim predsednikom Evropskog parlamenta Martinom Šulcom na temu dalje integracije, izražavajući skepsu po tom pitanju i smatrajući ovaj nivo integrisanosti dovoljnim.
3. Ministru spoljnih poslova Turske nedelju dana pred izbore bilo je zabranjeno da sleti u Holandiju. Ministar Čavušoglu trebalo je da održi govor na mitingu podrške referendumu koji bi proširio ovlašćenja predsednika Erdoğana. Mark Rute je pred same izbore ušao u verbalni višednevni sukob sa konzervativnim državnim vrhom Turske.

Dok su se premijer i njegova Narodna partija slobode i demokratije prilagođavali novim okolnostima na svoj način, PvdA se nije naročito mnogo ideološki pomerala. Takve okolnosti pomogle su ostalim manjim partijama koje se nalaze levo od centra da prigrabe vidljive dobitke. PvdA kao velika *catch-all* partija nije uspela da ovim pristupom dobije više od 5,7%, a veliki broj malih *single issue* partija, odnosno partija koje se bave nekom užom temom, zabeležio je jasan rast. Partija penzionera 50plus zabeležila je rast sa 2 na 4 mandata u odnosu na prethodne izbore. Partija za zaštitu prava životinja zabeležila je rast sa 2 na 5 mandata, a Zelena levica sa 4 na 14. Nešto liberalniji urbani birači su svoje glasove poverili Demokratama 66 i nagradili ih sa 19 naspram 12 mandata sa prošlih izbora, dok su Socijalisti ostali na relativno sličnom nivou (sa 15 na 14 mandata). Zanimljiva je i pojava partije koja se bavi pravima manjina – Denk, koju formiraju 2 bivša poslanika PvdA turskog porekla. Čak i ova partija ulazi u parlament sa 3 poslanika.

Kao zaključak možemo izvući to da je PvdA nastupila suviše nefleksibilno i bez jasnog cilja koje birače tačno „gađa“. Dok smo kod Marka Rutea mogli da primetimo da se direktno usmerio na birače Gerta Wildersa svojim potezima, kod laburista jasan pravac nije bio vidljiv. Rute je navedenom ideološkom adaptacijom izvesno izgubio potencijalne birače imigrante i urbane liberalne glasače, dok se levim biračima nije ni obraćao.

Ašer je partiju pozicionirao blago ulevo, ali nedovoljno atraktivno da se takmiči sa manjim političkim partijama. Poreska stopa od 60% za one koji zarađuju preko 150 000 evra godišnje nije se pokazala dovoljno atraktivnim obećanjem da se nadmeće sa dosta levljom Socijalističkom partijom. Sa druge strane, visokourbanizovana uporišta PvdA u velikim gradovima pala su u ruke umerenije partije D66, kao što su i nekada neosvojivi laburistički gradovi Nijmegen i Groningen, ali i glavni grad Amsterdam, koji po prvi put nije u rukama PvdA od 1949.

Ne bi trebalo ignorisati ni činjenicu da je intenzivna i dugotrajna antiislamska i antimarokanska kampanja Vildersa i nešto blaže desnice uticala na promenu stavova u javnosti po ovom pitanju. Prema istraživanju agencije *Kantar* iz februara 2017. veliki broj tradicionalnih birača laburista identificuje pad nivoa socijalne zaštite sa globalizacijom i imigracijom. Iz tog razloga ne čude ni dobici i pobjede konzervativnijih partija na izborima 2017. u provincijama-uporištima PvdA-a na severu: Frislandu, Drenteu i Groningenu. Krutost laburista i slaba reakcija na nove okolnosti definitivno su neki od uzroka što su od tradicionalno jake *catch-all* partije dobitke u glasovima doble partije koje „gađaju“ po tek jednu ili po nekoliko tema kojima se PvdA uobičajno bavi.

Foto: Reuters/Yves Herman (Premijer i predsednik partije VVD Mark Rute na partijskom skupu nakon izborne pobjede)

3. Izborni sistem

Izborni sistem u Holandiji specifičan je zbog nepostojanja cenzusa. Za dobijanje jednog mandata bilo je potrebno, u proseku, od 80 000 do 90 000 glasova u poslednjih 20 godina. U takvim okolnostima, male partije su ohrabrene da izlaze samostalno na izbore i rizik takozvanog „bačenog glasa“ smanjuje se i motiviše birače da za takve partije glasaju. Ovakav izborni sistem lako proizvodi veliki broj partija sa brojem mandata od jedan do deset, u parlamentu koji broji 150 poslanika. U poslednjih 9 izbornih ciklusa od 1989. do 2017. u parlamentu nikada nije bilo ispod 8 partija, a nakon izbora 2017. u parlamentu se nalazi čak 13 partija. Zbog toga ne čudi zašto se o novoj vladi Marka Rutea pregovaralo čak 225 dana i u njoj učestvuju 4 vrlo različite partije (VVD Marka Rutea, socijalliberalni D66 i konzervativni demohrišćani CDA i CU).

Ako izuzmemo opštu negativnu stranu ovog izbornog sistema koja se odnosi na potencijalnu nestabilnost vlada ili moguću političku atomizaciju, na izborima 2017. on nije pogodovao laburistima. Olakšano formiranje partije i veoma nizak procenat glasova potreban za ulazak u parlament omogućili su šarolikim alternativama PvdA-a da lako i brzo generišu dobitke od pada popularnosti ove partije. *Single-issue* partije lako su uspele da preotmu po neki od delova tradicionalne laburističke

baze glasača (manjine, penzioneri, ekološki svesni, urbani progresivci, radnici...).

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Učestvovanje u velikoj koaliciji sa dominantnjim i ideološki fleksibilnijim desnocentrističkim partnerom drastično može da košta partiju podrške. Desnocentristički partner gubi manje ili skoro ništa.
2. Izlazak na izbore bez jasnog identiteta i biračkog tela na koje se cilja omogućava alternativnim partijama da lako zabeleže dobitke.
3. Političari koji su učestvovali sa izrazitim ekonomskim liberalima u vlasti i imaju visok nivo identifikacije sa tim politikama teško mogu da uspešno vode socijaldemokratsku partiju.
4. Dobri ekonomski pokazatelji ne donose nužno glasove za vladajuću partiju levice.
5. Bivša uporišta socijaldemokratskih partija u roku od jednog izbornog ciklusa mogu da postanu mesta gde pobeđuju desničarske ili, čak, ksenofobne partije.
6. Pristup bliži centru i dalje može da donosi pobjede u gradovima koji su progresivnije opredeljeni. PvdA je izgubila od Demokrata 66, koji su bliži centru, u svojim bivšim urbanim izbornim tvrđavama.
7. Radničko biračko telo sve je skeptičnije prema imigraciji i globalizaciji. Veliko je pitanje koliko socijaldemokratske partije mogu da ciljaju na ovo biračko telo na tradicionalan način.
8. Partija najbliža centru (Demokrate 66) najjača je partija na celom levom spektru.

Foto: Scanpix/Charles Platiau. (levo: Emanuel Makron aktuelni predsednik, tada ministar ekonomije, desno: Manuel Vals, premijer Francuske 2014-2016)

FRANCUSKI SOCIJALISTI (PS) Propuštena šansa za reformu ka centru

Socijalistička partija u Francuskoj predstavlja najveću partiju na levom spektru u ovoj državi, iako se postavlja pitanje da li će to uspeti da ostane posle predsedničkih i parlamentarnih izbora 2017. Najbolje rezultate i na predsedničkim i na parlamentarnim izborima ova partija ostvarivala je 80-ih godina sa Fransoa Miteranom na čelu, iako su kohabitacije bile česta pojava i u tom periodu. U novim okolnostima partija ne uspeva da se u potpunosti prilagodi, ali do izbora 2017. opstaje uprkos unutrašnjoj heterogenosti. Ključni momenat koji je uticao na skoriji nagli pad partije jeste pobeda Fransoa Olanda nad Nikolom Sarkozijem i politički promenljiv mandat predsednika od 2012. do 2017, koji su, sem upitnih političkih odluka, obeležili i iznenadni teroristički napadi. Socijalistička partija 2012. imala je predsednika Republike, 331 od 577 poslanika u svojoj vladajućoj većini i kompletну vertikalnu vlasti. Pet godina kasnije, ova partija ima bivšeg predsednika Republike sa rejtingom od 4%, koji se nije kandidovao za drugi mandat, kandidata za predsednika koji dobija 6,36% glasova i ukupno 45 poslanika u Donjem domu parlementa, računajući i male partije saveznice.

Postavlja se pitanje zašto su predsednički i parlamentarni izbori 2017. desetkovali Socijalističku partiju i gde su korenji problema.

GDE JE SOCIJALISTIČKA PARTIJA POGREŠILA I ZBOG ČEGA DOBIJA ISTORIJSKI MINIMUM?

1. Konfuzno liderstvo Olanda i promene u pogrešno vreme

Fransoa Oland je na izborima 6. maja 2012. pobedio, ispred Socijalističke partije, Nikolu Sarkozija, kandidata neodegolističkog UMP-a, sa blagom prednošću od tek nešto više od milion glasova. Pobednička platforma i delovanje u kampanji imali su neki vid klišetirane levije platforme, uključujući i izgradnju imidža Olanda kao „normalnog čoveka”, odnosno običnog i prosečnog čoveka, borca protiv sveta finansijskog kapitala. Ovaj imidž nije dugo potrajan i već tokom 2013. većina medija počela je da ruši ovakvu percepciju o novom predsedniku, koju su potpomogli i skandali iz njegovi privatnog života. Paralelno sa padom popularnosti i ugleda predsednika, prve politike koje je sprovedao nisu zabeležile dobre rezultate. Najkontroverznija mera, koja je 2012. sprovedena i koja se pokazala kao fijasko, bio je porez od 75% za sve koji zarađuju preko milion evra. Osim kritika ekonomista i privrednika da je u pitanju antibiznis mera, veliki broj poznatih ličnosti napustio je Francusku, preuzevši državljanstva drugih država. Neki od najpoznatijih primera su najbogatiji Francuz Bernar Arno, koji je otišao u Belgiju, i glumac Žerar Depardje, koji je otišao u Rusiju. Ova mera bila je na snazi do 2014. i konkretni finansijski efekti po budžetu bili su zaista mali – merili su se sa samo 260 miliona evra u 2013. i 160 miliona u 2014. godini. Ugled države u svetu je pao, a konkretni finansijski pozitivni efekti izostali su. Sadašnji predsednik Emanuel Makron te je mere nazvao pretvaranjem Francuske u „Kubu bez sunca”.

Ako se izuzmu konkretne mere i pogleda ukupan učinak predsednika i vlade u periodu 2012-2014, može da se zaključi

da ekonomski pokazatelji nisu bili pozitivni. Nezaposlenost je konstantno rasla i prešla je psihološku granicu od 10%, a celokupna privreda nalazila se u fazi stagnacije. Državne finansije takođe su bile u sve gorem stanju. Deficit je u ovom periodu bio na 4%, a javni dug se približavao procentu od 100% BDP-a. Paralelno sa ovim procesima, državna služba u Francuskoj nije reformisana, iako je 2013. brojala čak 5,2 miliona ljudi, što predstavlja 22% radne snage (prosek država OECD-a je 15%). Procene su da je 2013. godine 14,5 miliona od 28 miliona brojne radne snage direktno ili indirektno živelo na račun države (javni sektor, paradržavni sektor, benefiti za nezaposlene, dobrovorne organizacije, subvencije i sl.).

U martu 2014, nakon analiziranja loših ekonomskih rezultata i kazne koju su socijalisti dobili na lokalnim izborima, Oland se odlučuje za promenu kursa. Smenjuje tadašnjeg premijera Žana Marka Eroa i postavlja mlađi kadar bliži centru, Manuela Valsa. Sa Valsom se menja i koncepcija ekonomске politike vlade, koja ide u pravcu probiznis pristupa, što nije uobičajno za ovu partiju. Novi premijer je u tom momentu bio jedan od najpopularnijih političara u državi, sa popularnošću koja je išla i do blizu 60%.

Međutim, u svojoj partiji on nije dobro prolazio i bio je neki vid stranačkog centrističkog *enfant terrible-a*. Napadao je pojedine „svete krave“ francuske levice, poput radnog vremena od 35 sati nedeljno, i tražio je da partija promeni ime, koje je smatrao zastarelim. Na unutarpartijskim izborima 2011. osvojio je tek nešto više od 5% glasova članova i bio je poslednjeplasirani kandidat. Iz tog razloga i ne čude potresi koji su se desili unutar Socijalističke partije, oličeni u vidu ostavki jednog broja ministara odmah po dolasku Valsa. On je bio primoran da u avgustu iste godine sastavlja novi kabinet. Umesto antiglobalističkog i ekonomski prilično levog Arnoa Montbura na mestu ministra privrede, došao je centru možda najbliži političar iz šireg socijalističkog šinjela, Emanuel Makron. Tandem Vals-Makron bio je noseći tandem nove vlade, koja je imala za cilj da prodrma francusku privredu i dovede javne finansije u red.

Međutim, birači koji su glasali za socijaliste 2012. nisu glasali za ovaj vid mera, a ni sindikati nisu bili blagonakloni prema reformama tadašnje vlade. Reforma zakona o radu, usmerena ka fleksibilizaciji radnog zakonodavstva, dovela je do masovnih protesta, koji su praktično blokirali državu. Vremenom se i popularnost predsednika vlade istopila, te je u medijima prošao put od „matadora“ (zbog svog španskog porekla) do „španske mazge“. Uz bagaž nepopularnog predsednika države Olanda i skepticizam unutar sopstvene partije, kao i bez realne podrške, Manuel Vals sve više biva politički protraćena figura. Uprkos padu rejtinga, u anketama je bolje stajao od predsednika države Olanda, koji je zabeležio pad na 4% podrške i odustao od kandidature za drugi mandat. Na unutarpartijskim izborima za budućeg predsedničkog kandidata partije Vals biva poražen u drugom krugu od strane bivšeg ministra obrazovanja Benoa Amona.

U izboru između levog populiste i reformatora ka centru, partija bira ono što na prvi pogled deluje kao sigurnija opcija. Na predsedničkim izborima Benoa Amon dobija 6,36% glasova i završava kao peti kandidat po broju glasova, iako je po dobijenom prostoru u medijima bio drugi. Predsednik države posle pobeđe u prvom i drugom krugu postaje Emanuel Makron, koji je već u aprilu 2016, kao najpopularniji član vlade, po anketama, osnovao svoj pokret i ubrzo i izašao iz vlade. Makronov pobednički program veoma je sličan programu za koji se zalagao Vals kao premijer. Na parlamentarnim izborima mesec dana kasnije, Makronov pokret *La Republique En Marche* (Republika u pokretu) osvaja 350 mesta po dvokružnom većinskom sistemu, dok socijalisti padaju sa 331 mesta na 45.

Olandovo liderstvo pokazalo se kao konfuzno i promenljivo, sa vrlo malo konkretnih rezultata. Nepopularne reforme u drugoj polovini mandata pred izbore, za koje građani nisu glasali, a fiskalno neodgovorna politika u prvoj polovini mandata kada vlada još ima podršku, nisu se pokazali kao efikasni. Osim svog povlačenja i završavanja karijere, Oland je napravio dugoročnu štetu partiji, koja je veoma loše prošla na izborima, a potencijalnog reformatora partije protraćio je postavljanjem

u pogrešnom momentu. Zbog čega su šanse da se ova partija oporavi male biće prikazano u sledećim odeljcima.

2. Leve alternative su jake i nisu bile na vlasti

Socijalistička partija je na predsedničke izbore izašla sa levo populističkom platformom i Benoa Amonom kao kandidatom koji oslikava taj diskurs. Izborni manifest obilovalo je obećanjima poput povećavanja socijalnih davanja, poreza na robote, planiranih sigurnih 750 evra mesečno za svakog stanovnika i sličnim merama. Procene su skeptika da bi ti programi ukupno koštali državu 300-400 milijardi evra, koje Amon ne precizira kako će da obezbedi. Naročito se postavlja pitanje kako će se to obezbediti u Francuskoj, koja nema sjajne javne finansije, a ima ekonomiju u fazi stagnacije. Amon od zapadnih medija biva proglašen za francuskog Korbina ili za francuskog Bernija Sandersa. Međutim, dok je Sanders za SAD neobičan kandidat i privlači pažnju svojim levim politikama, u Francuskoj je ova platforma, čak, jedna od umerenijih u levoj ponudi. Iako je predizborna platforma Benoa Amona umerenija od programa kandidata Nepokorive Francuske Žana Lika Melanšona ili kandidata male Nove antikapitalističke partije Filipa Potua, postavlja se pitanje da li je kandidat Socijalističke partije neko

kome levi birači mogu da veruju nakon pet godina vlasti ove stranke.

Izborom Benoa Amona za kandidata partija se odrekla nasleđa Olanda i druge polovine njegovog mandata, koja je bila reformska. Međutim, pokazalo se da su leviji birači najviše poverenja dali levom populisti robespjerovskog tipa Žanu Liku Melanšonu, koji nikada nije bio na vlasti. Rast rejtinga Melanšona krenuo je sredinom marta i trajao je do samih izbora 23. aprila. On je sa procenjenih 12% u anketi agencije *OpinionWay*, sprovedene od 17. do 19. marta, došao do 19,58% na dan izbora, mesec dana kasnije. U svojoj kampanji koristio je neke inovativne tehnike, poput držanja mitinga na više mesta u isto vreme, pomoću holograma. Njegova platforma bila je izrazito levičarska i sa veoma atraktivnim, ali i, po procenama, veoma nerealnim predlozima. Melanšon je u programu bio velikodušniji od Amona, zalažeći se za smanjenje radne nedelje sa 35h na 32h, za povećanje plata u javnom sektoru i smanjenja starosne granice za odlazak u penziju sa 62 na 60 godina. Uz ove mere, zalađao se za superporez od 90% za sve koji zaradjuju preko 30 000 evra mesečno. Po proceni *Institut Montaigne-a*, izborni program Žana Lika Melanšona najnerealniji je od svih predizbornih platformi i procenjen je sa minusom od 118,5 milijardi evra.

Izborom Benoa Amona umesto Manuela Valsa za predsedničkog kandidata, socijalisti su se pomerili dodatno ulevo, ostavivši umerenije birače Makronu. Sa druge strane, partija nije bila dovoljno levo da bi mogla da ozbiljnije konkuriše levom populisti Žanu Liku Melanšonu. Uz manjak kredibiliteta partije kao dela establišmenta, jasno je da istorijski nizak rezultat od 6,36% glasova nije iznenađenje. Pitanje za budućnost Socijalističke partije je da li će moći da se profiliše kao jasna leva alternativa vlasti Emanuela Makrona. U ovom momentu to deluje kao težak poduhvat, s obzirom na to da partija teško može da u levičarenju pretekne Melanšona i njegovu Nepokorivu Francusku, a manjka joj poverenja kod birača i među sindikatima.

3. Treći put Emanuela Makrona

Toni Bler je u svojoj autobiografiji „The Journey” naveo tri poteza iz svog ličnog iskustva, koje bi trebalo da slede lideri koji teže političkom centru. Ta tri poteza su sledeća:

1. Da preuzmu kontrolu nad partijom od takozvane prevaziđene „stare garde”
2. Da preuzmu kontrolu nad političkom agendom, dajući joj srednju poziciju
3. Da zauzmu poziciju političkog centra koji je teško napadati, po cenu gubljenju dela tradicionalnih glasača levice

Može se reći da je Emanuel Makron usavršio ovaj model. Za razliku od Manuela Valsa koji nije uspeo da preuzme partiju od stare garde, reformiše je i pretvorи ţestoke levičare u trećeputaše, Makron se odlučio da to ni ne pokušava. Umesto mukotrpnog pretvaranja okoštale Socijalističke partije u partiju bližu centru, stvorio je novi politički pokret, koji je i iz Socijalističke i iz Republikanske partije, apsorpcijom, preuzeo upotrebljive umerene kadrove. U kontekstu francuske političke scene ovaj se potez pokazao kao najuspešniji način za zauzimanje centralne pozicije koju je teško napadati. Ovu poziciju karakteriše probiznis politika koja bi trebalo da oživi ekonomiju, ali i socijalna politika u okvirima realnosti sa liberalizmom po društvenim pitanjima. Problem za Socijalističku partiju jeste to što je vrlo teško boriti se protiv ovakve partije u srednjem roku, dok god ona balansira na ovoj poziciji.

Dve najveće partije, Socijalistička i konzervativna Republikanska (bivši UMP), svojim personalnim rešenjima za predsedničku trku omogućile su pokretu Republika u pokretu Emanuela Makrona da ojača. Izbor levog populiste Amona umesto Valsa ostavio je leve birače bliže centru Makronu, a, sem birača, ka njemu su se odlili kadrovi i delovi organizacije. Sa druge strane, izbor katoličkog konzervativca i ekonomskog tačerista Fransa Fijona umesto liberalnijeg Alana Žipea kod Republikanaca ostavio je desni centar praznim. Uz savezništvo

sa liberalnim Fransoa Bajruom, Makron je stvorio pokret koji je obuhvatao širi centar i koji mu je omogućio da za godinu dana stvari pobedničku srednju poziciju.

Po personalnim rešenjima u vlasti i njihovom partijskom poreklu možemo da vidimo oblike te sinteze. Uobičajne leve resore preuzeli su bivši članovi socijalista i njihovih saveznika. Oblast finansijskih poslova preuzeo je Žeral Darmano, a resor privrede Bruno Le Mer; bivši i perspektivni kadrovi konzervativnih Republikanaca postavljeni sa ciljem da srede državnu potrošnju. Čak i sam tandem predsednik i premijer predstavljaju primer takve sinteze. Predsednik Makron važi za najtržišnjeg socijalistu, a premijer Eduar Filip za najlevljeg konzervativca. U ovom momentu, Socijalistička partija ne može da se bori efikasno protiv *trećeg puta* Emanuela Makrona. Ono što može da stvari priliku za potencijalne dobitke za socijaliste, srednjeročno, bilo bi konstantno vođenje države od strane predsednika Makrona sa desnocentrističke pozicije ili predug period štednje koji bi razočarao deo birača sa levice. Dok god predsednikov pokret Republika u pokretu bude uspevao da održava srednji put i balansira, predstavljaće tešku metu za obe umerene partije, Socijaliste i Republikance. Čak se i taktika Republikanaca da izaberu novog, prilično desničarskog lidera, da bi pobegli od centra i napali birače Marin le Pen, pokazala kao nedovoljna. Umereniji delovi njihove partije su se, kao posledica toga, otcepili i formirali političku partiju Agir, koja je na liniji predsednika Makrona.

4. Radničko biračko telo se smanjuje i menjaju preferencije

Broj radnika u proizvodnji u Francuskoj drastično je pao u poslednjih 20 godina. Od 1999. je od 4 239 000 radnika u proizvodnji do 2017. ostalo 3 298 000 radnika, odnosno – broj se smanjio skoro za $\frac{1}{4}$, za manje od 20 godina. Osim smanjenja broja radnika, najveći procenat njih više ne glasa za Socijalističku partiju. Ukoliko se pogledaju ankete agencije *Ifop* za oktobar 2017, može da se primeti da u radničkom biračkom telu prvo mesto ne osvaja partija koja je na levom spektru. Čak 37% radnika bi glasalo

za Nacionalni front Marin le Pen, a druga opcija po rejtingu jeste pokret levog populiste Melanšona sa 24%.

U istraživanjima agencije *BVA* pred predsedničke izbore, sličan je fenomen primećen kada se radi o ljudima sa najmanjim zaradama. U grupi birača koji zarađuju manje od 1 500 evra mesečno prilično desni Nacionalni front ima rejting od 30%, dok je na drugom mestu Melanšon sa 28%. Marin le Pen i njena partija sličan procenat (28%) zadržavaju i u drugoj najsiromašnijoj kategoriji stanovništva, sa mesečnom zaradom od 1 500 do 2 500 evra. Melanšon u ovoj kategoriji ima 19%. Ostale su partije daleko ispod.

Slični se podaci mogu dobiti i kada se uporede mape glasanja birača i nezaposlenosti u regijama. Deindustrijalizovani delovi Francuske, gde je nezaposlenost viša nego na nacionalom nivou, regioni su gde je Marin le Pen bila prva. Primeri su departmani uz granicu sa Belgijom i Nemačkom ili departmani uz mediteransku obalu, gde je nezaposlenost značajno iznad 10%. U veoma siromašnim departmanima En i Pa de Kale na severu, Marin le Pen uspela je da pobedi i u drugom izbornom krugu. Kada se ovo razmatra, trebalo bi uzeti u obzir da je većina ostalih kandidata na neki način podržala Makrona u drugom krugu, bilo eksplicitno (Fijon i Amon), bilo veoma implicitno (Melanšon).

Kao zaključak možemo da izvučemo da će Socijalistička partija imati ogromnih problema da u ovoj društvenoj grupi ostvari političke dobitke. Ne samo da radnici i siromašnije stanovništvo ne glasa za socijaliste, već najveći broj njih ni ne glasa za levicu. Kao validan argument trebalo bi uzeti to da Marin le Pen ne pripada desnici koja ima tačeristički oblik, već uključuje i socijalni program. Iz tog razloga ne može se doći do zaključka da radnici i siromašniji slojevi odbacuju socijalnu pravdu kao njima važnu vrednost. Međutim, po pitanju društvenih sloboda, partija koju u najvećem procentu podržavaju vrlo je konzervativna, islamofobna i antimigrantska.

Ukoliko se ovi trendovi nastave, može se desiti da nacionalistička partija sa socijalnom komponentom postane

znatno superiornija od klasičnih socijalističkih partija u borbi za glasove radnika i najsiromašnijih. U takvom scenariju najveća opasnost preti Socijalističkoj partiji, koja bi time izgubila svoj *raison d'être*. Ukoliko neka partija socijalističke provinijencije kod birača čije bi interesu trebalo da štiti nije prepoznata kao takva, čemu ona služi i koga ona predstavlja?

Jedno od rešenja bilo bi da partija odustane od „gađanja“ samo radničkog biračkog tela, koje opada, a da pokuša da promeni svoj ekonomski program i dopre do drugih slojeva stanovništva. Drugo rešenje bilo bi skretanje u još veći levi populizam i takmičenje sa levim alternativama. Za prvo je propuštena šansa i trenutno tu poziciju vrlo snažno drži Makron, dok u borbi sa Melanšonom, Potuom i još nekim manjim ultralevim pokretima teško da mogu da izađu kao pobednici.

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Konfuzno liderstvo može da, u roku od jednog mandata, trajno onesposobi jednu od dve najveće partije u državi.
2. Socijaldemokratski pristup ekonomiji, karakterističan za 20. vek, sve manje može da da konkretne rezultate.
3. Establišment socijaldemokratske partije sve teže mogu da konkurišu u svojoj levljoj verziji novim levim populistima, ali i novim vidovima populističke desnice.
4. Pristup *trećeg puta* po prvi je put uspeo bez preuzimanja kontrole nad postojećom lokalnom socijaldemokratskom partijom. Zahvat u heterogenosti biračkog tela koje se „gađa“ čak je i veći nego u dosadašnjim primerima.
5. Najveći broj radnika i stanovništva sa najnižim primanjima većinski glasa za populističku desnicu, manje za klasičnu levicu.
6. Deindustrijalizovane zone i zone za višim procentima

nezaposlenosti najveća su uporišta populističke desnice.

7. Broj radnika u proizvodnji u Francuskoj je za period od 18 godina opao za približno $\frac{1}{4}$. To nije jedinstven slučaj i predstavlja topljenje tradicionalne baze.
8. Najpopularniji partijski političar u državi može da se, u roku od pola mandata, zbog teške političke pozicije, istroši, a da skroz drugi političar, sa novom partijom i sličnom platformom, pobedi na izborima.

Foto: James Bianchi/MediaToday (premijer Malte Džozef Muskat na predizbornom mitingu)

MALTEŠKI LABURISTI (PL) – brzopotezna pobeda Džozefa Muskata

Malteška politička scena deluje vrlo jednostavno: oko 350 000 birača, izlaznost preko 90% i dve velike relevantne partije – vladajuća Laburistička partija (*Partit Laburista*) i Nacionalistička partija (*Forza Nazzjonali*), kao i nekoliko stranaka sa veoma malom podrškom. Međutim, iako ova politička scena na prvi pogled može da deluje kao irelevantna za širi evropski kontekst, od marta ove godine zauzima važno mesto. Otkrivanje afere *Panama Papers*, kao i kompromitujući sadržaji o političarima sa vlasti, koje je objavljivala poznata blogerka Dafne Kaurana Galicija, izazvali su politički potres na nivou Evrope. Direktno povezivanje vladajućeg establišmenta sa kriminalnim radnjama, uz proteste opozicije protiv korupcije, stvorilo je pritisak na premijera Džozefa Muskata da raspiše vanredne izbore. Iako je premijer sve vreme negirao bilo kakvu povezanost i nazivao optužbe „najvećom laži u političkoj istoriji Malte”, izašao je na birališta u vrlo rizičnom trenutku. Afere su potencijalno mogle

da mu poremete izborni rezultat, a Malta se nalazila u sred predsedavanja Savetu Evropske unije. Izbori su raspisani za 3. jun i na njima Laburistička partija Džozefa Muskata pobeđuje sa 55%.

U eksploziji bombe ispod automobila 16. oktobra 2017. poginula je Dafne Kaurana Galicija, blogerka koja se bavila temom korupcije vlade. Ovim incidentom pitanje kriminalnih afera ponovo dolazi na centralno mesto u ovoj državi.

KAKO JE DŽOZEF MUSKAT POBEDIO UPRKOS RIZIČNIM OKOLNOSTIMA?

1. Ima opipljive ekonomске rezultate i dobro ih komunicira

Ukoliko se izuzmu povezivanje sa kriminalom, prodaja pasoša i razne sumnjive radnje za koje se Muskat i njegova vlada optužuju, opipljivi ekonomski rezultati zaista postoje.

Muskatova vlada je uspela da smanji nezaposlenost na istorijski minimum od 4,1% i ispred Malte se u EU nalaze samo Nemačka i Češka Republika. Godišnja stopa rasta BDP-a 2014. bila je čak na 8,3%, a od početka njegovog mandata nije padala ispod 4%. Budžet je zabeležio suficit u 2016. i država je prestala sa zaduživanjem, a spustila je javni dug na 60% BDP-a. Paralelno sa tim, povećane su penzije prvi put posle 25 godina, uveden je besplatan vrtić za sve i povećana je minimalna plata.

Džozef Muskat je sve ove povoljne ekonomске pokazatelje vešto koristio u kampanji kao svoje najveće adute. Govorio je o Malti kao „ekonomskom čudu”, a i pre samih izbora je konstantno upotrebljavao konkretne ekonomski podatke za svoju promociju, te je kampanja predstavljala samo kontinuitet. Intenzivno komuniciranje ovog pitanja brzo je i efikasno gurnulo pitanje korupcije u stranu.

Dobijanje glasova na ovom pitanju nije izgledalo kao izvesno na početku mandata u martu 2013. Vladine mere u početku

nisu bile naročito popularne. Obuhvatale su smanjenje poreza privredi, rad na infrastrukturi i poboljšanje ambijenta za strane investicije. Od oktobra 2013. do januara 2015. opozicija je većim delom vodila u anketama. Tek sa pristizanjem opipljivih rezultata početkom 2015. i uz intenzivno komuniciranje ove teme od strane Muskata, laburisti su krenuli da stabilno vode u svim anketama do samih izbora i posle.

2. Društveno liberalne kampanje su se isplatile

Socijaldemokratske inkluzivne politike u praksi, naročito po društvenim pitanjima, predstavljaju rizik za popularnost vlade u katolički konzervativnijim društvima. Malta predstavlja jedno od takvih društava i kampanje za ove politike vođene su godinama.

Razvod braka bio je tabu tema i dozvoljen je tek 2008, nakon dugih pozitivnih kampanja. Začuđuje činjenica da je laburistička vladajuća većina uspela da u vrlo kratkom roku usvoji zakon koji reguliše pitanje registrovanja istopolnih zajednica i pitanje usvajanja dece od strane gej parova. Pokazalo se da je u međuvremenu javno mnjenje krenulo da pozitivno gleda na to pitanje.

Po anketi *Eurobarometra*, sa legalizacijom istopolnih brakova 2006. slagalo se 18% stanovništva Malte, a već u novembru 2013. po anketi *MaltaToday* taj broj se popeo na 69,9%. Ovu meru, regulisanu kroz registrovanje istopolnih zajednica, parlament je usvojio 14. aprila 2014. Laburisti su ovu činjenicu koristili kao pozitivan rezultat vlade u predizbornim spotovima i govorili o takozvanom „*liberalnom koraku napred*“.

Osim ovog pitanja, vlada se pozabavila većim uključivanjem žena na tržištu rada, kroz inovativan način regulisanja plaćanja porodiljskog odsustva. Značajno je povećano učestvovanje ljudi sa invaliditetom na tržištu rada, takođe kroz zakonsku regulaciju. Ovaj vid mera pokazao se kao povoljan za političko komuniciranje.

3. Evropski državnici su ga podržali

Za političku scenu u maloj zemlji očigledno znači kada državnici velikih zemalja podrže određenog lokalnog političara. Iako je teško meriti konkretne efekte na biračko telo, može se pretpostaviti da potvrde rezultata rada vlade od strane raznih bivših i sadašnjih premijera mogu da ojačaju predizbornu poziciju. U video spotovima ekonomski rezultate vlade i sposobnosti Muskata hvalili su akutelni premijeri Švedske i Italije, Stefan Leven i Paolo Gentiloni, bivši britanski premijer Tony Blair, a na završnom mitingu govorio je doskorašnji premijer Italije Mateo Renzi. Paralelno sa tim, Pokret evropskih socijalista i demokrata (PES) koristio je rad njegove vlade u svojim saopštenjima kao ogledni primer uspešnih socijaldemokratskih politika na delu.

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Fiskalno odgovorna politika ne isključuje i jaku socijalnu politiku. Socijalne mere uvođene su postepeno, te je sa njima, vremenom, rasla popularnost vlade.
2. Socijalna pravda može da se ostvari i preko ekonomskih instrumenata koji ne obuhvataju konvencionalne socijaldemokratske mere.
3. Čak je i najkonzervativnija društva moguće liberalizovati uz duge promotivne kampanje. Moguće je i kasnije dobiti političke poene pomoću toga.
4. Glasaci očigledno stavljaju životni standard na prvo mesto. Spremni su, čak, i da pređu preko ozbiljnih optužbi za korupciju u tom slučaju. U ovoj situaciji dali su čak oko 3 000 glasova više u odnosu na prethodne izbore.

Foto: Stefan Rousseau - PA via AP (Džeremi Korbin na predizbornom mitingu)

BRITANSKI LABURISTI (LAB) – Iluzija srednjeročnih dobitaka

Da je septembra 2015. neko rekao da će Džeremi Korbin umalo smeniti konzervativce 2017. na prevremenim izborima, retko ko bi poverovao u tu tezu. Premijerka Tereza Mej iznenadno je 18. aprila raspisala vanredne parlamentarne izbore, te se za takav scenario i stvorila prevremena prilika. Istraživanja pre i neposredno nakon raspisivanja izbora govorila su da je razlika između Konzervativne i Laburističke partije 40% prema 25%. Vladajući konzervativci na izbore su izašli sa sloganom *Strong and stable*, sa ciljem da dođu do još jače i stabilnije većine pred teške razgovore oko Bregzita. Istraživanja su pre izbora takav scenario i najavljujivala. Međutim, do samih izbora rejting laburista rastao je gotovo na dnevnom nivou, a finalni rezultat bila je mala razlika Tereze Mej od 42,4% naspram 40% Džeremija Korbina. Ovaj rezultat značio je izgubljenu većinu konzervativaca, iznuđenu manjinsku vladu sa vrlo konzervativnom severoirskom Demokratskom unionističkom

partijom (DUP) i osiguravanje legitimite Korbina unutar partije. Postavlja se pitanje kako je kandidat izrazito levih stavova uspeo da podigne partiju sa 30% na 40% ili za 30 novih mandata, a da se za njega tvrdilo da je neko za koga bi javnost teško glasala. Osim samog rezultata i pitanja kako je do njega došlo, važno je analizirati da li je on bio izuzetak i kakvu perspektivu partija ima ovakvim pristupom.

ZAŠTO JE DŽEREMI KORBIN OSTVARIO DOBAR REZULTAT I DA LI JE TO ODRŽIVO?

1. Kampanja Tereze Mej odgovarala je Korbinu

Vanredni parlamentarni izbori koji nisu iznuđeni od strane opozicije, nisu pojava uobičajna za britansku političku scenu. Većinski izborni sistem sa jednokružnim izbornim jedinicama, gde u parlament direktno ide kandidat sa najviše glasova, stvara uglavnom stabilne većine na štetu reprezentativnosti.

U ovakovom sistemu nije neobično da 2015. desnopolistički UKIP sa 12,6% glasova na izborima dobije jedan mandat, a Škotska nacionalna partija sa 4,7% glasova dobije 56 mandata. Možemo izvući zaključak da ovakav sistem pogoduje velikim partijama ili regionalnim partijama koje imaju koncentrisanu podršku u određenim izbornim jedinicama. Partije koje imaju manje i ravnomerno raspoređeno biračko telo u ovom sistemu imaju problem sa predstavljanjem i više bi im odgovarao proporcionalni izborni sistem. Velike partije koje pobede u ovakovom sistemu uglavnom imaju jake i stabilne većine. Takva je bila i većina koju je Tereza Mej nasledila od Dejvida Kamerona. Konzervativna partija sa 330 od 650 poslanika sama, a ostalih 10 partija zajedno sa 320 poslanika. Novi i neočekivani izbori zarad osvajanja dodatne većine pokazali su se kao pogrešan pristup.

Razni politički subjekti i novinari opisali su pristup premijerke Mej kampanji kao vođenje vrlo arogantne, sterilne kampanje iz

„kule od slonovače“, koja za cilj ima samo povećavanje njene moći. Tereza Mej je izbegavala direktne duele ili debate sa više učesnika, dok se Džeremi Korbin na njima redovno pojavljivao. Konzervativci su izbegavali veće skupove i mitinge sa puno ljudi, dok su se laburisti oslonili na masovnije događaje, sa bližom interakcijom sa ljudima. Takođe, javnost je veoma loše ocenila njen izborni manifest. Delovi izbornog programa bili su pogodni za negativnu kampanju kroz uglavnom pogrešne, ali po stvaranju lošeg dojma, efektne interpretacije. Delovi koji se tiču socijalne zaštite najčešće su bili pogrešno interpretirani ili loše objašnjeni od strane partije, poput navodnog ukidanja besplatne užine za đake u školama ili takozvanog „poreza na demenciju“, koji u originalu to nisu značili.

Paralelno sa ovim procesima, Konzervativna partija odlučila se za prilično negativnu kampanju protiv Džeremija Korbina lično, iako je u anketama imala drastično vođstvo. Partija je imala malo popularnih politika i obećanja koje bi privukle birače, ali je nastupala sa vrlo negativnim diskursom i crnim scenarijima, ako protivnička partija ili partije pobede. Novinski listovi okrenuti konzervativcima najavljujivali su ekonomski haos ukoliko Korbin pobedi, isticali njegovu navodnu povezanost sa grupama poput IRA-e i često su potcenjivali snagu svog najvećeg protivnika. Mej je takođe nazivala hipotetičku koaliciju laburisti-liberali-Škotska nacionalna partija takozvanom „haos koalicijom“. Intenzivni napadi na laburističku poslanicu Dajen Abot, inače sklonu gafovima i logički vrlo upitnim izjavama, imali su kontraefekat i, čak, utisak medijskog linča.

Sa druge strane, Džeremi Korbin i njegovi laburisti vodili su uglavnom pozitivnu kampanju, koja je promovisala socijalnu pravdu i davala obećanja u tom pravcu. Slogan kampanje bio je *For many, not the few*, sa ciljem veće redistribucije bogatstva. Naspram sterilne kampanje konzervativaca, spotovi laburista bili su puni bliske ljudske interakcije, obećanja o socijalnoj sigurnosti, uključivanja raznih socijalnih grupa u kadrove i podrške poznatih ličnosti. Korbin je kao lider, takođe, mogao da iznese ovu kampanju, s obzirom na njegovu retorsku

empatičnost, doslednost i dosta konsolidovaniju komunikaciju sa javnošću nego ranije.

Uprkos svim ovim prednostima i povoljnim okolnostima koje je Mej stvarala za svoje protivnike, ipak je zabeležila pobedu. Osim prvog mesta na izborima, ona je konzervativcima donela novih 2 300 000 glasova, ali je izgubila 13 mandata. Ukoliko se pogledaju procene agencija za ispitivanje javnog mnjenja o promeni glasanja birača, poput ankete *Aschroft Polls-a* iz perioda pre i nakon izbora, možemo da vidimo značajne promene u odnosu na izbore 2015.

Partija UKIP, čija je glavna karakteristika bila zalaganje za Bregzit, nakon uspešnog referendumu značajno je pala i čak 57% njenih birača iz 2015. otislo je konzervativcima. Promenjena Konzervativna partija, koja je od liberalnijeg Kamerona došla do *hard Brexit* pristupa, očigledno je desetkovala UKIP. Laburisti su uspeli da sačuvaju najveći deo glasova sa prošlih izbora, a dobili su bivše birače Liberalnodemokratske partije i Zelenih. Čak je 18% glasača UKIP-a sa izbora 2015. je glasalo za laburiste 2017, a nezanemarljiv broj bivših glasača Kamerona iz 2015. je odlučio da kazni Mej na ovim izborima glasanjem za Korbina.

Ovakva kampanja Tereze Mej uspela je da privuče bivše birače UKIP-a i mahom starije stanovništvo. U kategoriji stanovništva od preko 65 godina, Konzervativna partija dobila je 61%. Korbinova kampanja uspela je da privuče bivše birače šarolikog spektra partija sa izbora 2015, ali je u kategoriji stanovništva od 18 do 24 godine bila uspešna sa čak 60% i među stanovništvom afričkog porekla i među manjinama sa 73%.

Kao zaključak o samoj prirodi kampanje, možemo reći da su negativna kampanja medija i sterilni pristup konzervativaca kampanji pogodovali Korbinu i njegovom pozitivnom i levo populističkom diskursu. Mej je uspela da dobije bivše UKIP-ovce i da poboljša rezultat među ljudima od preko 65 godina za više od 10%. Na drugoj strani, omogućila je i okolnosti u kojima su laburisti sa oko 25% u anketama do izbora porasli na 40% podrške. Vanredni izbori u prvom trenutku nisu odgovarali Džeremiju Korbinu, ali se taj trend od početka kampanje menjao u suprotnom pravcu do samih izbora.

2. Levo populistički diskurs je dao rezultat, ali predstavlja opasnost

Izborni manifest Laburističke partije za izbore 2017. nije manifest kakav bi se očekivao od samog Korbina i, očigledno, produkt je kompromisa sa partijskim kolegama bližim centru. U periodu unutarpartijske kampanje 2015. i pre toga Korbin i njegov savetnik Andru Fišer zalagali su se za unilateralno odricanje od nuklearnog naoružanja, potencijalno napuštanje NATO-a i nacionalizaciju svih banaka. Do samih izbora, partija i blisko okruženje Korbina imali su problem sa imidžom. Sam predsednik je citirao Huga Čaveza i Envera Hodžu, na govorima su mu se okupljali pseudoboljševici sa sovjetskim zastavama, a imao je i običaj da nosi lenjinovske kape. U bliskom okruženju imao je Andrua Mareja iz Komunističke partije, neretko apologetu totalitarnog režima u Severnoj Koreji, a Džon Mekdonel citirao je Mao Cedunga u parlamentu. Partija je sa ovakvim pristupom dolazila do vrlo niskih rejtinga i od čak 23%.

Izborni manifest prilično je adaptiran za šire biračko telo, a imidž lidera i javni nastup značajno doterani do izbora. Džeremi Korbin više nije bio starac sa lenjinovskom kapom i citatima socijalističkih diktatora, već je bio pretvoren u lidera partije koja se zalaže za više socijalne odgovornosti i ima podršku poznatih ličnosti. Na mitinzima više nije bilo pseudoboljševika, nego je na njima pevala MTV grupa *Clean Bandit*, reklamirale su ga *meme* stranice i podržavali poznati rep muzičari.

Međutim, i takav prilagođen program daleko je od realnosti i može da se nazove populističkim. Zalaže se za nerealno visoku dodatnu potrošnju, nacionalizaciju proizvodnje električne energije, gasa, vode i železnice. Planira da zida socijalne stanove, obećao je 30 dodatnih milijardi za Nacionalni zdravstveni sistem (NHS), ukidanje univerzitetskih školarina, povećanje minimalne cene rada, povećavanje poreza korporacijama, dodatno investiranje u suzbijanje siromaštva dece i potencijalno otpisivanje svih studentskih dugova. Deluje vrlo ambiciozno, ali bez realnog objašnjenja odakle sve to platiti i kakvi će biti efekti pojedinih mera.

Prepoznavanje problema građana ne znači i poznavanje metoda za rešavanje tih istih problema.

Procene u vezi sa cenom ovog programa su različite, ali variraju od 50-ak milijardi funti do blizu 100 milijardi funti. Program više nudi preraspodelu, nego plan kako tu preraspodelu platiti. Trebalo bi u obzir uzeti i to da javne finansije Velike Britanije nisu sjajne. Javni dug iznosi blizu 100% BDP-a, deficit budžeta u 2016. bio je 58 milijardi funti. Nacionalizacija navedenih sistema izvesno će stvoriti dodatne troškove državi, sistemi će zasigurno ostati bez prekopotrebnih finansijskih postavki i postavlja se pitanje njihove buduće efikasnosti. Veliko je pitanje i kako će univerziteti funkcionisati bez školarina, a otpisivanje studentskih dugova košta 100 milijardi funti, po priznanju same partije.

Iako je poboljšao nivo argumentovanosti u emisijama, Korbin je ponekad bivao nepripremljen, pa, recimo, u emisiji na radiju BBC-a nije znao koliko bi mogli da koštaju besplatni nedeljni program za brigu o deci, koji su bili jedno od nosećih obećanja kampanje. Sličnu situaciju imala je Dajen Abot, koja je u emisiji uživo odgovorila da će 10 000 novih angažovanih policajaca koštati državu ukupno 300 000 funti (30 funti godišnje po policajcu). Nakon te izjave se ispravila sa cifrom od 80 miliona, što je 8 000 funti po policajcu (prosečna početna godišnja neto plata policajca u Velikoj Britaniji je oko 20 000 funti).

Postavlja se pitanje da li je Korbin sposoban da sprovede sve ovo u delo i da li kadrovi poput Dajen Abot zaista mogu da budu upotrebljivi u bilo kojoj vladi, a kamoli da se brinu o bezbednosti države. Šanse su vrlo male i opasnost po partiju postoji ukoliko na vlast dođe osoba sa levo populističkim obećanjima koja ne mogu da se ispune. Partija je zbog jednog takvog mandata već bila u opoziciji od 1979. do 1997. Veliki entuzijazam po pitanju Korbina među mlađim stanovništvom doveo je do drastičnog povećanja broja članova; *grassroot* grupa *Momentum* aktivno radi kampanju na terenu, a Džeremi je jedno od najpopularnijih imena za novorođenčad iz 2017. Ukoliko Laburistička partija i Korbin ne uspeju da sprovedu obećanja koja olako daju u kampanji i izbornim manifestima, razočarenje u ovu partiju

može da bude kobno po njenu budućnost. Na osnovu dosadašnjih poteza, realizacija obećanja u nekom hipotetičkom mandatu deluje kao vrlo upitna. Igranje levo populističkim diskursom zarad pobede nosi ozbiljne opasnosti, a partija pritom nije pobedila na izborima. Iskustvo Fransoa Olanda sa padom popularnosti na 4% – sa mnogo manjim obimom neispunjениh obećanja u roku od jednog mandata – stoji kao najsvežije upozorenje. Partija je ostvarila dobitke srednjeročno gledano, ali na dugi rok postavlja se pitanje održivosti koncepta ili potencijalnog učnika na vlasti.

3. Partija se selektivno odrekla blerovskog nasleđa

Partijski diskurs i predstavnici laburista koji sede u vlasti u senci definitivno predstavljaju otklon od nasleđa Tonija Blera i trećeg puta. Taj proces započet je još u vreme predsednikovanja Eda Milibanda, ali je u slučaju Džeremija Korbina u potpunosti jasan i vidljiv. Miliband je zbog svojih stavova, koji su značajno blaži od Korbinovih, dobio nadimak *Red Ed*, a Korbinov pristup dodatno je ulevo. Za dobijanje jednog dela glasača to je koristan potez, s obzirom na nepopularnost bivšeg premijera, naročito zbog intervencije u Iraku i poslova nakon povlačenja iz politike. U svojim intervjuima i sam Bler izrazio je skepsu prema Korbinu, te je dodatno sebe udaljio od vođstva partije.

Međutim, osim Blera lično i njegove spoljne politike, partija se u kampanji pozivala na rezultate koje su laburističke vlade u tom periodu ostvarile kao referencu za budućnost. Čak i na sajtu glavne aktivističke pogonske snage Korbina, *Momentum*, kao uspesi laburista stoje isključivo rezultati iz vremena tri mandata Tonija Blera. Partija je na izborima uspešno promovisala stare rezultate, ali i sporovodila otklon od nepopularnog predsednika iz tog perioda.

Prvi predizborni manifest Tonija Blera koji je vratio partiju na vlast posle 17 godina opozicije nije bio populistički manifest, već je sadržao konkretne mere i bio je značajno skromniji sa obećanjima. Čak 80% obećanja iz tog manifesta u potpunosti

su ispunjena. Duplirane su investicije u zdravstvo i obrazovanje, korišćena su savremena rešenja poput poreskog kredita za nadoknađivanje niskih plata ili visoke cene grejanja, oko 500 000 dece izvedeno je iz zone siromaštva i uvedena je, po prvi put, minimalna cena rada.

Navedeni rezultati postignuti su održavanjem javnog duga, inflacije i deficitia na održivom nivou i uz razne tržišne mere. Sadašnje rukovodstvo Laburističke partije u diskursu koristi ove konkretnе rezultate kao pozitivnu referencu za svoj budući rad, a u praksi se zalaže za potpuno suprotnu metodologiju od ove koja je dala navedene rezultate. Iako u javnosti često vlada mišljenje da je delovanje tadašnjih Novih laburista predstavljalo „neoliberalizam u lepšoj formi“, konkretni rezultati u pravcu umanjenja nejednakosti taj utisak ne potvrđuju. Po istraživanju Instituta za fiskalne studije, najveći dobitnici u periodu od 1997. do 2010. jesu najsrošašnijih 20%, a najveći gubitnici – najbogatijih 10%. Najsrošašnijih 20% stanovništva zabeležilo je dobitke od preko 10% u neto prihodu, dok se neto prihod kod najbogatijih 10% smanjio za blizu 4%. Rejinzi kvaliteta medicinskih usluga od strane korisnika bili su na istorijski najvišem nivou, a broj beskućnika umanjen za čak 42%. Ove, kao i mnoge druge rezultate iz tog perioda, *Momentum* i razni laburistički funkcioničari koristili su u kampanji.

Ono što predstavlja problem u ovoj koncepciji jeste to što rezultati koji se navode nisu sprovedeni u delo sa metodologijom i pristupom kakav partija danas nudi u manifestu, već pristupom *trećeg puta*, kog se patija odriče. Rezultati u tom periodu nisu ostvareni nacionalizacijama i fiskalno neodgovornom politikom, već upravo suprotno. Iz tog razloga, paradoksalno je odricanje od bivšeg lidera i politike tog vremena, a ne od tih rezultata. Ovakav koncept nije održiv na dugi rok.

4. Vraćen je partijski duopol na neobičan način

Od prve dve ubedljive pobede Tonija Blera i njegovih Novih laburista 1997. i 2001. zbir ukupnih glasova dve najveće partije

nije prelazio 70%. U periodu od izbora 2001. do izbora 2017. ukupan procenat osvojen od dve najveće partije nalazio se na proseku od oko 65%. U tom međuperiodu čitav niz manjih partija krenuo je da naglo jača. Liberaldemokrate su u tom periodu uspevale da ostvare, sa Čarlsom Kenedijem i Nikom Klegom, od 18% do 23% glasova. Škotska nacionalna partija je 2015. zabeležila 56 mandata, a UKIP je 2015. ostvario rezultat od 12%. Čak su i male stranke poput Zelene partije uspevale da dođu i do blizu 4% podrške.

Na parlamentarnim izborima 2017. situacija se drastično menja i Konzervativna i Laburistička partija u zbiru osvajaju 82,4% glasova ili 579 od 650 mandata. Ono što ovu pojavu čini neobičnjom jeste pomeranje i jedne i druge partije dalje od centra i dodatno dobijanje glasova. Tereza Mej i njen kabinet više su desni su od Kamerona i njegovih kadrova, dok su sa svakim sledećim izbornim ciklusom od 2005. laburisti birali levlje rešenje. Laburistička partija je 3 izborne pobede ostvarila sa Tonijem Blerom 1997, 2001. i 2005, a on je bio najbliži centru. Na izborima 2010. pomerili su se blago ulevo sa Gordonom Braunom i dodatno levo 2015. sa Edom Milibandom. U slučaju Brauna i Milibanda partija je bila na oko 30%. Zatim se, iznenađujuće, 2017. sa najlevičarskim rešenjem u vidu Džeremija Korbina ponovo vraća na ubedljivih 40% iz doba Blera.

Na prvi pogled može da deluje da je pomeranje obe partije na svoje ideološke polove dodatno produbilo podelu glasača na osnovu socijalnog rascepa rad – kapital, odnosno po klasnom osnovu. Međutim, kada se pogledaju tabele glasanja po društvenim klasama, razlike između partija minimalne su i, čak, nikada niže. Ukoliko pogledamo klasu AB (viši i niži profesionalci i menadžeri), razlika je minimalna u korist Konzervativne partije, sa nešto iznad 45%, dok se laburisti nalaze na blizu 40%. U klasi DE (nezaposleni i rutinska zanimanja) situacija je obrnuta, ali sa sličnim procentima, dok su srednjim klasama C1 i C2 partie gotovo izjednačene. Kao zaključak se može izvući procena da približno isti broj nezaposlenih ili niskokvalifikovanih radnika glasa za obe partie na sasvim suprotnim ideoološkim pozicijama, a da je ista situacija i sa najbogatijima. Najzanimljiviji je trend

drastičnog rasta podrške laburistima u najvišoj i višoj srednjoj klasi (AB i C1), ali i drastičan rast konzervativaca u nižoj srednjoj i najnižoj klasi (C2 i DE), naročito na račun UKIP-a.

Klasne razlike u glasanju očigledno su se nivelišale, dok se najveća razlika vidi u odnosu na godine i rasno poreklo. Laburisti ubedljivo pobeđuju u starosnoj grupi od 18 do 24 godine, gde osvajaju 60% glasova (skok od skoro 20% u odnosu na 2015), kao i među populacijom afričkog porekla i drugih manjina, gde se nalaze na čak 73%. Nagli skok u izlaznosti kod najmlađe populacije za više od 10% pogodovao je Korbinu, koji se ovom biračkom telu naročito obraćao i veliki deo poruka usmerio ka njima. Najbolje usmerene poruke su se, izgleda, pokazala kod ženske populacije uzrasta od 18 do 24 godine, gde laburisti osvajaju čak 73%. Ukoliko se pogledaju istraživanja na temu rasta cene stanova, položaja mlađih prilikom zapošljavanja i pitanja studentskih dugova milenijalaca, te se uporede sa predizbornim programom laburista, ne čude visoki rezultati Korbina u ovoj kategoriji stanovništva.

Čak je i negativna kampanja na račun Korbina – koja se tiče njegove povezanosti sa teroristima iz IRA-e – kod mladog biračkog tela imala gotovo nulti efekat. Takozvani *Good Friday Agreement*, koji je rešio probleme sa Severnom Irskom, potpisana je u aprilu 1998. od strane vlade Novih laburista, kada su ti birači bili vrlo mlađi. Plašenje mlađih birača sa pitanjem IRA-e, koje je već skoro 20 godina *ad acta*, nije efikasna tehnika, ali je izvesno imalo efekta kod starijeg stanovništva, koje je ubedljivo glasalo za konzervativce. Tereza Mej i konzervativci uspeli su da ostvare odličan rezultat kod stanovništva starijeg od 65 godina sa rezultatom od 61%, ali i da otmu mandate Škotskoj nacionalnoj partiji. Negativna kampanja protiv Korbina od strane *mainstream* medija takođe ga je pretvorila u protivnika establišmenta, a, kao takav, predstavljaо je atrakciju za mlađe birače, koji su skloniji glasanju za „buntovnike”.

Kao zaključak možemo izvući veoma neobične činjenice. U Ujedinjenom Kraljevstvu nakon glasanja za Bregxit dve najveće partije ponovo zajedno imaju preko 80% glasova; slična je klasna

struktura glasača kod obe partije, ali za jednu više glasaju mlađi i manjine, a za drugu belci i penzioneri. Prethodna rečenica izvučena iz konteksta deluje kao opis političke scene sa dve *catch-all* partije, a ne scenu dve partije gde se jedna zalaže za jaku i stabilnu Britaniju van EU, a druga za nacionalizaciju i ogromnu javnu potrošnju.

Ovaj fenomen možemo da opišemo kao specifičan i nov u dve najveće anglosaksonske zemlje. U SAD-u i UK najpopularniji političar je demokratski socijalista, neobično više levičarski od onoga što je karakteristično za lokalnu političku scenu. Blagu pobedu, ipak, ostvaruje desnopolistički kandidat (u UK u nešto blažoj formi). U ovakovom sistemu politički centar paradoksalno predstavlja marginu, dok su obe pozicije posle pomeranja ka polovima dobole novih 2,3 (konzervativci) i 4,3 miliona (laburisti) glasova u odnosu na prethodne izbore. U obe države broj je radnika u proizvodnji nizak i pao je ispod 10% zaposlenih, a nezaposlenost na oko 4%. Za oba sistema karakteristične su dve velike partije koje su posegnule sa sličnim odgovorom na sličan trend. Levi populizam u vidu pobeđe Korbina nad trećeputašima kod britanskih laburista i jaka podrška Berniju Sandersu kod američkih demokrata. Na drugoj strani, konzervativci i republikanci su izabrali desni populizam sa elementima nacionalizma i izolacionizma u blažoj ili izražajnijoj formi.

Dalji trendovi u Velikoj Britaniji postali su vrlo nepredvidivi, ali se može reći da je pomeranje dalje od centra pogodovalo i Korbinu i Terezi Mej. Dok je u kontinentalnoj Evropi karakterističan trend partijske fragmentacije i uravnotežene scene uprkos rastu populista, u Ujedinjenom Kraljevstvu (UK) nastupio je vrlo neobičan povratak duopola. Ovakve okolnosti trenutno odgovaraju Korbinu na srednji rok, zbog njegovog dodatnog rasta rejtinga nakon izbora. Iznuđeni novi vanredni parlamentarni izbori mogu ga, čak, lako dovesti i do mesta premijera. Plaćenje birača Tereze Mej takozvanom „haos koalicijom”, tada po rejtingu manjih partija laburista-liberal-SNP-a, može da se relativno lako završi, ukoliko je samo jedan partner iz te „haos koalicije” prestigne procentima.

ZAKLJUČAK

Izbori u Velikoj Britaniji teško mogu da se uporede sa izborima u državama kontinentalne Evrope. Izborni sistem, partije i okolnosti procesa izlaska ove države iz Evropske unije učinile su da rezultati i politička ponuda budu prilično specifične. Kada se očekivalo da Bregxit proizvede domino efekat i u drugim državama Evrope, to se nije dogodilo. Slična situacija može da se opiše i nakon ovih izbora. S obzirom na izborni sistem koji favorizuje velike nacionalne partije, lako se javlja duopol u kom su, sem Konzervativne i Laburističke partije, ostale partije marginalizovane. Sistem kao takav prilično zavisi od lidera partije i političke pozicije koju lider zastupa, te su i oscilacije u podršci odnosu na lidera prilično velike. Kada velike partije zauzmu nešto radikalnije pozicije, poput Korbina i skretanja ulevo ili Mej i izolacionizma, i u društvu se manifestuju slične pojave. Za razliku od kontinentalnih sistema, gde partijska fragmentacija ne dozvoljava toliko duboke podele i biračka podrška se rasipa srazmernije na veći broj ideološki šarolikih partija, u Velikoj Britaniji su tampon zone za ekstremnije pozicije dve glavne partije minimalne. Iz tog razloga nezahvalno je izvlačiti previše značajne lekcije iz ovog sistema, koje bi sa sigurnošću mogle da važe za ostale kontinetalne sisteme. Međutim, uticaj na drastičan skok izlaznosti kod mladih i njihova masovna preorientacija na jednu levu partiju može da bude lekcija i za ostale socijaldemokrate u kontinentalnoj Evropi.

Foto: SIPA Press (Martin Šulc na predizbornom mitingu)

NEMAČKE SOCIJALDEMOKRATE (SPD) – Velika koalicija za istorijski minimum 2#

Socijaldemokratska partija Nemačke najstarija je aktivna parlamentarna partija u Nemačkoj i osnovana je davne 1863. Od marksističkih korenja u 19. veku, prešla je put pomeranja od klasične levice do centra, a neretko i nazad. Tokom svoje istorije od 1949. u okvirima tadašnje Zapadne Nemačke, uspevala je da ostvaruje respektabilne rezultate od, uglavnom, preko 30%. Od 1969. do 1980. partija beleži rezultate od 42,6% do 45,8%, a u tom periodu i daje 2 premijera, Vilija Branta i Helmuta Šmita. Posle dugog boravka u opoziciji od 1980. do 1998. sa Gerhardom Šrederom se približava političkom centru i uspeva da zabeleži istorijski najveći broj glasova od čak preko 20 miliona za partijsku listu 1998. Pobedu sa sličnim procentom stranka osvaja i na izborima 2002. godine (40,9% na 38,5%). Međutim, u poslednja tri izborna ciklusa, partija značajno lošije stoji i beleži istorijske minimume podrške. Na izborima 2009. osvaja svega 23%, 2013. blago skače na 25,7%, da bi na izborima 2017.

zabeležila istorijski minimum od 20,5%. Partija nije uspela da drastičnije ojača u vremenu opozicije vladi konzervativne CDU/CSU-a Angele Merkel i liberalnog FDP-a Gvida Vestervelea od 2009. do 2013. Nakon izbora koji su izbacili FDP iz Bundestaga, SPD ulazi u takozvanu „veliku koaliciju“ sa Angelom Merkel. Nakon jednog mandata vlasti sa ovom partijom i bez ozbiljnije opozicije u parlamentu od strane Zelenih i Levice, partija na izborima 2017. gubi 1/5 procenata glasova. Tokom marta je delovalo da će zamena tadašnjeg predsednika Zigmara Gabrijela popularnijim Martinom Šulcom oživeti partiju i značajno joj poboljšati rejting, ali se to nije dogodilo. Postavlja se pitanje: kako je SPD došao do istorijski niskog rezultata od samo 20,5%?

ZAŠTO JE SPD NA IZBORIMA DOBIO NOVI ISTORIJSKI MINIMUM?

1. Mandat sa fiskalno konzervativnom partijom

Velike koalicije ili takozvane „svadbe slonova“ dve najveće partije, CDU-a i SPD-a, u Nemačkoj nisu u potpunosti retkost. Nakon prve koalicije CDU-SPD 1966, SPD je zabeležio čak i dobitke u glasovima, sa Vilijem Brantom na čelu. Novija ponavljanja ove vrste saradnje pokazala su se kao dosta štetnija za socijaldemokrate, kao i za rejting partije. Nakon druge oformljene koalcije 2005. godine SPD je pao sa 34% na 23% i kroz mandat učvrstio poziciju nove kancelarke Angele Merkel iz CDU. Slična se situacija događa i na izborima 2017, kada nova velika koalicija drastično košta socijaldemokrate, sa padom sa 25,7% na istorijski minimum od 20,5%.

Situacija nije izgledala tako loše krajem januara 2017, kada je mesto predsednika SPD-a od Zigmara Gabrijela preuzeo dotadašnji predsednik Evropskog parlamenta Martin Šulc. Zamena lidera koji je imao funkciju vicekancelara fiskalno vrlo konzervativne vlade sa, u javnosti manje poznatim, Šulcem, imala je pozitivne efekte na rejting. Partija je početkom februara čak prestigla CDU u nekoliko anketa i beležila rezultate i od po

30%. Međutim, uprkos novom lideru, partija je na regionalnim izborima u martu i maju pala. Na izborima u Saru i Šlezvig-Holštajnu zabeležila je blagi pad u odnosu na prethodne izbore, a u svom uporištu u Severnoj Rajni-Vestfaliji pala je za 7,9% i izgubila od CDU-a kada se to nije očekivalo. Liderska zamena nije bila dovoljna i partija se brzo vratila na veoma loše rejtinge iz perioda regionalnih izbora tokom 2015. i 2016.

Ostavka lidera koji personifikuje veliku koaliciju, kao koaliciju vrlo štedljive vlasti, nije bila dovoljna za uspeh na srednji ili dugi rok. Angela Merkel se pokazala kao uspešna u ideoološkom adaptiranju biračkom telu, poput Rutea u Holandiji, i reaktivno se pozicionirala ka centru. U svojim govorima političkom triangulacijom sintetisala je poruke i levice i desnice, ali je i apsorpcijom tema drugih partija sprečavala konkurenте da jačaju. U svoj program integrisala je i zelene politike, obezbedila uslove za usvajanje gej brakova; njena je vlada uvela minimalnu cenu rada, a paralelno je intenzivno komunicirala ekonomske rezultate.

Kao i u holandskom slučaju, makroekonomski pokazatelji nisu bili naročito važni za glasače levog centra, ukoliko birači nemaju direktnu korist od njih. Nemačka je u julu 2017. zabeležila nezaposlenost od samo 3,7% (*Eurostat*) – drastično manje od proseka Evrozone, koji je bio na 9,1%. Država već petu godinu za redom beleži privredni rast, javni dug u odnosu na BDP jedan je od najnižih u Evropi (nešto više od 60%), a deficit budžeta u 2017. iznosi 18,3 milijardi evra. Međutim, Nemačka je i država u kojoj je procenat stanovništva koje živi u riziku od siromaštva na najvećem procentu od 1992. i nalazi se na blizu 16%. Blizu $\frac{1}{4}$ zaposlenih nalazi se u kategoriji nisko plaćenih, odnosno zaposlenih sa platama koje su ispod 2/3 prosečne plate. Uz taj podatak idu i vrlo visoki porezi za ovu kategoriju stanovništva, koji su jedni od najvećih na nivou OECD-a.

Birači SPD-a po prihodima po članu domaćinstva nalaze se u blago ispodprosečnom delu biračkog tela. Ispred njih su birači Zelenih, CDU-a i FDP-a, a ispod birači AfD-a i Levice. Mandat velike koalicije, koja nije rešila probleme koji predstavljaju

naličje odličnih makroekonomskih pokazatelja, definitivno su koštali SPD podrške. CDU i politika Angele Merkel dominirali su unutar vlade, a naročito u ekonomskom polju. Partija čak nije politički naročito profitirala od uvođenja minimalne cene rada, koja je česta socijaldemokratska mera primenjivana u Evropi. U takvim okolnostima subordiniranosti socijaldemokrata u odnosu na demohrišćane, manevarski prostor za ostvarivanje političkih poena bio je vrlo mali. Novi lider, uprkos inicijalnom rastu podrške do kog je doveo, nije uspeo da uveri birače da će značajno poboljšati situaciju u ovom polju. Predizborni program obuhvatao je jaču socijalnu državu i povećanje poreske stope za najbogatije, ali to nije bilo dovoljno da Šulc izvrši značajniji otklon od prethodne vlasti svoje partije.

2. Manjak identiteta i političke supstance

Gerhard Šreder je značajno promenio i socijaldemokrate i Nemačku kao državu. Ova partija se pod njegovim uticajem pomerila u pravcu *trećeg puta* i reformskog probiznis pristupa privredi. U tom momentu, nemačka ekonomija imala je epitet „bolesnog čoveka Evrope“ sa jednim od najgorih ekonomskih pokazatelja u Evropi. Procene su da je integrisanje značajno zaostale Istočne Nemačke, sa zastareлом tehnologijom i pet decenija dugom tradicijom centralnog planiranja značajno koštalo privredu. Obim socijalne države i benefita za nezaposlene i penzionere bio je na značajno višem nivou od mogućnosti privrede da to stabilno finansira.

Ukoliko se uporede podaci neposredno nakon usvajanja reformi, kada efekti još nisu pristizali (2004), i pokazatelja iz druge polovine 2017, vidi se jasna razlika. Nezaposlenost u Nemačkoj bila je na 10,33% i fiskalni deficit na 3,7%, što je u oba slučaja tada bilo drastično lošije od Francuske, Italije i UK. U septembru 2017. makroekonomski pokazatelji Nemačke najbolji su u konukrenциji spomenutih država, po parametrima poput nezaposlenosti, javnog duga u odnosu na BDP ili deficit/suficita budžeta. Šrederova reformska Agenda 2010. išla je u pravcu seće socijalne države, liberalizacije radnog zakonodavstva i probiznis

politika, uključujući i nepopularne programe Harc I, II, III i IV – u pravcu reforme radnog zakonodavstva i socijalne zaštite. Efekti na privredu nisu bili vidljivi prvih godina, ali se, s vremenom, položaj nemačke privrede na svetskom tržištu poboljšao i država danas beleži rekordno visoke suficite u spoljnoj trgovini. Čak je i Angela Merkel u intervjuima potvrđivala da su reforme iz vremena vlasti Šredera omogućile ovaku privedu ekspanziju. Negativne posledice nastale su u vidu veće nejednakosti, većeg stepena siromaštva i prekarijata, velikog sektora niskih plata i stanovništva koje živi u riziku od siromaštva.

Uprkos ovim pragmatičnim i nepopularnim reformama koje su popravile stanje privrede na račun povećanja nejednakosti, partija je opstala sa solidnim rezultatima. Deo organizacije se odlio u pravcu Partije demokratskog socijalizma, kao naslednice istočnonemačkih komunista, a deo vernih sindikata okrenuo se protiv partije. Premda sa nepopularnim reformama i pod okolnostima unutrašnjih partijskih nemira, Šreder je uspeo da pobedi još jednom 2002, sa blagim padom sa 40,9% iz 1998. na 38,5%. Na svojim trećim izborima 2005. umalo je sustigao vođstvo Merkel, sa 34% naspram 35,2% CDU/CSU.

Od odlaska Šredera, partija sa Štajnamajerom, Štajnbrukom i Šulcom ne uspeva da prebaci rezultat od 25,7%, i sa pozicije vlasti i sa pozicije opozicije. Novi lideri partije u izbornim periodima nisu uspevali da nađu partiji novi identitet nakon prvobitnog pomeranja ka centru u drugoj polovini 90-ih. U tom periodu, partija je predstavljala novu sintezu raznih tradicionalnih partijskih ideoloških pozicija, sa prilično jasnim stavovima za koje politike se zalaže. U ekonomiji se odlučila na liberalniji pristup, sa ciljem jačanja privrede na račun socijalne države i više preduzetništva. Po pitanjima društvenih sloboda, SPD je legalizovao registrovanje istopolnih zajednica, kao i lakšu integraciju imigracije u društvo. Povećan je nivo investicija u obnovljive izvore energije, u savezu sa Zelenima Joške Fišera. Na polju spoljne politike kancelar Šreder bio je protiv intervencije u Iraku, što se pokazalo kao popularan potez u široj populaciji. Takva pozicija u političkom polju omogućila je da leve konkurentske partije, poput Zelenih ili Partije demokratskog

socijalizma, teško stignu i do 8%, ali i da liberalni i protržišni FDP, sa sve harizmatičnjim Vesterveleom, bude ispod 10%.

Na izbore 2017. partija nije izašla sa jasnim stavovima i novim identitetom, već je pokušala da te manjkavosti sakrije novim i popularnim liderom. SPD se tek umereno odrekao nepopularnog šrederovskog nasleđa, ali nedovoljno da bi se vratilo poverenje levljih birača. Po pitanju imigracije ili ekoloških politika nije mogla da ozbiljnije konkuriše Zelenima, a blago pomeranje uлево, sa Šulcem, omogućilo je Lindneru i FDP-u da bez problema operišu i u biračkom telu urbanih socijalliberala i preduzetnika. Istočnonemački prekarijat i ljudi iz zona niskog dohotka po članu domaćinstva svoje spasioce prepoznali su na drugom ideološkom polu, oličenom u desničarskoj Alternativi za Nemačku. U Saksoniji, gde je Afd pobedio sa 27%, SPD osvaja samo 10,5% glasova i na četvrtom je mestu posle CDU-a i Levice. Socijaldemokrate su na izbore izašle sa generičkim porukama levog centra, koje su se ticale obrazovanja, zdravstva, rodne jednakosti i socijalne zaštite, krijući se iza lidera i njegovih direktnih i ignorisanih napada na Angelu Merkel. U takvim okolnostima i sa takvim konkurentima, partija je zauzela poziciju koja joj najmanje odgovara. Nedovoljno levo u poređenju sa Levicom, nedovoljno progresivno u poređenju sa Zelenima, nedovoljno ekonomski liberalno u poređenju za FDP-om, a sa liderom nedovoljno atraktivnim da pobedi Merkel – i sa bagažom nepopularne velike koalicije. Čak i u direktnom TV duelu sa Angelom Merkel 20 dana pred izbore, Šulc nije uspeo da se dovoljno diferencira od kancelarke i njene politike.

U datim okolnostima, partija je mogla da odabere 2 različita pristupa:

1. Značajnije pomeranje uлево – Jasnjim pomeranjem uлево i sa određenijim i konkretnijim odricanjem od šrederovskog nasleđa, partija je mogla da poentira u svojoj staroj bazi i među siromašnjim stanovništvom, koje je dobrom procentom glasalo za Levicu i Alternativu za Nemačku. Martin Šulc kao lider takođe ima kvalitete koji mogu da posluže za promociju u navedenoj ciljnoj grupi: retorski pristup jasniji širim

narodnim masama, skromnu životnu biografiju iz radničke porodice i malog grada, kao i skromniji životni stil koji ne podrazumeva skupe kubanske cigarete i luksuzna odela, što se vezivalo za Šredera. U okolnostima ogromnih budžetskih suficita i sugestija međunarodnih finansijskih organizacija (poput MMF-a) da Nemačka troši više, izdašniji socijalni programi uz investiranje u infrastrukturu ne bi predstavljali u potpunosti isprazan populizam. U takvim okolnostima, partija bi platila podršku plavih okovratnika sa gubljenjem podrške kod urbanih belih okovratnika i najobrazovanijeg stanovništva, koje bi verovatno još u većem broju otišlo ka Zelenima i FDP-u. Međutim, trebalo bi uzeti u obzir i to da je broj zaposlenih u proizvodnji u odnosu na ukupan broj zaposlenih pao za 50% od 1970. do danas. Početkom 70-ih godina broj radnika u proizvodnji u Nemačkoj činio je 40% ukupnog zaposlenog stanovništva, dok je danas na oko 20%. Uprkos tome, to je jedna od najvećih unutar velikih privreda EU, i po procentu i po broju.

2. Pristup bliži socijalliberalizmu – Socijaldemokratska partija ima veliki broj personalnih rešenja u svojoj partiji i to sa različitih ideooloških i profesionalnih pozicija. U okolnostima postepenog topljenja tradicionalne baze, SPD je mogao da rizikuje sa rešenjem nešto bližim socijalliberalizmu. U ovom slučaju, rizično liderско rešenje bio bi mlađi i dinamični finansijski stručnjak Karsten Šnajder iz istočnonemačke Tiringije. Kao što je slučaj sa Makronom u Francuskoj, Kurcom u Austriji i svojevremeno Rencijem u Italiji, 41-godišnji mlađi lider potencijalno bi mogao da potraži šansu u ovom talasu: „gađanje“ obrazovanje populacije, urbanih progresivaca, mlađih, malih preduzetnika i bez naročitog pomeranja uлево по ekonomskim pitanjima, uz blago proširenje elemenata socijalne države. U takvim okolnostima partija bi ozbiljnije ugrozila FDP i Zelene, a sa istočnonemačkim rešenjem na čelu možda bi i poboljšala prilično slab rezultat u ovoj regiji. Takođe, ovim potezom bi siromašnije slojeve stanovništva SPD direktno usmerio u ruke Levici i Afd-u. Ono što se postavlja kao pitanje jeste da li su nemački birači spremni

za tako mledo rešenje na mestu potencijalnog kancelara protiv iskusne Angele Merkel. Ukoliko se pogledaju svi izborni ciklusi i na nižim nivoima vlasti, birači u Nemačkoj skloniji su da biraju starije političare, neretko po više od dva puta uzastopno, nego da rizikuju sa mlađim liderima.

Od dve moguće opcije gde bi partija poentirala u jednom biračkom telu, a potencijalno izgubila u suprotnom, SPD se odlučio na srednju poziciju, koja, u ovoj situaciji, ne donosi glasove. Nezapočeto osmišljavanje novog identiteta uz neupečatljivu izbornu ponudu, jedan je od razloga dobijanja podrške od samo 20,5% glasova.

3. Prerani izbor novog lidera

Efekat plasiranja novog i popularnijeg lidera ima i svoju vremensku uslovjenost, ukoliko nema velike supstancialne diferencijacije ili originalnosti. Ako partija nema ideju u vezi sa novim ideoološkim i programskim repozicioniranjem, vreme promocije novog lidera ima značajno veći uticaj. Dolazak Šulca na čelo socijaldemokrata krajem januara 2017. bila je vest u većini glavnih svetskih medija, a partija je u roku od dve nedelje dobila preko 4 500 novih članova i, u anketama, Šulc je prestigao Merkel kao favorit za mesto kancelara. Međutim, zamena na čelu SPD-a sprovedena je 9 meseci pre izbora, te je javnost imala vremena da prozre sadržaj i sve detalje oko novog izazivača aktuelne kancelarke. Relativno brzo je u javnost izbila afera oko nenamenskog trošenja sredstava EU, zatim se postavilo pitanje kompetentnosti Šulca, zbog manjka visokog formalnog obrazovanja i istorije alkoholizma u mladosti, a na kraju je došlo do programske pretresanja partije. Relativno brzo bilo je zaključeno da odricanje od šrederovskog nasleđa i blago pomeranje uлево postoji dobrom delom samo na retorskom nivou. Naslovi koji su ga opisivali kao „evrofilnog populistu“ ili prve pozitivne reakcije sindikata pokazali su se kao ne sasvim osnovani.

Javnost je u međuvremenu imala vremena da ozbiljno istraži

političku ponudu Martina Šulca, koja se pokazala kao ne mnogo različita od Šredera i njegovog Novog centra (*Die Neue Mitte*). Lako ova platforma ne sadrži naročite reformske rezove iz vremena bivšeg kancelara, jer više nisu potrebni, nema naročite originalnosti ili naročito atraktivnih obećanja.

Vrlo važna okolnost koja je pomogla izdruvanju brzo stvorenog balona „Šulc efekta“ oličena je u regionalnim izborima. Relativno teške okolnosti za ostvarivanje pobeđe u Šlezvig-Holštajnu, Saru i Severnoj Rajni-Vestfaliji brzo su ogolile realnu snagu SPD-a. Na ovim je izborima kao najveći pobednik izašao Kristijan Lindner i njegov liberalni FDP. U Šlezvig-Holštajnu partiju je na preko 10% izveo ugledni lokalni funkcioner Wolfgang Kubicki, dok je u najnaseljenijoj regiji, Severnoj-Rajni Vestfaliji, partija rizično izašla sa svojim liderom. Lindner osvaja 12,6% u najnaseljenijoj regiji i time uverava javnost da je FDP sigurno iznad cenzusa, dok SPD pada sa pozicije prvog mesta i vlasti u opoziciju. Od poslednjih regionalnih izbora u maju do federalnih izbora 24. septembra rejting partije sve očiglednije pada. Entuzijazam za novim liderom opao je i pažnja se preusmerila na Lindnera.

Loš tajming rokade na čelu socijaldemokrata doveo je do toga da se entuzijazam brzo istroši i pažnja preusmeri na druge aktere. Međutim, može se postaviti pitanje da li bi bilo previše rizično za partiju da tek u drugoj polovini godine izvrši zamenu, s obzirom na to da su u poslednjim mesecima liderstva Zigmara Gabrijela nivoi partijskog nezadovoljstva bili izuzetno visoki.

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Učestvovanje u velikoj koaliciji sa dominantnijim i ideološki fleksibilnijim partnerom partiju može da drastično košta podrške. Desnocentristički partner gubi značajno manje.
2. Izlazak na izbore bez jasnog identiteta i biračkog tela na koje se cilja omogućava alternativnim partijama da lako zabeleže dobitke.

3. Dobri ekonomski pokazatelji ne donose nužno glasove za vladajuću partiju levice.
4. Zamena nepopularnog lidera popularnim nije dovoljna za poboljšanje rezultata na dugi rok.
5. Kratkotrajni baloni visoke podrške mogući su i u konzervativnijim društvima.
6. Radničko biračko telo i sindikati ni posle više od jedne decenije ne praštaju oštре protržišne reforme, bez obzira na promenu lidera.

Foto: Bild: APA/Roland Shlager (Kristijan Kern na partijskom mitingu)

AUSTRIJSKE SOCIJALDEMOKRATE (SPO) – Pragmatični Kern i uspešna kontrola štete

Socijaldemokratska partija Austrije (SPO) i Austrijska narodna partija (OVP) od 1945. do početka 90-ih gospodarile su političkim sistemom ove države. U zbiru su najčešće osvajale i preko 90% glasova na izborima, koje je odlikovala visoka izlaznost. Od 1945. do 2017. socijaldemokrata su 43 od 72 godine bile u velikoj koaliciji sa narodnjacima, a od 1970. do 1983. sami su bili na vlasti. U okviru *Proportz* sistema uspostavljenog nakon Drugog svetskog rata, dve partije su zarad mira u državi formirale zajedničke kabinete, proporcionalno podršci na izborima. Međutim, od početka 90-ih do parlamentarnih izbora 2017, *Proportz* sistem nailazi na probleme i alternativne partije sve uspešnije ruše duopol levog i desnog centra. Dugogodišnja vlast dve partije uspostavila je sistem uticaja partija na širok spektar društvenih sfera, uz patronažu i zapošljavanje po partijskoj liniji. Tokom 90-ih napadima na ovakav sistem podršku je

generisao ekstremno desni Jerg Hajder, a od početka 2000-ih javljaju se raznolike političke alternative. Nova velika koalicija socijaldemokrata i narodnjaka 2013, nakon serije sve lošijih izbornih ciklusa, mogla je da sluti na nove istorijske minimume podrške na sledećim izborima. Ponovljeni predsednički izbori održani 4. decembra 2016. pokazali su da su se preferencije birača u Austriji promenile. Izraženo desni kandidat Norbert Hofer iz Slobodarske partije Austrije (FPO) osvojio je čak 46,2%, dok je kandidat Zelenih Aleksandar van der Belen pobedio sa 53,8%. U vrlo teškim okolnostima, SPO i OVP izlaze na redovne parlamentarne izbore 15. oktobra 2017. i obe, iz različitih razloga, beleže rast podrške. Mladi popularni džoker narodnjaka Sebastijan Kurc pomaže svojoj stranci da sa tek oko 20% podrške, u kratkom roku, pobedi sa 31,5%. Međutim, postavlja se pitanje kako su socijaldemokrate i tadašnji kancelar Kristijan Kern uspeli da sačuvaju poziciju i, čak, poboljšaju rezultat u naletu popularnih alternativa i uzleta desnice.

KAKO SU SOCIJALDEMOKRATE USPELE DA SAČUVAJU POZICIJU I BLAGO POBOLJŠAJU REZULTAT?

1. Ideološka adaptacija

Politički spektar u Austriji vidljivo se pomerio udesno. Iako su ekonomski pokazatelji ove države jedni od boljih u Evropi i u poslednjih godinu dana pre izbora vidljivo poboljšani, postoji visok nivo skepse prema imigraciji. Ukoliko se pogledaju ankete koje su sprovođene na nivou Evrope po pitanju islamske imigracije, Austrija prednjači po negativnom mišljenju o ovom fenomenu. Po istraživanju *Chatham House-a*, objavljenom u februaru 2017, čak 65% Austrijanaca složilo se sa tvrdnjom da bi trebalo da se zabrani dalja imigracija iz država sa većinom stanovništva islamske veroispovesti. Od austrijskog stanovništva jedino su negativnije odgovorili stanovnici Poljske, sa 71%. Takođe,

mladi ministar spoljnih poslova Sebastijan Kurc, iz redova Austrijske narodne partije, uspevao je da osvaja visoke nivoe podrške svojim izjavama protiv imigracije, islama i političara iz država sa većinski muslimanskim stanovništvom. Austrijski kancelar Verner Fajman, iz redova socijaldemokrata, u maju 2016. platio je cenu politike „otvorenih vrata“ prema imigraciji ostavkom.

U takvim negativnim okolnostima za klasičan proimigracioni socijaldemokratski odgovor na ovo pitanje i jake konkurente na toj poziciji oličene u Zelenima, listi Petera Pilca i liberalnom NEOS-u, partija je bila prinuđena da menja svoju ideoološku poziciju. SPO je u godini do izbora promenila stavove po pitanjima imigracije i azila, kao i radne migracije unutar EU. S obzirom na to da se politika nije odnosila na verski ili nacionalni problem, već na kvantitativne elemente, izbegnute su štete u pravcu topljenja podrške kod liberalnijih birača. Ono što je dodatno pomoglo socijaldemokratama u ideoološkom pozicioniranju jeste i novo kancelarsko rešenje u vidu Kristijana Kerna umesto Vernera Fajmana. Kern je na mesto kancelara došao sa pozicije direktora državne železnice (OBB), koja je tokom migrantske krize besprekorno radila na prevozu više stotina hiljada migranata i uspešno izlazila u susret ovom problemu.

Na svom kancelarskom sastanku sa francuskim predsednikom Emanuelom Makronom, Kern je našao zajednički jezik po pitanju ograničavanja radne imigracije iz istočnih država EU. Obojica su ovaj fenomen nazvali „trkom do dna“ u radnim standardima i nadnicama, i bili stava da je potrebno ograničiti ovaj vid izvoza nezaposlenosti. S obzirom na to da je austrijski lokalni poslodavac dužan da plati samo minimalnu lokalnu platu, a ostali porezi se plaćaju u matičnoj državi, istočnoevropski radnici drastično su konkurentiniji u odnosu na lokalne radnike. U Bugarskoj je minimalna plata 235 evra, u Rumuniji 275 evra, a u Austriji se ona formuliše kroz svaku privrednu granu i kolektivno pregovaranje, ali se, nezvanično, nalazi na 1200 evra. U ovakvim se okolnostima kod lokalnog radništva stvara skepsa prema radnoj ili bilo kakvoj drugoj imigraciji. Tvrđi stav partija je

zauzela i prema multinacionalnim korporacijama koje izbegavaju plaćanje poreza u Austriji. Gledajući pobedničke rezultate Slobodarske partije u bivšim uporištima socijaldemokrata, poput grada Velsa, ne čudi adaptacija radničkom biračkom telu i njihovim novim preferencijama. Ova ideološka adaptacija pokazala se kao uspešna u održavanju nivoa podrške na istom nivou u većini regionalnih, sa ukupnim dobitkom od oko 100 000 glasova u odnosu na 2013.

2. Kernov dinamičan i kreativan pristup kampanji

Ideološka pozicija i pristup politici Kristijana Kerna prilično su specifični i bili jedni su od glavnih aduta socijaldemokrata na izborima. Što se ideološke pozicije tiče, Kern je uspevao da pod kontrolom drži i levlje elemente i delove partije bliže centru. S obzirom na to da ima siromašnije radničko poreklo i ujedno epitet uspešnog menadžera velikog sistema, poseduje kredibilitet i kada priča o socijalnoj pravdi i kada priča o ekonomiji. U prilog njegovom imidžu idu i pohvale sindikata železnice, koji ga je okarakterisao kao direktora koji zaista misli na svoje radnike, ali i generalni utisak javnosti da nije klasičan političar nepopularnog višedecenijskog *Proportz* sistema.

Osim biografije, Kern je uspeo da mladalačkim pristupom kampanji i dinamizmom poboljša rezultate partije u urbanim sredinama. Deoba partije Zelenih pred izbore, kao najvećeg konkurenta u gradskim centrima, doprinela je boljem rezultatu socijaldemokrata. Izlazak važnog osnivača Petera Pilca i formiranje njegove zasebne liste, izbacivanje omladine Zelenih iz partije i njihovo pripajanje komunistima, doprineli su drastičnim padovima ove stranke. Partija čiji je kandidat u decembru 2016. postao predsednik Austrije u oktobru 2017. pala je ispod cenzusa od 4%. Pad Zelene stranke sa 12,4% na 3,8% spremno je dočekao Kern i zabeležio skokove u gradskim centrima za svoju partiju. U gradu Beču socijaldemokrati su zabeležile skok od 2,8%, dok je u Gracu zabeležen skok u procentu glasova za čak 8,9%. Ono što je karakterisalo

kampanju socijaldemokrata jeste visoka personalizovanost kampanje, oličena u predsedniku stranke prikazivanom na bilbordima, u spotovima i na papirnom materijalu. Sam je Kern u kampanji nastupao prilično dinamično, stalno menjajući lokaciju i tip događaja na kojima prisustvuje. Tako je u vrlo kratkom periodu igrao fudbal sa decom, posetio utakmicu odbojke na pesku, u narodnoj nošnji pričao sa stanovnicima Alpa, držao mitinge na trgovima i u velikim salama, dostavljao picu, pričao na skupovima sa raznim društvenim grupama i konstantno menjao lokacije i konkretne delove stanovništva kojima se obraća. Na jednoj strani je kroz emotivne video snimke predstavljao svoj životni put od siromaštva do uspeha, predstavljajući to kao klasičan „socijaldemokratski san“, a sa druge je strane na mitinge ulazio uz pesme Džastina Timberlejka i u okviru skupova imao mini koncerte izvođača savremene popularne muzike. Pristalice socijaldemokrata nosile su i transparente sa heštegom #YesWeKern, kao aluziju na pobednički slogan Baraka Obame Yes We Can.

Kampanja socijaldemokrata je na zanimljiv način bila balans obraćanja starom biračkom telu i privlačenja novih mladih urbanih birača. Iako je Kristijan Kern od Sebastijana Kurca stariji čak 20 godina, njegova kampanja je bila značajno više mladalačka i aktivnija. Određeni spotovi socijaldemokrata, poput spota o biografiji Kerna i životnom putu, odlikuju se čistom virtuoznošću u polju političkog marketinga. Sa ovakvim pristupom, SPO je uspeo da materijalizuje pad Zelenih u konkretnim dobicima u glasovima u urbanim sredinama, ali i da maksimizira korist od pozitivnih atributa svog predsednika. To je jedan od razloga vrlo neobične strukture glasača u odnosu na njihov obrazovni nivo. Po istraživanju SORA-e (Institut za društveno istraživanje i konstalting), SPO je najveće procente osvojio u kategoriji ljudi sa samo završenom osnovnom školom (33%) i ljudi sa univerzitetskom diplomom (31%). U ostalim srednjim kategorijama je rezultat bio ispod nacionalnog. Zanimljiv je i podatak da je podrška ljudi sa univerzitetskom diplomom socijaldemokratama u odnosu na prethodne izbore skočila sa 9% na 31%, dok je kod Zelenih pala sa 30% na 10%.

3. Vešto komuniciranje rezultata, planova i kompetentnosti da se sprovedu

Borba protiv Sebastijana Kurca i njegove povoljne izborne pozicije predstavljala je ozbiljan problem za ostale partije na austrijskim izborima. Kurc je svoj pozitivni rejting u javnosti, koji je išao i iznad 70%, preneo na svoju partiju. Iako je Austrijska narodna partija jedna od najduže vladajućih u Evropi, sa promenom boje iz crnih nijansi u tirkizno plavu i novog mладог lidera uspela je da se predstavi kao nešto što nije establišment. Uz blago pomeranje udesno i takav vid sprečavanja dodatnog jačanja Štraheia i njegovih slobodara, pobeda ove partije delovala je vrlo izvesno. Međutim, ukoliko se isključi politički PR, postavilo se pitanje da li su realne promene politike izvesne, odnosno da li se iza estetski prihvatljivijeg pakovanja krije politička supstanca. Sa druge strane, pretinja po biračko telo krila se i u izrazito desnom Štraheu i njegovom FPO-u, koji su svoj diskurs bazirali na napadima na establišment i imigraciju kao način obezbeđivanja sigurnosti Austrijancima.

Kern i socijaldemokrate su napade na Kurca i OVP bazirali na manjku političke supstance, maskiranju tradicionalnih interesnih koalicija partije sa farmerima i biznis udruženjima novim imidžom, kao i nepopularnim kadrovima koji se kriju iza Kurca. Ono što je predstavljano jeste da se stari kadrovi i stara interesna politika kriju iza novog odela i da bi potencijalna seča socijalnih funkcija države, kada ekonomija napreduje, bila na štetu građana. Kao alternativu, Kern je ponudio *Plan A*, koji bi trebalo da napravi „Austriju ponovo jakom“, zbog čega je delimično ismejan usled poređenja sa izbornim sloganom Donalda Trampa. Alternativa koju su socijaldemokrate predstavljale je bolja preraspodela dobiti od budućeg predviđenog solidnog rasta privrede, kao i spomenuta zaštita lokalnog radništva od nefer istočnoevropske konkurencije. Kao garancije za uspešnost navođeni su radna biografija Kerna, kao i kadrovi poput ministra zdravstva koji je međunarodno priznati naučnik, ministra obrazovanja, bivšeg rektora univerziteta, i ministra kulture, bivšeg direktora više kulturnih institucija. U nekoliko intervjuja, Kern je optuživao uske interese OVP-a i njihovih „lokalnih barona“ u sprečavanju važnih reformi u sektoru obrazovanja i energetike.

Pravac napada i promocije plana išli su u pravcu stvaranja ekonomskog napretka, a zatim i odgovaranja na pitanja kako da se vrši pravedna preraspodela kada do njega dođe, i, takođe, sa kojim kadrovima. Ono što je partiju moglo da košta rejtinga jesu peripetije i skandali koji su nastali u vezi sa izvesnim izraelskim spin doktorom koji je radio kao savetnik u kampanji SPO-a i koji je optužen da je vodio izrazito negativnu kampanju protiv Sebastijana Kurca preko društvenih mreža, a kasnije i za pranje novca.

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Obe partije-učesnice velike koalicije dobole su više glasova, iako to nije izgledalo kao očekivan ishod godinu dana pre izbora. Obe partije promenile su lidera i identitet koji se vezuje za dotadašnju vladavinu.
2. Socijaldemokratska partija nije ignorisala promenjene preferencije svojih radničkih birača u pravcu imigracije, već je pokušala da nađe što “socijaldemokratski” odgovor na problem koji pogoduje desnici da na njoj osvaja poene.
3. Dinamičniji i mladalački pristup imao je pozitivan odgovor u urbanim centrima i među visokoobrazovanim stanovništvom.
4. Biografija i percepcija birača o kandidatu za kancelara pokazale su se kao ključne za promenu o percepciji partije i njene politike, iako je partija više decenija na vlasti. Ovo važi i za narodnjake i za socijaldemokrate.
5. Kandidat jedne partije može da pobedi na predsedničkim izborima decembra 2016. i da ta ista partija 15. oktobra 2017. padne ispod cenzusa od 4%. Iako je u austrijskom slučaju u pitanju Zelena stranka, pokazalo se da u novim političkim okolnostima gotovo niko nije u potpunosti siguran.

Foto: ČTK (Slovački premijer Robert Fico i doskorašnji premijer Češke Bohuslav Sobotka)

SOCIJALDEMOKRATE VIŠEGRADSKE GRUPE I ISTOČNE EVROPE – Pad podrške i manjak perspektive

Ukoliko se analiziraju grupe partija na nivou Evropske unije, relativno lako može da se zaključi da su najslabija tačka socijaldemokrata region Višegradske grupe i Istočna Evropa. U ovim regionima, socijaldemokrate imaju konceptualne i operativne probleme, kao i problem sa sve nižim nivoima podrške na izborima. Kada se pogleda stanje socijaldemokrata što se pozicije partija po državama tiče, u malom su broju ove partije na poziciji vlasti. Partije članice Pokreta evropskih socijalista i demokrata (PES) na vlasti su u Slovačkoj i Rumuniji, a u Češkoj je lokalna socijaldemokratska partija izgubila vlast sa ponižavajuće niskim rezultatom. U Estoniji i Litvaniji socijaldemokrate su manji koalicioni partner centrističkim partijama, dok su u ostalim državama opozicija. Najgora situacija za partije levog centra, što se podrške tiče, jeste u Mađarskoj i Poljskoj, državama prilično desnih vlasti sa autoritarnim

tendencijama. U Mađarskoj, heterogene opcije levog centra osvojile su 1/5 mandata naspram više od 2/3 mandata vladajućeg Fideza Viktora Orbana. U Poljskoj je kompletna ujedinjena levica osvojila 7,5% na izborima 2015, a u nekim anketama pred sam kraj 2017. stoji i na ispod 5% podrške. Dodatno obeshrabruje i činjenica da bi vladajuća partija Prava i pravde Jaroslava Kačinjskog, u istim anketama, ponovo osvojila natpolovičan broj mandata. Osim podrške na izborima ili u istraživanjima javnog mnjenja, socijaldemokratske partije u ovim regionima imaju ozbiljne konceptualne probleme. Ideološki prilično lutaju, te one koje su na vlasti veoma pragmatski koketiraju od ekstremno desnih stavova – po društvenim pitanjima, do levog populizma – po ekonomskim pitanjima. Postavlja se pitanje da li socijaldemokratske partije mogu da u srednjem ili dugom roku opstanu u levocentrističkoj formi, kako su one uglavnom percipirane na Zapadu.

ZAŠTO SU SOCIJALDEMOKRATE VIŠEGRADSKЕ GRUPE I ISTOČNE EVROPE U VEOMA LOŠOJ POZICIJI?

1. Drugačije poreklo partija i ideološka lutanja

Za razliku od svojih kolega iz država Zapadne Evrope, mali broj socijaldemokratskih partija iz ovih regiona nastao je po modelu radničkih partija koje su vremenom postale umerenije i pretvorile se u levocentristički *catch-all*. Najveći broj socijaldemokratskih partija u zemljama bivšeg socijalističkog Istočnog bloka nastao je ili sa kadrovima vladajućih komunističkih partija ili kompletном transformacijom takvih partija. Nekada vladajuće stranke u jednopartijskom sistemu i delovi tih partija, ili bar njihovi kadrovi, rebrendirali su se kao socijaldemokrate u novom demokratskom poretku. U nekoliko slučajeva u pitanju su obnavljanja rada starih stranaka iz perioda pre komunizma, poput socijaldemokrata u Češkoj ili Litvaniji. Dok su socijaldemokrate na Zapadu progresivne po društvenim pitanjima i ekonomski za veći nivo preraspodele, u postkomunističkim zemljama situacija se nije

nužno razvijala u tom pravcu. S obzirom na to da su i društveni rascepi bili drugačiji, partije su se različito opredeljivale, u skladu sa lokalnim okolnostima. Takođe, ne bi trebalo izuzeti ni to da su transformisane partije iz jednopartijskih totalitarnih sistema tada prvi put izlazile na višepartijske izbore sa pozicije vlasti. Pošto nikada nisu imale izazov pada sa vlasti glasanjem birača, adaptiranje na uslove političkog tržišta i preferencija birača moglo bi da bude objašnjenje velikih ideoloških lutanja ili neobičnih stavova za leve partije. U pitanju nisu tvrde i nerafinirane levičarske partije koje su se borile protiv sistema i zatim pomerile ka centru, već mahom sistemske stranke jednopartijskog sistema ili njihovi kadrovi koji su se prilagodili novim okolnostima.

Kada bismo pokušali da napravimo standardizaciju stavova i delovanja socijaldemokratskih partija u Centralnoj i Istočnoj Evropi, ona bi bila gotovo nemoguća. Većina je proevropska, ali ima i onih sa jakim rusofilnim tendencijama, poput onih u Bugarskoj ili Letoniji. Takođe, kada postoji prostor za napad na nepopularne institucije Evropske unije, najčešće taj prostor iskoriste. Većina je bar načelno liberalna po društvenim pitanjima, ali ne beži od korišćenja nacionalističkih i društveno konzervativnih elemenata. Rumunske socijaldemokrate ne beže od ekspolatacije nacionalističkog diskursa, dok slovački premijer i predsednik socijaldemokratske partije SMER govori da islamu nema mesta u Slovačkoj i koristi antimigrantski diskurs. Zajednički im može biti levi stav po ekonomskim pitanjima, ali veliki broj njih do sada nije imao problem da bude manji partner ekonomski liberalnim partijama. U Češkoj i Slovačkoj socijaldemokratske partije se oslanjaju na levopopulistički diskurs po ekonomskim pitanjima. Najčešće ciljaju na siromašno i starije stanovništvo iz manjih gradova, merama poput besplatnog prevoza, trinaeste penzije i raznih manjih socijalnih davanja. Zbog toga je česta pojava da među urbanom, mlađom i visokoobrazovanom populacijom gube od socijalliberalnih partija poput Pirata u Češkoj, Slobode i Solidarnosti u Slovačkoj ili raznih vrsta liberala u baltičkim državama. Na drugoj strani, borbe često gube i od desnih populista i ekstremne desnice, sa kojima su neretko na sličnoj liniji po društvenim pitanjima.

U takvim okolnostima, veliko je pitanje da li je u ovim regionima moguća velika socijaldemokratska partija po zapadnom modelu. Na osnovu dosadašnjeg iskustva, to je veoma teško izvodljivo u većini navedenih država. Rezultati su uglavnom pozicija opozicije niskog rejtinga ili vrlo pragmatske vlasti koja ima desne stavove po društvenim pitanjima i patronažni način rukovođenja. U jedine dve države gde socijaldemokrate imaju vlast, u Rumuniji i Slovačkoj, vladajuće partije imaju oba simptoma. Osim desničarenja, obe partije su pod ozbiljnim istragama vezanim za korupciju. Vlada Roberta Fica bila je pod čestim napadima vezano za kronizam, korupciju ministara i nameštanje javnih tendera. Rumunska socijaldemokratska vlada i rukovodstvo partije pod konstantnim je udarima afera, a i suočava se sa velikim protestima protiv korupcije, zbog ublažavanja zakonske regulative po ovom pitanju koju želi da sproveđe. Osim narušavanja ugleda međunarodnih socijaldemokratskih organizacija kojima pripadaju, velika su pitanja koliko je takav koncept vlasti održiv i koliko je, uopšte, socijaldemokratski.

2. Desne preferencije većine birača

Postoje istraživanja koja utvrđuju da zemlje ovih regionalnih kliza u neki vid "nezapadnih demokratija", koje više cene redistributivne ekonomске politike nego društveni liberalizam. Najčešća pobednička ideološka kombinacija jeste društveni konzervativizam sa određenim elementima socijalnog programa. Nekada tom kombinacijom pobjede pragmatične socijaldemokrate, a nekada klasična ili ekstremnija desnica. Kao uspešna retorika pokazali su se antimigrantski i evroskeptični pristup, kao i nacionalistički elementi. Partije koje su na vlasti posegle za umanjenjem obima društvenih sloboda, poput desničarskog Fideza Viktora Orbana ili Prava i pravde Kačinjskog, nisu doobile sankcije na izborima, već povećanje podrške i na izborima i u anketama. Ono što dodatno obeshrabruje jeste i neretka pojava desno populističke vlasti i veoma jake druge ili treće po snazi ekstremno desne partije. U Bugarskoj vladajući

populistički GERB Bojka Borisova kao podršku ima ekstremno desnu koaliciju desničarskih partija. Desni Viktor Orban za najjaču opozicionu partiju ima samostalno ekstremno desni Jobik. Novom premijeru Češke, populist i biznismenu milijarderu Andreju Babišu, jedan od najvećih izazivača jeste partija tvrdog evroskepticizma i antimigrantske politike, pod vođstvom takođe populiste i biznismena, ali japanskog porekla. Trebalo bi da se napomene i činjenica da ekonomski snaga i bogatstvo države očigledno ne utiču značajnije na ovakve preferencije. Ekstremno desne antimigrantske partije uspele su da dobiju solidne nivoe podrške i u Češkoj, čiji su ekonomski pokazatelji među najboljima unutar Evropske unije. Nezaposlenost je u ovoj državi najniža unutar EU, sa 3,7% u februaru 2017; BDP raste iznad evropskog proseka, prosečna neto plata je jedna od najviših u okviru bivših socijalističkih država i konstantno raste, a izdvajanja za socijalnu državu su visoka. Kao upozorenje za socijaldemokrate u zemljama Višegradske grupe i Istočne Evrope stoji primer Poljske, gde udružena gotovo kompletna klasična levica bez desnih elemenata u programu i diskursu, ne dolazi, ili dolazi jedva, do dvocifrenog rezultata. Ova dva primera mogu da budu pokazatelj trendova da društveno liberalni stavovi neće u dogledno vreme biti poželjni i adekvatni za dobijanje ozbiljnijeg broja glasova u ovim regionima. Čak je i doskorašnji češki premijer i lider čeških socijaldemokrata Bohuslav Sobotka veoma nevešto menjao stavove po pitanju izbeglica, okrećući se protiv kvota. U slučaju Sobotke i njegovog ČSSD-a to može da bude pravi pokazatelj krize socijaldemokratije u ovim državama, s obzirom na to da je u pitanju jedna od retkih partija levog centra koja je po političkim pozicijama u potpunosti slična svojim zapadnim parnjacima i koja je bila relativno često na vlasti od uvođenja višepartijskog sistema.

Svi ovi pokatelji predstavljaju jasne simptome bolesti partija levog centra u državama Višegradske grupe i Istočne Evrope koje su članice Evropske unije. Zapadni model socijaldemokratije ne uspeva da doneše rezultat na izborima, već to uspevaju isključivo veoma neobične pragmatične ideološke fuzije, koje sa socijaldemokratijom imaju jedino zajedničko ime i bar načelno ekonomski levi program.

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Lideri socijaldemokratskih partija u državama Višegradske grupe spremni su za prevelike kompromise, čak i za prilično heterogenu socijaldemokratsku grupu partija (PES).
2. Socijaldemokratija na način karakterističan za Zapad gotovo da nije moguća kao pobednička formula u ovim regionima.
3. Drugačije poreklo socijaldemokratskih partija u bivšim komunističkim državama delimično je determinišući faktor za buduće delovanje ovih partija.
4. Građani su spremni da tolerišu potencijalnu korupciju ako su socijalna davanja na solidnom nivou i ako postoji njihova izvesnost u budućnosti.
5. Ksenofobne ili koruptivne partije sa socijaldemokratskim nazivom mogu da oštete ugled međunarodnih levocentrističkih organizacija kojima pripadaju.

Foto: Socialdemokraterna/Anders Löwdin (Švedski premijer i lider socijaldemokratske partije Stefan Leven na mitingu partije)

SKANDINAVSKE SOCIJALDEMOKRATE – Ugrožen duopol, ugrožene pozicije

Politički i partijski sistemi u skandinavskim državama prilično su specifični i značajno se razlikuju od ostatka kontinenta. U Švedskoj, Danskoj, Finskoj i Norveškoj zastupljen je neki vid partijskog duopola, iako je broj parlamentarnih partija veliki. U dosadašnjoj istoriji, partije su uglavnom nastupale u dva ideološka saveza po konfederalnom modelu. Svaka partija izlazila bi sama, ali su koalicije bile definisane pre izbora i zasnivale su se na savezu levice i savezu desnice. U levim savezima nosioca predstavlja glavna levocentristička socijaldemokratska partija u državi, a njeni su partneri manje partije socijalista, zelenih, socijalliberala ili drugih levih orientacija. U desnjem savezu nosioca čini jedna umerenija desna ili desnoliberalna partija, sa nekoliko manjih desničarskih i liberalnih partija. Kroz istoriju od 1945. do danas, na vlasti su u ovim državama najčešće bile socijaldemokratske stranke i njihove koalicije. Od toga najviše u Švedskoj, gde su ostale partije zajedno

vladale ukupno tek 17 godina od 1945. do danas. U Finskoj su, sa druge strane, na vlasti češće imale priliku da budu partije agrarnog i centrističkog tipa. Ove države postale su u tom periodu karakteristične po svom specifičnom ekonomskom sistemu, koji je podrazumevao visok nivo socijalne zaštite, jaku tržišnu privredu, vrhunske obrazovne sisteme, efikasnost u borbi protiv korupcije i visok nivo ekološke svesti i rodne ravnopravnosti. Međutim, pojavom desnih populista u sve četiri države, tradicionalni partijski duopol nailazi na probleme koji komplikuju poziciju i socijaldemokratskih partija i njihovih *mainstream* desnocentrističkih i centrističkih protivnika. Na dosadašnjim izborima, ove partie su kvarile predizborne i postizborne računice glavnim savezima, navele establišment partie na kompromise i uspevale da nametnu svoju agendu kao centralnu temu. Predviđa se da će na švedskim parlamentarnim izborima 9. septembra imati značajan uticaj. Postavlja se pitanje: koje probleme može da stvori ugrožavanje duopola za pozicije socijaldemokrata u ovom regionu?

KAKVE PROBLEME MOŽE DA STVORI UGROŽEN DUOPOL PO POZICIJE SOCIJALDEMOKRATA U SKANDINAVIJI?

1. Desnopolistički triangulirani diskurs težak je protivnik

Iako imaju međusobne razlike, desni populisti u skandinavskim državama praktikuju sličan način za relativno brzo sticanje podrške. U duopolu između dva saveza levog i desnog centra, partie poput Švedskih demokrata, Danske narodne partie ili Partije Finaca uspele su da zauzmu neobičan prostor među glasačima. Za savez levog centra karakteristični su: liberalizam po društvenim pitanjima, veći nivo socijalne zaštite, veća izdavanja za javne usluge i zelena politika. Za savez desnog centra karakteristični su: zalaganje za probiznis politiku, manju državu i što manju državnu intervenciju, smanjivanje obima socijalne države i konzervativizam po društvenim pitanjima. U ovom odnosu snaga, desni populisti napravili su znatno

modifikovan diskurs koji se bazira na ekonomskom programu, dobrim delom preuzetom od levog saveza, i intenzivnije naglašenom programu desnog saveza po društvenim pitanjima. Oni se zalažu protiv imigracije, globalizacije i Evropske unije i sve tri pojave karakterišu kao krive za pad socijalne države i za potencijalnu pretnju po nacionalni identitet. Jasno se deklarišu protiv multietničkog i multikulturalnog društva, ali se poput partije Finaca zalažu za progresivno oporezivanje i državu blagostanja.

Sa partijom koja se ideološki postavlja na ovaj način, borba za glasove postaje problem, s obzirom na to da je sposobna da uzima glasove iz oba tabora i da većina njih nije zainteresovana za učešće u vlasti po svaku cenu. U takvim situacijama, dvocifreni rezultati koje su osvajali i mandati tako dobijeni ostaju neiskorišćeni u opoziciji i u ukupnom zbiru remete jedan ili drugi blok da sačine vladu. Prilično desni diskurs po društvenim pitanjima, poput pitanja imigracije, koji služi da pravda nemogućnost socijalne države da funkcioniše, na momente je delovao kao uverljiv diskurs za značajan procenat glasača. Tokom 2015, kada je migrantska kriza bila na svom vrhuncu, desni populisti najozbiljnije su zapretili da poremete višedecenijski skandinavski partijski poredak. U novembru 2015. Švedske demokrate su na osnovu antimigrantskog diskursa uspele da u anketama zabeleže rezultate od blizu 20%. Na parlamentarnim izborima u Danskoj u junu iste godine, Danska narodna partija skoro je duplirala svoj rezultat i osvojila je 21,1% glasova i postala druga snaga po jačini. Da diskurs koji povezuje imigraciju i pad nivoa javnih usluga nije promašen, pokazuju i stavovi građana u istraživanjima javnog mnjenja. Po istraživanju agencije *Ipsos Mori*, koje je rađeno na globalnom nivou u avgustu 2016, može se videti da čak 55% Švedana smatra da imigracija stvara značajan pritisak na javne usluge. Važno je i napomenuti to da je ova brojka od 2011. skočila za čak 15%. Sličan rezultat dobio se i u istraživanju iste agencije u julu 2016. na pitanje da li ima previše migranata u dатој državi, po mišljenju ispitanika. Čak se 43% Švedana složilo sa tom izjavom, naspram 33% iz 2013, a ova država nalazi se u donjem delu globalne tabele po ovom pitanju. Iz tog razloga, borba protiv diskursa skandinavskih

desnih populista prilično je teška i oba bloka su na svoj način morala da se prilagode ovim okolnostima.

2. Desni populisti naveli su glavne partije na kompromise i ustupke

U poslednje četiri godine Švedske demokrate, Danska narodna partija i Partija Finaca uspele su da poremete parlamentarne računice dva glavna saveza u ovim državama. U Švedskoj je u istoj godini formiranja vlade partija Švedskih demokrata uspela da, sa brojem osvojenih mandata, uspešno poremeti usvajanje budžeta za 2015. godinu i skoro dovede do vanrednih parlamentarnih izbora. Ova okolnost dovila je do toga da se nađe kompromis između manjinske vlade socijaldemokrate Stefana Levena i desnocentrističke alijanse, da budžet prođe, a vlada preživi. Takođe, zbog predviđene nemogućnosti da se posle izbora 9. septembra 2018. formira vlada, zbog potencijalnog broja mandata Švedskih demokrata, opoziciona desna alijansa otvorila je mogućnost saradnje sa ovom partijom tokom 2017. Međutim, ta je taktika promenjena nakon unutrašnjih izbora za lidera u stožernoj partiji desnocentrističke koalicije, Stranke umerenih. Izborom Ulfa Kristersona za lidera, ova partija odlučila je da pokuša da povrati svoje birače koji su prešli kod populista, prelaženjem na antimigrantski diskurs. Iako je u decembru 2017. u istraživanjima švedske agencije SIFO rejting Švedskih demokrata pao i nalazi se na oko 16,5%, i dalje je bolji od njihovog izbornog rezultata iz 2014. od 12,9% i ova partija trenutno uspešno remeti dosadašnji poredak.

Dok u Švedskoj partije establišmenta uspevaju da uz poteškoće drže desne populiste u zoni političke partije sa kojom nema saradnje, u Danskoj i Finskoj ove su partije uspele da relativno uspešno budu glavni činioci novih vlada. Danska narodna partija je, osim iznenadivanja istraživača javnog mnjenja svojim rezultatom, uspela da se legitimiše kao partija bez koje nije moguća vlast. U Skandinaviji nije neobično da partija pobedi i poveća broj glasova u odnosu na prethodne izbore, a da izgubi vlast. U Danskoj je socijaldemokratska premijerka Hele Torning

Šmit uspela da pobedi i poboljša rezultat, ali da izgubi vlast zbog drastičnog pada podrške drugih članica njenog bloka, Socijalista i Danske socijalliberalne partije. Desnocentristički blok koji je takođe pao u celini za 9 mandata sastavio je vladu uz manjinsku podršku desnopopulističke Danske narodne partije. U ovim okolnostima nakon izbora 2015. može se reći da je pobednička opcija otišla u opoziciju, a trećeplasirana partija sa svojim sitnim partnerima vlada uz manjisku podršku ubedljivo drugoplasirane partije. Desni populisti su u Danskoj uspeli da se još ubedljivije nametnu kao centralna opcija, jer od ustupaka njoj zavisi stabilnost vlade, a druge koalicije su malo izvesne.

Partija Finaca kao najumerenija od spomenute tri partie u tri države takođe je uspela da poremeti vladajuće odnose. Nakon što su pobednička partija Centra i Partija nacionalne koalicije sastavile vladu sa Partijom Finaca posle izbora 2015, unutrašnji izbori i razdori kod desnih populistika ugrozili su funkcionisanje vlade. Nova se vlada u junu 2017. godine našla u krizi, nakon izbora najdesnijeg liderskog rešenja na unutarpartijskim izborima u Partiji Finaca. Vladajuća većina u tim je momentima bila u krizi, s obzirom na to da alternativna koalicija sa drugim partijama nije bila na vidiku. Vlada Juhe Sipile preživela je ovu krizu zahvaljujući izlasku 19 od 36 poslanika iz Partije Finaca i njihovom *ad hoc* osnivanju umerenije partie Plava reforma, koja je ostala uz vladajuću većinu i tako spasla vladu. Međutim, ukoliko se pogledaju istraživanja javnog mnjenja sa kraja 2017, Plava reforma teško da će na budućim izborima dobiti toliki broj mandata, jer joj se rejting u istraživanjima u proseku meri na ispod 2%. U nekim novim okolnostima, Partija Finaca izvesno će imati prilike da ponovo utiče na većine.

Socijaldemokratske partie pretrpele su manje štete u izbornim rezultatima pojavom desnih populistika i oni su procentualno više oduzeli desnim partijama. Međutim, paradoksalno, u Švedskoj su gotovo izazvali nove izbore i srušili socijaldemokratsku vladu, a u Danskoj su poremetili ravnotežu i pobedničke socijaldemokrate Hele Torning Šmit poslali u opoziciju. U ovoj situaciji, socijaldemokrate će imati većih problema sa

dolaženjem na vlast u Skandinaviji. Nove desnopopulističke partije uzimaju glasove iz oba tabora, ali, iako su veća preklapanja birača sa desnim partijama, ozbiljniji su problem po levocentristički blok. S obzirom na to da će njihovi mandati kvariti matematiku da duopolski blokovi sami sastavljaju vlade, u praksi se pokazalo da je desnocentristički blok spremjan za ustupke i kompromise zarad vlasti. Socijaldemokrate i njihovi partneri to ne mogu, zbog razlika po pitanjima društvenog liberalizma. Ono što može da poništi ovaj scenario jeste potencijalni pad Švedskih demokrata, Danske narodne partije i Partije Finaca, zbog sve manjeg priliva migranata i sklanjanja pitanja imigracije sa dnevnog reda.

3. Desni populisti diktiraju agendu i teme u javnosti

S obzirom na to da se triangulirani desnopopulistički diskurs pokazao kao uspešan u generisanju podrške i proširivanju uticaja ovih partija, glavne partije morale su da odgovore na njega. U okolnostima vrhunca migrantske krize 2015, ove partije su na osnovu antimigrantskog diskursa uspevale da zauzmu centralno mesto u javnosti. U takvim okolnostima kontrole agende i teme u javnosti, te godine su Partija Finaca i Danska narodna partija osvojile visoke rezultate. Glavne stožerne partije blokova bile su prinuđene da pronađu odgovor na ovo pitanje i spreče dalji pad podrške. Koliko su, primera radi, Švedske demokrata bile uspešne u privlačenju pažnje i generisanju podrške, pokazuje i jedno od istraživanja iz decembra 2015. sprovedeno od strane agencije Novus. U tom momentu socijaldemokrate su pale na 24,7%, Stranka umerenih na 21,4%, a Švedske demokrata uspele su da skoče na čak 22%. Po istraživanju Novusa, ova partija je predstavljala najpopularniju partiju među muškarcima u Švedskoj. Uspevala je u kontinuitetu da uspešno cilja mušku populaciju, naročito radničku klasu, prekariat i starije stanovništvo.

Socijaldemokrate i Stranka umerenih bili su prinuđeni da svoje uobičajne politike i stavove adaptiraju novim okolnostima. Ukoliko se pogledaju pravci kretanja novih predizbornih

programa i rešenja kod dve glavne partije, vidljiva je želja da se vrate birači koji su otišli populistima. Stranka umernih je na unutarpartijskim izborima izabrala za predsednika Ulfa Kristersona i promenila svoj stav prema imigraciji ka dodatno tvrđem. Na drugoj strani, Stefan Leven je predstavio program sa dosta tvrđim stavom za socijaldemokratsku partiju. Osim većeg izdavanja za socijalne usluge koje je najavljeno, naznačena je jača kontrola granica, veće izdvajanje za odbranu i vojni budžet, kao i odlučnija borba protiv kriminala. Dobrim delom, socijaldemokrati su svoj diskurs adaptirale za siromašnije radničke slojeve, koji su tradicionalni glasači ove partije. Međutim, ukoliko se pogledaju podaci OECD-a o broju radnika u prozvodnji u Švedskoj iz 2000. i iz 2016, vidljiv je jasan pad. Za 16 godina, broj zaposlenih u prozivodnji pao je sa preko 750 000 na tek oko 500 000, odnosno za čak 1/3. Veliko je pitanje da li partija može da se dugoročno osloni na ovo biračko telo, dok u slučaju starijeg stanovništva računica postoji, s obzirom na to da je udeo penzionera u ukupnoj populaciji u Švedskoj veći od proseka država OECD-a. Adaptacije socijaldemokrata i Stranke umerenih pokazale su se kao uspešne i u decembru 2017. obe partije uspevaju da zabeleže rast podrške, a Švedske demokrate padaju na procente koji su sve bliži 10%. Međutim, sposobnost ove partije da u vrlo kratkom roku preuzme primat i natera dve glavne najjače partije da promene svoje stavove predstavlja dugoročnu pretnju po partijski duopol blokova.

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Benefiti od partijskih duopola ili duopola blokova nisu u potpunosti sigurno rešenje za poziciju ili jake vlasti ili jake opozicije. Pojava desnih populista mrsi računicu.
2. Desni populisti veća su opasnost po socijaldemokrate nego po konzervativne partije, iako više birača uspevaju da preuzmu konzervativcima. U praksi se pokazalo da će se tradicionalni desni centar lakše dogоворити sa njima.

3. Socijaldemokrate su zbog jakog uticaja desnih populista u javnosti prinuđeni da promene svoje tradicionalne vrednosti i da pređu na tvrdi diskurs.
4. I u najliberalnijim državama stavovi građana prema imigraciji menjaju se u konzervativnijem pravcu. Socijaldemokrate moraju da smisle novi odgovor na ovo pitanje.
5. Desni populisti su uspeli da „ukradu” temu države blagostanja socijaldemokratama i njen pad pravdaju nepopularnom imigracijom i ne naročito popularnom Evropskom unijom i globalizacijom.

Foto: Unita.TV (Bivši italijanski premijer i predsednik Demokratske partije Mateo Renzi na partijskoj konvenciji)

ITALIJSKE DEMOKRATE (PD) – Šanse i rizici političkog centra

Italijanska politička scena ima dugu istoriju nestabilnosti i partijskih fragmentacija, a jedna od posledica je i preko 60 vlada od 1945. do danas. U ovim okolnostima nastala je i Demokratska partija 2007., kao ujedinjena partija levice širokog ideološkog spektra i različitih kadrova. Iako se u Italiji partie često raspadaju i ponovo ujedinjuju sa istim ili drugim liderima, dva najveća „šinjela“ jesu demohrišćanska desnica i heterogena levica. Okolnosti slabih vlada, predominacije zakonodavne nad izvršnom vlašću, jake birokratije i uvreženih interesa, kao i tromog i preregulisanog kapitalizma, dovele su do pada moći partija političkog establišmenta i rasta raznih alternativnih partija i njihovih pristupa politici. Kao odgovor na postojeću situaciju početkom 90-ih javila se Severna liga, koja je od separatističke partije prerasla u klasičnu partiju desnog populizma i evroskepticizma. U međuvremenu, alternativa se 2009. javlja i u Pokretu pet zvezda komičara

Bepe Grila, konfuznog programa ali populističkog pristupa, sa naglaskom na direktnoj demokratiji, borbi protiv korupcije i evroskepticizmu. Koliko su alternative jake, a establišment slab, pokazalo se na parlamentarnim izborima 2013. kada Pokret pet zvezda biva prvoplasirana partija po broju glasova samostalno. Levocentristički i desnocentristički blok su u zbiru svih svojih partija članica uspeli da osvoje više glasova, ali je formiranje vlade čiji je nosilac Demokratska partija bilo teško. Vlada demokrate Enrika Lete trajala je manje od godinu dana, a premijera smenjuje mladi Mateo Renci, unutarpartijskim pučem. Sa mladalačkim pristupom, centrističkom platformom i diskursom protiv establišmenta, partija se pozicionira na radikalno drugaćiji način. Rencijev pristup promenio je partiju, ali su te promene donele i dobitke i gubitke za ovu partiju. Iako je do novih parlamentarnih izbora u martu 2018. uspela da zabeleži nekoliko jasnih dobitaka i značajnih političkih poteza, na regularnim izborima prolazi prilično loše.

ŠTA SU PREDNOSTI I MANE LIDERSTVA DEMOKRATA OD STRANE MATEA RENCIJA I KAKO SE TO ODRAZILO NA IZBORIMA?

1. Centrizam i njegovi rizici

Ukoliko se vratimo na deo iz analize francuske Socijalističke partije na temu *trećeg puta* Emanuela Makrona, možemo videti da je sličnu metodologiju sproveo i Mateo Renci nekoliko godina ranije. Saveti Tonija Blera iz njegove autobiografije o političkom pozicioniranju centrističke politike u slučaju Matea Rencija sprovedeni su u potpunosti. Uspešno je unutarpartijskim manevrisanjem stvorio povoljne okolnosti da izvrši puč i preuzeće liderstvo od takozvane „stare garde“. Uspeo je tako da dođe direktno do premijerskog mesta, a i da sa te pozicije preuzeme kontrolu nad političkom agendom i da na političkoj sceni zauzme jaku poziciju političkog centra koji je teško napadati. Da je ovo vrlo uspešno realizovano u kratkom roku govore i rezultati prvih izbora na koje je Demokratska partija izašla pod vođstvom

Rencija. On je svoju izuzetnu ličnu popularnost i imidž mladog 39-godišnjeg premijera i „razarača“ starog sistema uspeo da prenese na svoju partiju. Na izborima za Evropski parlament maja 2014, Demokratska partija osvaja čak 40,8% i postaje partija sa najboljim samostalnim rezultatom na nivou Evropske unije: skok od blizu 15% u odnosu na prethodne izbore 2009. i rezultat bolji za blizu 10% u odnosu na većinu predizbornih istraživanja. Popularnost lidera i dobro pozicioniranje partije omogućava da ovaj rezultat ojača i Rencijev uticaj ka spolja. Frederika Mogerini iz ministarstva spoljnih poslova Italije prelazi na važno mesto Visoke predstavnice Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost. Demokratska partija u tom momentu nije samo *de facto* najjača partija u svojoj državi, nego i na nivou Pokreta evropskih socijalista i demokrata.

Centristički pristup sa pozicije levocentrističke Demokratske partije u Italiji ima racionalnog osnova, gledajući na situacije iz prošlosti. Iako je Komunistička partija oduvek bila jaka u Italiji, uprkos značajnim izbornim rezultatima, ni sama partija ni njeni kadrovi nisu uspeli da dođu do vlasti. Jedine situacije kada je levica uspela da formira vlast bez pomoći saveznika sa drugih pozicija bio je kada se pozicionirala bliže centru. To se uspešno desilo u dve prilike za vreme vođstva profesora Romana Prodija, koji je 1996. i 2006. pobedio demohrišćane i njihove saveznike. Pozicioniranje partije između pozicije demohrišćana i pozicije komunista pokazalo se kao najbolji pristup za partije sa umerene levice. Mateo Renci na tom tragu uspeo je da konstruiše novi identitet Demokratske partije, koji je podrazumevao njegov dinamičan i harizmatičan pristup, ekonomski liberalnu politiku i visok nivo sloboda po društvenim pitanjima. Vladajuća koalicija brzo je rekonfigurisana i sačinjena je od mlađih i centru bližih kadrova demokrata, delom stare garde bivših komunista, ostataka centrista partije Marija Montija i otcepljenih desnocentrističkih umerenih kadrova pod vođstvom Anđelina Alfana.

Uspešno držanje širokog centra i gotovo cele levice pod kontrolom nije uspelo da bude održivo na srednji rok, s obzirom na to da su obećane reforme alijenizovale dobar deo starih

komunističkih kadrova. Reforme na tragu fleksibilizacije rigidnog radnog zakonodavstva radi podsticaja ekonomskog rasta i druge protrižne mere naše su protivnike među predstavnicima izraženije levice. Jedan broj njih učestvovao je i u protestima sindikata protiv reforme radnog zakonodavstva. Neuspela referendum o promeni Ustava, koji je trebalo da umanji moć zakonodavne vlasti, oslabio je političku moć Matea Rencija, koji je ispunio obećanje o davanju ostavke ukoliko predlog ne bude izglasан. Ubrzo nakon neuspelog referenduma održanog 4. decembra 2016, u februaru 2017. formirano je – iz redova Demokratske partije – nekoliko manjih levičarskih partija. Savez ovih i još nekoliko manjih levih i zelenih partija pod nazivom Slobodni i jednaki nalazio se, po istraživanjima sa kraja 2017, stabilno, sa podrškom ne većom od 6-7%. Centrizam i sprovođenje ekonomski liberalnih politika koštalo je partiju odvajanja levičarskih frakcija, iako je privreda krenula da se oporavlja. Frakcije klasične levice su iskoristile prvu priliku slabosti partije na nacionalnom nivou. Iako su u ovom slučaju otpali delovi sa levog ideoškog oboda, postojali su rizici da se to dogodi i sa pridruženim manjim partnerima koji su se otcepili od demohrišćana. Problemi su nastali kada je Renci u okviru svoje društveno-liberalne agende predložio registrovanje istopolnih zajednica. Novi desni centar Anđelina Alfana, tada ministra unutrašnjih poslova, bio je jasno protiv, ali je predlog izglasан zahvaljujući glasovima Pokreta pet zvezda, koji se takođe zalaže za legalizaciju registrovanja istopolnih zajednica.

Renci je imao problem sa održavanjem svog koncepta ciljanja na široki centar, ali je pristup omogućio da partija samostalno ima visoke nivoje podrške. Iako su njegove pogrešne liderske odluke umele da koštaju partiju solidnih pozicija, u anketama je, po podršci, partija konstantno samostalno stajala vrlo blizu Pokretu pet zvezda. Obe partije nisu prelazile 30%, i kretale su se u rasponu od 21-28%, dok su Napred Italijo Silvija Berluskonija ili Liga Matea Salvinića tek u zajedničkoj koaliciji mogle da pređu ove procente.

Međutim, na dan izbora birači su se odlučili da kazne Demokratsku partiju i Napred Italijo kao partije establišmenta i glasovima poguraju antisistemske partije oličene u Ligi i Pokretu

pet zvezda. Renci je u koaliciji sa malim socijalliberalnim i centrističkim partijama osvojio u zbiru tek 22%, dok je Berlusconi dobio samo 14% glasova, naspram 17% glasova Lige. Pokret pet zvezda osvojio je samostalno čak 32%, sa ozbiljnom predominacijom na gotovo celom siromašnom jugu. Umereniji Luiđi di Majo i južnjačko liderstvo rešenje donelo je ovom pokretu ozbiljan broj glasova i pretvorilo ovu stranku u ubedljivo najjaču samostalno. Na drugoj strani, koalicija otcepljenih levičara Slobodni i jednaki osvojila je ponižavajuća 3,3% glasova, odnosno 14 od 630 mandata u Donjem domu parlamenta. Demokratska partija je, uprkos otcepljivanju delova organizacije, lošim liderskim odlukama i opštem nezadovoljstvu, sporim ekonomskim oporavkom uspela da ostane druga najveća partija na nacionalnom nivou i prva partija među biračima u urbanim centrima na severu države. Nedovoljno efikasno balansiranje, neretka okretanja populizmu, liderски promašaji i otcepljivanje delova organizacije doveli su do toga da – osim u centrističkom koru – partija izgubi pozicije od ostalih političkih aktera. Ono što predstavlja problem za dalje rebrendiranje partije u centrističkom stilu jeste nedostatak ozbiljnog komunikatora u stranci, poput Rencija, a ispostavilo se da je to nužno za ovakav pristup – ili čak i obavezno.

2. Reformski pravac i politička kockanja

Jedna od Rencijevih karakteristika, kao i pristupa Demokratske partije od kako ju je on preuzeo, jeste jasno reformsko određenje. Renci dobija nadimak „Razarača”, koji planira da pobedi nepopularni establišment i već uspostavljene interesne odnose. Kao i sa centrizmom, reformski pristup ima racionalnog osnova kada se analiziraju preferencije građana i stanje u kom se nalaze italijanska država i privreda. Nezaposlenost u Italiji nalazi se na nivou od 11%, a među mladima ona iznosi čak tri puta više (po Eurostat-u, u novembru 2017. godine – 32,7%). Procjenjen rast BDP-a takođe je nizak i, po procenama OECD-a, u 2018. i 2019. on će teško moći da dođe do 2%. Javne finansije takođe nisu u dobrom stanju i državu opterećuje ogromni javni

dug od preko 130% BDP-a, kao i nestabilan bankarski sistem. Ono što najviše deprimira građane i predstavlja jedan od najvećih izazova jesu strukturalni problemi kojima je i vlast Demokratske partije pokušala da izađe u susret. Ovi problemi najviše se ogledaju u neefikasnosti i korupciji u javnom sektoru, prevarama u penzionom sistemu i sporim procedurama. U takvom neefikasnem italijanskom javnom sektoru, direktori imaju najviše plate na nivou celog OECD-a, koje su se merile na čak 650 000 evra godišnje u 2013. Poverenje u javne institucije je, iz ovih i drugih razloga, na prilično niskom nivou. U istraživanju *Edelman-a* za 2017. o poverenju građana u institucije, pokazalo se da samo 28% Italijana veruje u sistem. Slični se rezultati mogu naći i u istraživanju instituta Demos za 2015. U italijanske partije veruje 3% ljudi, u parlament 7%, sindikate 14%, a u banke 15%. U takvim okolnostima, Rencijev dinamizam i želja za radikalnim reformama predstavlja načelno dobar pravac, što se videlo i u njihovom odgovoru na prvim izborima za Evropski parlament i u anketama o rejtinzima.

Mateo Renzi u svom diskursu naznačava reforme kao važne, obećava stvari poput „jedne reforme mesečno“. Liberalne ekonomске reforme maskira specifičnim populističkim manevrima. Poznati su njegovi potezi poput stavljanja preskupog državnog vozognog parka na javnu licitaciju, kao i smena nepopularnih direktora javnih preduzeća i postavljanje, po prvi put u istoriji, ženskih rukovodilaca na čelo državnih kompanija. U tim momentima, njegova popularnost je u maju 2014. prelazila granice od čak 70% ljudi koji su se slagali sa njegovim radom. Međutim, kada je došlo do operacionalizacije najavljenih reformi, procesi su tekli sporo i rezultati nisu pristizali željenom dinamikom. Odsustvo većine u senatu i jaka pozicija Gornjeg doma omogućila je da zakonodavne procedure teku sporo. Reforma radnog zakonodavstva izazvala je velike proteste, a određene iznenadne pojave zatekle su vladu – poput intenziviranja migrantske krize i pada najstarije i četvrte po veličini banke Monte Paski na državne jasle. Zakoni koji su se ticali borbe protiv korupcije, poput novog Zakona o javnim nabavkama, paralisali su određene sektore. Želje i planovi za konsolidovanjem javnih finansijskih probiznis reformama zarad

jačanja privrede, antikorupcijskim zakonima i pokušaj da se osavremeni način funkcionisanja države naišli su na probleme u praksi. Može se reći da je smer delovanja na tragu onoga što je potrebno, ali sa problemima u realizaciji i sa osrednjim rezultatima.

Ono što takođe odlikuje pristup Matea Rencija jeste političko kockanje, koje je donosilo dobitke do dolaska na vlast, ali je donelo i nekoliko ozbiljnih poraza na vlasti. Najveći poraz predstavlja rizični referendum za promenu Ustava, koji je imao za cilj da isključi postojeću potpunu simetriju oba doma parlamenta, kao i da oslabi i redukuje veličinu senata, zarad poboljšanja položaja izvršne vlasti. S obzirom na to da je Renci uspeh na referendumu garantovao svojom ostavkom, opozicione partije su referendum pretvorile u glasanje za Rencija ili protiv njega. Kako se i podrška Mateu Renciju okrunila od njegovog dolaska na vlast u februaru 2014. do referenduma 4. decembra 2016, rezultat je bio gubitak od 40% prema 60%. Političko kockanje sa raspisivanjem referenduma dovelo je do ostavke Matea Rencija i predaje dužnosti premijera ministru spoljnih poslova Paolu Đentiloniju. Ojačavanje pozicije izvršne vlasti u odnosu na dominatni parlament ima racionalnog osnova. Vladajuće većine teško se sastavljaju i vlade traju prekratko. Raspisivanje referenduma bez šireg konsenzusa partija i bez jasne perspektive o iole izvesnom dobitku predstavlja političko kockanje i laku metu za napadanje. Kampanji Za nije pomoglo ni angažovanje čuvenog stručnjaka za kampanje i političkog savetnika Džima Mesine, poznatog po vođenju uspešnih kampanja Baraka Obame.

Renci uspeva da taktikom „sve ili ništa“ povrati kontrolu nad partijom, nakon što su se delovi stranke otcepili i formirali manje levičarske organizacije. Raspisuje unutarpartijske izbore i rizikuje da izgubi i poslednji izvor formalne političke moći, nakon gubljenja premijerske funkcije. U ovom slučaju rizik se isplatio, jer ponovo postaje generalni sekretar stranke sa 69,17% naspram rezultata od 19,96% A. Orlanda i 10,87% M. Emilijana.

Kao finalni rezultat može da se vidi nastavljen reformski proces sa novim premijerom Paolom Đentilonijem, kog odlikuju mirniji temperament, odmerenost i stabilniji pristup. Zanimljivo je da je novi premijer uspeo da se popne na prvo mesto lestivice poverenja u političare u Italiji u veoma kratkom roku. Po anketi *Ixe-a* iz novembra 2017. Đentiloni je političar u kog veruje najveći broj građana, sa rejtingom od 39%, što predstavlja skok u odnosu na istraživanje iz avgusta za 7%. Demokratska partija je znatno oslabljena zbog neuspeha na referendumu, slabijih izbornih rezultata na regionalnim izborima i otcepljivanja levičarskih elemenata. Takva na izborima biva jasno kažnjena od strane birača. Reformska pristup ove stranke predstavlja je najrealističniju platformu od svih ponuđenih na martovskim izborima, ali, ovaj put, nije doneo dobitke u biračkom telu. Birači su svoj protestni glas usmerili na stranke koje su obećavale programe poreske seče, koje bi donele minus u budžetu od više desetina milijardi evra (Berlusconi, Liga) ili programe fiksnih bespovratnih prihoda svakom stanovniku, sa sličnim efektima po budžet (Pokret pet zvezda). Dugo akumilirano nezadovoljstvo, osrednji ekonomski rezultati i Rencijev kockanje sa političkim kapitalom usmerilo je protestne glasove od centrizma i reformizma ka čistom populizmu.

Ono što se postavlja kao problem i za pobedničke populiste jeste duga lista problema za koje nisu ponudili rešenja i novi sastav parlamenta koji nikome ne daje mogućnost da samostalno formira vladu i sprovodi suvereno ono što želi. Čak su i razlike između dve populističke partije u obećanjima drastično različite i nekompatibilne. Liga se zalaže za proporcionalnu poresku stopu (*flat tax rate*) od samo 15%, koja odgovara njenoj bazi na severu gde su plate nominalno visoke, ali su visoki i troškovi života. Sa druge strane, Pokret pet zvezda zalaže se za univerzalni bazični prihod od 780 evra za svakog stanovnika o trošku države, što odgovara partijskoj bazi na jugu, gde je nezaposlenost visoka i gde su troškovi života niži. Međutim, obe platforme, po ocenama specijalizovanih organizacija i ekonomista (OCPI, Roberto Peroti i drugi), stvorile bi gigantsku rupu u budžetu, od preko 100 milijardi evra, a u njihovim partijskim manifestima nema ni traga ozbiljnim strukturalnim reformama.

Iako su Renci i Demokratska partija jasno izgubili izbore, predizborna platforma bila je jedina na tragu rešenja aktuelnih problema i bila je ubedljivo jedina realna u ponudi. Sastojala se od daljeg sređivanja javnih finansija, uvođenja minimalne cene rada, povećanja minimalne penzije, mesečne finansijske pomoći porodicama sa decom, kao i reformskog pristupa na nivou EU i nove manje seče poreza. Ono što je takođe prednost partije jesu i kadrovi poput ministra ekonomije i finansija Pjera Karla Padoana, kao jednog od najvećih italijanskih stručnjaka za finansije (OECD,MMF), koji bi bio koristan za dalju stabilizaciju dubioznih italijanskih finansija i buduću reformu Evrozone. Problem za Demokratsku partiju predstavlja ozbiljno protračen politički kapital za reformu, koji se, zbog političkog kockanja, odrazio na negativan izborni rezultat, kao i na kasniju prekomplikovanu postizbornu situaciju, koja može dovesti do protivprirodne koalicije ili novih izbora.

ŠTA MOGU DA BUDU LEKCIJE ZA EVROPSKE SOCIJALDEMOKRATE SA OVIH IZBORA?

1. Kontrolisanje agende i teško napadive pozicije na centru donose ozbiljne dobitke, ali zahtevaju konstantno ažuriranje i opipljive rezultate u srednjem roku.
2. Centristička pozicija uspešno primorava desnicu da ide dodatno udesno, što stvara kooperativne umerene konzervativne političke opcije.
3. Zadržavanje izrazito levih elemenata u partiji sa centrističkom agendom moguće je jedino dok partija ima čvrste i u budućnosti izvesne poluge vlasti.
4. Nepopularne reformske poteze je u kratkom roku moguće maskirati umereno populističkim potezima.
5. Faktor lidera u ovom konceptu značajno je uticajniji, i podjednako je i rizik i šansa. Dolaskom Rencija, Demokratska partija je dobila novi identitet i dolazila

do istorijski visokih rezultata. Nakon referenduma i reformskih ciklusa, pad popularnosti i snage lidera prelio se i na stranku i koštao ju je na martovskim izborima.

6. Ukoliko reformski centrizam ne doneše rezultate u srednjem roku, birači mogu da se okrenu populističkim partijama, iako im primarno nisu opcija.

ZAKLJUČCI

IZBORNI REZULTATI- PAD SA VLASTI ILI OSTAJANJE U OPOZICIJI

Izborni ciklusi tokom 2017. i početkom 2018. odigrali su se u većini najvažnijih država Evropske unije. Parlamentarne i predsedničke izbore su u mnogim od ovih država socijaldemokratske partije dočekale na poziciji vlasti ili kao deo vladajuće koalicije. Levocentrističke partije članice PES-a koje su u ovom periodu izlazile na izbore, stožer vlasti bile su u: Francuskoj, Italiji, Austriji, Češkoj i na Malti. Kao članice vladajuće koalicije, socijaldemokrata su bile zastupljene i u Holandiji i Nemačkoj, kao manji partneri "velike koalicije" sa umerenim konzervativcima.

Nakon izbora vlast su uspeli da zadrži jedino Džozef Muskat i njegovi malteški laburisti, sa oko 55% osvojenih glasova, u prilično polarizovanom sistemu. U Češkoj i Francuskoj vladajuće socijaldemokratske partije doživele su ponižavajuće niske izborne rezultate. Predsednički kandidat vladajućih socijalista u Francuskoj, Benoa Amon, završio je na petom mestu u prvom izbornom krugu sa osvojenih 6,36%. Osim predsedničkog kandidata, socijalisti su na francuskim parlamentarnim izborima pali sa 331 poslaničkog mesta na samo 45. Slično se dogodilo i u Češkoj, gde vladajuće socijaldemokrate Bohuslava Sobotke padaju sa 20,45% na 7,3% glasova. U Holandiji i Nemačkoj socijaldemokratske partije doživljavaju istorijski najniže rezultate. Laburistička partija Holandije, kao jedna od tri istorijski najveće, pada sa 24,85% na 5,7%, a nemački SPD dobija 20,5% glasova. Italijanske demokrate, uprkos rastu rejtinga tokom većeg dela mandata, na izborima, sa svojom koalicijom, osvajaju samo 20%. Austrijski SPO tek blago poboljšava svoj rezultat, ali gubi poziciju stožera vlasti i prelazi u opoziciju. U novim okolnostima, pozicije socijaldemokrata koje su bile na vlasti prilično su loše. Najveći broj njih u potpunosti je desetkovani, manji broj prelazi u opoziciju ili u nove vlade sa sličnom snagom, dok je tek jedna partija preživela na vlasti nakon izbora.

Na drugoj strani, socijaldemokrati su u državama gde su bile u opoziciji tu i ostale nakon izbora. U Bugarskoj su socijalisti

kao drugoplasirani ostali glavna opoziciona snaga, dok je Laburistička partija u Velikoj Britaniji uspela da zabeleži izvesne dobitke u vrlo specifičnim okolnostima za tu državu. Međutim, glavna pitanja koja se nameću nisu sami izborni rezultati, već uzroci tako drastičnih padova podrške i negativnih trendova.

OD KOGA GUBE SOCIJALDEMOKRATE?

Politička scena u svakoj evropskoj državi prilično se razlikuje, kao i istorija društvenih rascpa i pristupa lokalne socijaldemokratske partije biračkom telu. Međutim, određene pravilnosti mogu se pronaći i na makronivou. Najveće štete socijaldemokratskim partijama članicama PES-a nanele su tri različite grupe partija. Nisu se nužno sve tri vrste partija pojavljivale u svakoj državi istovremeno, ali su modeli preuzimanja birača slični za svaku kategoriju konkurenčkih partija. Za najčešći scenario pobeđe umerenih partija desnog centra i pada partija levog centra na izborima tokom 2017. i 2018. zaslužne su sledeće tri grupe partija:

1. Socijalliberalne i centrističke partije

Jedna od češćih pojava tokom poslednjih izbornih ciklusa u evropskim državama jeste jako pozicioniranje partija koje se nalaze blago levo od centra ili koje pokušavaju da „gađaju“ široki centar. U urbanim zonama, ove partije uspevale su da budu i ubedljivo prvooplasirane, a na nacionalnom nivou i da dođu do drugog mesta ili, čak, pobeđe. Ove partije odlikuje liberalizam po društvenim pitanjima, više ekonomski liberalna politika sa nekom socijalnom komponentom i, najčešće, proevropski stav. Neki od primera su: holandske Demokrate 66, Republika u pokretu Emanuela Makrona, italijanska Evropa+, pojedine umerenije zelene partije i, donekle, češka partija Pirata. Ovaj pristup pokazao se kao prilično efektan u preuzimanju birača iz velikih gradova koji su tradicionalno glasali za socijaldemokratske i liberalne partije. Sinteza ova

dva tradicionalna pristupa uspela je da ozbiljno oštetili partije članice PES-a, naročito u Francuskoj i Holandiji. U oba slučaja, lokalna socijaldemokratska partija ideološki se pozicionirala između vrlo dinamičnih socijalliberalaca/centrista, sa jedne, i nešto izraženije levice, sa druge strane. Takođe, u oba slučaja partija je sa visokih dvocifrenih rezultata desetkovana na tek nešto preko 5%, najviše delovanjem konkurenata iz pravca centra.

Lista Emanuela Makrona značajno je oštetila socijaliste u tradicionalnim centrima ove partije. U francuskom slučaju, uspeh nije bio ograničen samo na visokourbane ili univerzitetske zone. Centristički napad na biračko telo bio je uspešan od izbornih jedinica u Parizu do primera preuzimanja 8 od 8 mandata na zapadu Bretanje, u departmanu Finister, ili 4 od 4 u departmanu Vjen, u centralnoj Francuskoj. U slučaju holandske Laburističke partije, zbog fragmentirane političke scene, ova je stranka trpela gubitke od širokog spektra partija, ali su najveće gubitke nanele socijalliberalne Demokrate 66. Na nacionalnom nivou, D66 osvojio je 2017. drugi najveći izborni rezultat od svog postojanja sa osvojenih 12,2%. Struktura tih glasova pokazuje efikasnost ove partije u specifičnom biračkom telu. Iako je na nacionalnom nivou završila kao četvrti, D66 se pozicionirala kao prva partija u najvećim gradovima poput: Amsterdama, Haga, Utrehta ili Groningena. Kao što ste mogli da pročitate i u poglavljju o holandskim izborima, gradovi poput Najmegen i Groningena bili su neosvojive tvrđave laburista, a danas su u rukama D66. Amsterdam po prvi put od 1949. nije pod vlašću laburista, jer su ga Demokrate 66 preuzele na lokalnim izborima 2014.

Na parlamentarnim izborima u Italiji, ova pretnja gotovo je u potpunosti apsorbovana centrističkim pristupom Rencija. Iako je od njegovog dolaska na čelo Demokratske partije u februaru 2014. do izbora 4. marta 2018. sveobuhvatnost ovog pristupa značajno okrnjena, bio je dovoljno uspešan da ne dozvoli da stranka bude ugrožena od strane manjih liberalnih i socijalliberalnih partija. Većina ovih stranaka bila je u koaliciji sa Demokratskom partijom, a jedino se ozbiljnije pozicionirala

koalicija Evropa+, sa izrazito evrofederalističkim programom. Međutim, taj se uspeh meri nižim jednocifrenim rezultatom, koji ne predstavlja veću pretnju po Demokratsku partiju.

Hendikepi klasičnih levocentrističkih partija prilikom izbornog takmičenja sa fleksibilnijim socijalliberalnim i centrističkim partijama u novim su okolnostima sve vidljiviji. Socijaldemokrate u Zapadnoj Evropi u velikom broju slučajeva ne uspevaju da se pozicioniraju kao dovoljno atraktivna opcija za urbane progresivne birače. U Istočnoj Evropi i zemljama Višegradske grupe procenat birača koji glasa za socijaldemokratske i socijalliberalne partije u formi koja je zastupljena u Zapadnoj Evropi vrlo je nizak i u najvećem broju država ovih regiona navedene pravilnosti najčešće ne važe.

2. Desni populisti

Pojava i jačanje partija izraženije desnice postala je sve vidljivija početkom 90-ih godina 20. veka, a od svetske ekonomske krize 2008. ove stranke dolaze do istorijski visokih nivoa podrške. Značajan deo snage ove partije crpe iz biračkog tela koje je u ranijim periodima glasalo za socijaldemokratske ili komunističke partije. Preciznije posmatrano, evropski fenomen postalo je masovno glasanje za radikalnu desnicu od strane radničke klase i prekarijata, kao i stanovništva u zonama koje su vremenom deindustrijalizovane. U SAD-u je nastao pojam *rust belt*, odnosno *rđavi pojas*, sa značenjem upravo ovakve deindustrijalizovane zone koja je biračka baza populista. U Evropi se javio identičan fenomen. Partije poput Nacionalnog fronta u Francuskoj, Alternative za Nemačku, Slobodarske partije Austrije, Partije za Slobodu Gerta Vildersa u Holandiji, raznih skandinavskih populista ili Severne lige u Italiji najveći deo svoje snage crpe iz nekadašnjih "crvenih gradova".

Marin le Pen i Nacionalni front najefikasnije pogađaju najsiromašnije biračko telo u deindustrijalizovanim departmanima, koju su bili jezgro podrške i Fransoa Miterana

i svih kasnijih kandidata socijalista. U regionima u kojima je Miteran osvajao preko 60% u drugom krugu, poput departmana En i Pa de Kale na severu, danas su tvrdave u kojima je Marin le Pen u drugom krugu pobedila uprkos ujedinjenju većine ostalih kandidata oko Emanuela Makrona. Slična je situacija i sa departmanima Od ili Soma, tradicionalnim uporištima levice, gde je Marin le Pen tesno izgubila u drugom krugu. U Nemačkoj je na izborima 2017. Alternativa za Nemačku uspela da od izrazito levog *Die Linke* u Istočnoj Nemačkoj preuzime preko 400 000 birača i, čak, ostvari prvo mesto u saveznoj državi Saksoniji sa 27%. Slični scenariji dogodili su se i u ostalim državama Zapadne Evrope, dok su ovakve partije, u solidnom procentu država Istočne Evrope i Višegradske grupe, vlast ili koalicioni partner vlasti. U Finskoj i Danskoj deo su vladajuće većine, a u Austriji koalicioni partner Sebastijana Kurca. Države u kojima su ovakve pojave značajno manje zastupljene u parlamentu ili sa vrlo niskim nivoima podrške jesu Velika Britanija i Malta, koje imaju gotovo duopolski sistem, sa dve izrazito jake partie i nekoliko slabijih.

Socijaldemokratske partie su u brojnim situacijama izgubile trku sa ovom vrstom stranaka u svojoj tradicionalnoj bazi. Radničko biračko telo promenilo je svoje stavove u odnosu na razne društvene slobode, imigraciju, globalizaciju i Evropsku uniju. Sa druge strane, nije promenilo svoje stavove prema nivou socijalne zaštite, a u istraživanjima, u gotovo svim navedenim državama, možemo da vidimo visok nivo povezivanja globalizacije ili imigracije sa padom socijalne države i kvaliteta javnih usluga. Kombinovanjem nuđenja izdašnijih socijalnih davanja i tvrde politike prema imigraciji i izolacionizmu, ove su se partie pokazale kao superiorne u duelima protiv klasičnih socijaldemokrata, u ovom biračkom telu.

Dok su socijalliberalne i centrističke partie uspele da efikasno preuzmu progresivce u velikim urbanim centrima, desni populisti su socijaldemokratama uspešno preuzeli birače u manjim gradovima, *rđavim pojasima* i radničkim predgrađima. U malom i izrazito siromašnom istočnonemačkom gradu Gerlicu Afd je osvojio 32,9%, dok je SPD bio četvrti po snazi. Manje bivše

radničko utvrđenje austrijskih socijaldemokrata, gradić Vels, pao je u ruke ekstremno desne Slobodarske partije Austrije. Pojedine stranke članice PES-a pokušale su ovim trendovima da se adaptiraju usvajanjem dela tema kojima se bave desni populisti. Tvrđi stav prema imigraciji i javnom redu preuzele su socijaldemokrate u Austriji i Švedskoj, dok su u Slovačkoj u potpunosti svoj diskurs pretvorile u ksenofobni i antiislamski, uz socijalnu komponentu. Ovaj odgovor na ekstremniju desnicu karakterističan je za desnocentrističke partije i umerene konzervativce, koji su se protiv ovog protivnika, manje ili više, pomerili u desno. Za klasične socijaldemokrate pristup „biti veća desnica od desnice“ vrlo je problematičan i rizičan. Dok Robert Fico u Slovačkoj to uspeva uz ozbiljnu diskreditaciju socijaldemokratske ideje, češki premijer Bohuslav Sobotka platio je nespretno koketiranje sa desničarskim diskursom ponižavajuće niskim izbornim rezultatom.

Prilagođavanja socijalliberalnim i centrističkim partijama od strane socijaldemokrata deluju kao značajno lakši i prirodniji posao od prilagođavanja desnim populistima. Adaptiranje prvoj grupi podrazumeva modifikacije na polju ekonomskog programa, dok adaptiranje ekstremnijoj desnici podrazumeva ozbiljnu modifikaciju identiteta, naročito na polju društvenih pitanja. Ono što bi trebalo imati u vidu jeste i izrazito brz pad broja radnika u proizvodnji, u gotovo svim državama Zapadne Evrope. U većini je on na nivou 10-20% svih zaposlenih, neretko i ispod 10%, a gotovo nigde nije iznad 20%. Trebalo bi uzeti u obzir i ogroman broj penzionera u svim evropskim državama, koji ne ulaze u ovo procentualno deljenje, kao i nezaposlene, kojih je na nivou Evrozone nešto ispod 10%.

3. Levi populisti i klasična levica

Od početka 2000-ih u političkom su životu postale sve češće i, po broju glasova, sve jače partije koje se nalaze više ulevo od glavne socijaldemokratske partije. Uglavnom se radi o strankama koje su nastale kao odgovor na pomeranje glavne levocentrističke partije dodatno ka centru, naročito na polju

ekonomске politike. Radi se o partijama koje su, najčešće, po jačini u poslednjem izbornom ciklusu završile četvrte po snazi. Neki od primera su Nepokoriva Francuska Žana Lika Melanšona, *Die Linke* u Nemačkoj, Socijalistička partija u Holandiji, Slobodni i jednaki u Italiji ili Podemos u Španiji. Jedan od uspešnijih izuzetaka koji je uspeo da ostvari pobednički rezultat jeste Siriza u Grčkoj, koja je uspela da *mainstream* socijaldemokratski PASOK u potpunosti marginalizuje.

Levičarske partije sa populističkim programima nisu uspele da ozbiljnije ugroze postojanje glavnih socijaldemokratskih partija, osim u slučaju Grčke. Biračko telo koje je izrazito za izdašne socijalne programe i državnu intervenciju, a da je i izrazito društveno progresivno, brojčano je ograničeno. Međutim, iako ove partije najčešće nisu uspele da pobede lokalnu glavnu socijaldemokratsku partiju, uspele su da joj preuzmu jedan deo tradicionalnih birača. Uglavnom su u poslednjim izbornim ciklusima zabeležile rezultate od ispod 20% ili daleko ispod ovog procenta. U državama koje su nekada imale socijalistički poredak one danas predstavljaju neki vid branilaca nasledja ili socijaldemokratije na staromodan način, poput *Die Linke* u Istočnoj Nemačkoj ili Komunističke partije u Češkoj.

Partije članice PES-a u više su slučajeva u bežanju od socijalliberalnih i centrističkih konkurenata pribegavale adaptiranju programa ovim partijama. Može se reći da se takav potez karakterisao kao "povratak starim vrednostima". Sa izuzetkom srednjeročnih, i, verovatno, privremenih dobitaka laburista Džeremija Korbina ili socijalista Antonija Koste u Portugalu, uglavnom su se završili kao politički promašaji. Holandska PvdA i francuski socijalisti desetkovani su do ponižavajuće niskih rezultata, a nemački SPD dobio je istorijski nizak rezultat. Oni, mahom, nisu išli u potpunu levopopulističku trku sa drugim levičarima, ali je postojao problem kredibiliteta kao dela establišmenta, jer njihovi levičarski konkurenti nisu nikada bili na vlasti. Iako je populistički diskurs sa levičarske pozicije relativno popularan uz obećanja o većoj javnoj potrošnji i preraspodeli, uglavnom je, očigledno, nerealan za većinu ekonomija Evropske unije. Kada se neko zalaže za veću

potrošnju u Nemačkoj, koja ima uzastopne godišnje suficite od preko 10 milijardi evra, tu ima osnova za ovakav vid obećanja, iako ih nije bilo u većem broju. Sa druge strane, kada se partije zalažu za dodatnu javnu potrošnju od više desetina milijardi evra u današnjoj Italiji i Francuskoj ili postbregzitovskoj Velikoj Britaniji, uz dodatne antibiznis mere, može se govoriti o opasnosti fijaska i državnih finansija i takve vlade.

Ovakav pristup je, zbog manjka kredibiliteta, imao manje uspeha među biračima kod većine socijaldemokratskih partija, ali ne bi trebalo isključiti mogućnost i da dovede na vlast, u specifičnim okolnostima. Međutim, problem može da nastane, osim zbog kredibilnih opozicionih alternativa na levici, i u sferi potencijalno neispunjениh obećanja, koja su nerealna ako socijaldemokrate dođu na vlast sa ovakvom platformom. Britanski laburisti su zbog ovakvog mandata na vlasti i, zatim, dodatnog pomeranja ulevo presedeli u opoziciji od 1979. do 1997, a Siriza se po svim anketama nalazi daleko ispod Nove demokratije Micotakisa i verovatno će izgubiti vlast na sledećim parlamentarnim izborima 2019.

KAKO DANAS IZGLEDA BIRAČKO TELO SOCIJALDEMOKRATA?

Globalni procesi koji su drastično menjali društvene i ekonomski strukture država nisu zaobišli ni Evropu od početka 80-ih godina 20. veka do danas. Od nekada jednostavnije strukture, evropska društva su doživela brojne promene i fragmentiranja su nego ranije. Procesi poput: globalizacije, ekonomski liberalizacije, produbljivanja evropskih integracija, povećanja imigracije, pada istočnoevropskog socijalizma, kao i iznenadne svetske ekonomski krize – doveli su do novih socijalnih rascepa, koji su evropska društva dodatno podelili. U novim okolnostima, pristup „stare socijaldemokratije“ pokazao se kao prilično zastareo, sa (pre)jednostavnim rešenjima u promjenjenom i kompleksnijem društvu i ekonomiji. Ukoliko pogledamo ono što predstavlja tradicionalnu biračku bazu evropskih socijaldemokrata, možemo da vidimo brojne promene. Zaposleni u javnom sektoru, radnici i sindikati u

velikim preduzećima, urbani progresivci, penzioneri, studenti i manjine danas imaju drugačije preferencije nego ranije, kao i drugačiji ideo u ukupnom stanovništvu u odnosu na to kakav je slučaj bio tokom 20. veka.

Sindikati imaju sve manji uticaj i malobrojnije članstvo, a broj radnika u prozivodnji takođe je u padu, u gotovo svim državama Zapadne Evrope. Automatizacija i trgovinska liberalizacija umanjili su potrebe za velikim brojem radnika u proizvodnji, što je, praktično, značilo i topljenje tradicionalne baze socijaldemokratskih partija. Adaptacije levocentrističkih stranaka ovom fenomenu tokom 90ih i početkom 2000-ih imale su efekta u preusmeravanju napada na širi sloj umerenih birača umesto opadajuće radničke baze, ali su se partije često oportunistički, usled kriza identiteta, vraćale starim formama, u populističke svrhe, i nisu uspevale da konstruišu alternativni i novi identitet. Pojava ekstremne desnice sa socijalnom komponentom takođe je ukinula monopol socijaldemokratskih partija na temu nejednakosti. U skoro svim evropskim državama ispostavilo se da se ova forma desničarske partije pokazala kao uverljiva u radničkim slojevima sa diskursom socijalne pravde i krivljenja imigracije, globalizacije i Evropske unije za niži nivo socijalne zaštite i javnih usluga. Stanovništvo u deindustrijalizovanim zonama i gradovima definitivno se odlučilo da svoje poverenje da desnim populistima, i, u manjem broju, izrazitoj levici.

U urbanim centrima poput velikih gradova, biračko telo se u poslednjim izbornim ciklusima nije pokazalo kao sklonije da glasa za partije koje naglašavaju izrazito visoku javnu potrošnju i visoke poreze. Urbani progresivci, visokoobrazovano stanovništvo, nezavisni profesionalci i sitni preduzetnici svoje poverenje ukazali su ili socijalliberalnim i centrističkim partijama koje odlikuju veća fiskalna odgovornost i viši stepen društvenih sloboda, kao i umerenoj desnici. Na primeru većine evropskih izbora, mogli smo da vidimo da su u ovim zonama profitirali: Republika u pokretu Emanuela Makrona, holandske Demokrate 66, razne zelene stranke, građanski pokreti i *ad hoc* nezavisne liste oko prepoznatljivih političara.

Socijaldemokratskim partijama verni su ostali delovi javnog sektora u državama gde on nije bio predmet ozbiljnijih reformi, penzioneri koji ne spadaju u kategoriju najsirošnjih, delovi srednje klase i deo mlađe populacije koji nije svoje glasove usmerio na ekstremnije forme levice i desnice ili na socijalliberalne opcije. Stranke koje pripadaju ovoj grupaciji i koje nisu izvršile reformu ili promenu svog identiteta u budućim izbornim ciklusima nailaziće na nove minimume podrške. Ovako pozicionirane, one nisu dovoljno „zaštitiničke“ za preferencije sadašnjih radnika i prekarijata u uslužnom sektoru, ne odgovaraju na potrebe urbanih progresivaca i srednje klase, nisu atraktivna opcija za mlađe stanovništvo, a budućnost brojnog javnog sektora prilično je neizvesna zbog procesa digitalizacije, razvoja veštačke inteligencije i već primenjenih primera redukcije birokratije tehnologijom (Estonija).

ISTOČNA EVROPA I VIŠEGRADSKA GRUPA KAO IZUZETAK

Bivši socijalistički istočnoevropski i centralnoevropski blok se, kroz svoju transformaciju ka kapitalističkom i demokratskom poretku, razvio po pitanju socijaldemokratije u potpuno različitom pravcu. Drugačije poreklo partija, drugačija istorija društvenih rascepa i razlike u ekonomskom i kulturnom razvoju stvorile su socijaldemokratske partije koje nemaju puno sličnosti sa svojim zapadnim parnjacima unutar PES-a. Dobar deo integriše nacionalističke i ksenofobne teme, često pokušava da generiše podršku populističkim napadima na Evropsku uniju, neke od njih su proruske, a deo njih se na vlasti pokazao kao sklon patronaži i povezivanju sa organizovanim kriminalom. Iz ovih razloga, možemo da kažemo da socijaldemokratija na zapadni način u ovim državama uglavnom nije zaživela i da se pod istim imenom pojavljuju čudni ideološki hibridi koji jesu skloni ekonomski levom programu, ali su spremni da za to trampe društveni liberalizam. Kao izuzetke u bivšem socijalističkom bloku možemo da uzmemo Češku Republiku, Mađarsku i Sloveniju, u kojima su od uvođenja višepartizma lokalne socijaldemokratske partije uspele da funkcionišu,

dobrim delom, po zapadnom modelu, sa pojedinačnim izletima u desni populizam. Iz ovih razloga, Istočna Evropa i Višegradska grupa moraju da se posmatraju izuzetim od zaključaka koji važe za socijaldemokratiju u ostalim regionima Evrope. U ovom momentu procesi evolucije ovih partija najčešće se odvijaju ka transformaciji u blaže forme Orbana i Kačinjskog. Nešto su više socijalno odgovorne, manje sklone kršenju ljudskih prava i skretanju ka vulgarnom nacionalizmu, ali su takođe sklone patronažnom uvezivanju i korišćenju desničarskog ksenofobnog diskursa. Trebalo bi naglasiti i da pozitivni ekonomski trendovi u najvećem broju ovih država (ekonomski rast, pad nezaposlenosti, rast plata) nisu oslabili ovakve tendencije.

STARI CRVENI I PLAVI – NOVI CRVENI I PLAVI

Sve se češće u široj primeni može naići na podelu stanovništva, a ujedno biračkog tela, na takozvane *crvene i plave*, kao vid podela strana u svojevrsnom savremenom “kulturnom ratu”. Ono što bi trebalo razdvojiti jeste podela na *stare* (nevažeće) *crvene i plave* i na *nove* (aktuelne) *crvene i plave*, kao posledicu navedenih procesa koji su se desili u Evropi u poslednjih 40 godina. Analiza podele birača na *nove crvene i nove plave* jedan je od ključnih faktora u razumevanju slabijih rezultata socijaldemokrata u poslednjim izbornim ciklusima, kao i razmatranja budućih perspektiva.

Tokom većine 20. veka ove strane su mogle da se razvrstaju jednostavno kao levica i desnica. *Crvena* strana predstavljala je zapadnoevropsku levcu, koja je po društvenim pitanjima bila progresivna, dok se po ekonomskim pitanjima zalagala za veliku državnu redistribuciju i intervenciju. Na drugoj strani je *plava* strana predstavljala desnicu, koja je bila specifična po društveno konzervativnim stavovima, ali po ekonomski liberalnoj politici. Karakteristične su bile i partijske nijanse, poput socijademokrata i komunista kod *crvenih*, u zavisnosti od umernog ili radikalnijeg programskog pristupa.

Do kraja 20. i početka 21. veka postali su sve vidljiviji

konvergentni procesi kod umerenih *crvenih* i *plavih*, nasuprot njihovim radikalnijim verzijama unutar iste grupe. Umerene partije leve priznale su poraz u ekonomskoj sferi i adaptirale su ekonomski program na realističnjim osnovama u novom poretku. Na drugoj strani, društveno progresivne vrednosti razblažile su nivo konzervativizma kod desnih partija i dobar deo ovog dela programa leve integriran je u program umerene desnice. Ukoliko pogledamo primer Nemačke, možemo da vidimo visok nivo sličnosti između SPD-a i CDU-a, gde je Angela Merkel integrisala dobar deo levog programa po društvenim pitanjima, dok se SPD postavlja kompromisno po pitanju ekonomске politike. Sličan pristup zabeležen je u većini evropskih država, u zavisnosti od lokalne političke scene.

Pojavom svetske ekonomске krize 2008. i kasnjim intenziviranjem migrantske krize, razlike unutar radikalnije i umerene opcije unutar *crvenih* ili *plavih* postale su veće nego između umerene verzije kod obe grupe. U poslednjim izbornim ciklusima u Evropi postala je sve vidljivija podela na *nove crvene* i *nove plave* koji nemaju naročito veze sa tradicionalnim podelama na levcu i desnicu. Na izborima koji su se održali tokom 2017. i početkom 2018. opredeljivanje na ciljanje na jedno od ova dva biračka tela bilo je ključno za ostvarivanje dobrog rezultata, a stajanje između ili na tradicionalnoj podeli dovodilo je, mahom, do ponižavajuće niskih rezultata socijaldemokratskih partija. Ukoliko bi se analizirala nova podela biračkog tela, ona bi se mogla klasifikovati na sledeći način:

- a. **Novi crveni** – Biračko telo koje živi mahom u malim gradovima, deindustrijalizovanim delovima, ruralnim zonama ili najsiromašnjim četvrtima urbanih centara. Nižeg je obrazovnog nivoa; delom, zbog toga, i nižih i nesigurnijih prihoda. U ovo stanovništvo spada većina hronično nezaposlenih, niže plaćenih zaposlenih u servisnom sektoru, prekarijat, siromašni penzioneri, niže kvalifikovani deo javnog sektora, korisnici socijalnih usluga i stanovnici *rđavih pojasa*. Zalažu se za viši nivo

intervencije države koja bi ih zaštitila ili u odnosu na spoljnu nelojalnu konkurenčiju unutar Evropske unije ili u odnosu na imigraciju. Radije su za homogeno društvo, porodične vrednosti, a skeptični su prema multietničkom društву, kosmopolitskom identitetu ili nadnacionalnim elementima Evropske unije. U ovom biračkom telu izraženi su i ksenofobni stavovi, evroskepticizam i nacionalizam. *Novi crveni* kombinuju modifikovan ekonomski program sličan klasičnoj levici i, neretko, najvulgarnije forme ekstremne desnice u sferi društvenih pitanja. Jedan od udžbeničkih primera jeste govor bivšeg ideologa trampizma, Stiva Benona, na skupu partije Marin le Pen 10. marta 2018. Na ovacije pristalica i simpatizera ove partije naišle su reči Benona da bi svako od njih trebalo da ponosno nosi bedž rasizma i ksenofobije koji im drugi daju.

Novi crveni predstavljaju gubitnike aktuelnog evropskog sistema, koji žele da se sa njim suoče radikalnim preokretom, a svoju podršku usmeravaju, najviše, desnim populistima. Kombinuju nesigurnosti po identitetском, bezbednosnom i ekonomskom pitanju, nekada odvojeno, a često i istovremeno. Partije koje su izašle sa jasnim antimigrantskim, antiglobalizacionim, nacionalnim i evroskeptičnim stavovima, uz obećanja o zaštiti i socijalnoj intervenciji, u biračkom telu *novih crvenih* ostvarile su visoke procente i na nacionalnim izborima bile su druge ili treće. Jedan od primera na izborima tokom 2017. i 2018. jeste Marin le Pen (Nacionalni front), sa osvojenih 21% u prvom krugu, a 33% u drugom krugu francuskih predsedničkih izbora. Dobre rezultate ostvarili su i Vilders u Holandiji, sa ubedljivim drugim mestom i osvojenih 13%, Liga u Italiji sa 17%, Alternativa za Nemačku sa 12,6%, Štrahe i Slobodarska partija u Austriji sa 26%. U većini zemalja Višegradske grupe i Istočne Evrope ovakve su partije ili stožer vlasti ili manjinska podrška vlasti. Razblaženje verzije ove politike po društvenih pitanjima, poput Pokreta pet zvezda u Italiji, takođe su solidno poentirale u ovom biračkom telu i imala odjeke i u delovima druge grupe kao glas protiv establišmenta.

b. Novi plavi - Biračko telo koje živi u velikim urbanim centrima, univerzitetskim gradovima i manjim razvijenijim gradovima. Višeg je obrazovnog nivoa; delom zbog toga ima sigurnije i više prihode. Ovaj sloj birača obuhvata većinu srednje klase, preduzetnika, studenata, penzionera, nezavisnih profesionalaca, menadžera, delova javnog sektora, kao i značajan deo etničkih i seksualnih manjina. *Novi plavi* nemaju načelan problem sa tržišnom privredom, iako su delovi ovog biračkog tela za neko ograničavanje ili modifikacije. Nisu im, mahom, privlačni levopopulistički programi gigantske javne potrošnje, iako su za neki vid socijalnih programa. Imaju visok nivo usvojenih postmaterijalističkih prednosti o kojima je pisao Ronald Inglhart (rodna ravnopravnost, ekologija, gej prava, razne društvene slobode) i nisu evropskeptični, iako smatraju da bi sadašnju Evropsku uniju trebalo reformisati. Predstavljaju svojevrsnu konvergenciju pozicije tradicionalnih birača liberalnih, socijaldemokratskih, zelenih i umereno konzervativnih birača.

Novi plavi predstavljaju ljudi koji su dobitinici ili nisu direktni gubitnici aktuelnog evropskog sistema, koji žele da se sa postojećim problemima suoče kroz umereniji i reformski pristup. Partije koje su izašle sa jasnim centrističkim, društveno progresivnim, proevropskim i reformskim pristupom u ovom biračkom telu dobile su značajnu podršku. Najbolje se pokazao Emanuel Makron, koji je uspeo da pobedi u prvom krugu francuskih predsedničkih izbora sa 24%, a zatim to potvrди i u drugom sa 66%. Od socijaldemokratskih partija u ovom biračko telu dobro su prošli Džozef Muskat na Malti sa 55%, kao i Kristijan Kern u Austriji, sa sve ideološkim vratolomijama u cilju dodvoravanja biračima iz druge grupe (26,9%). Slične visoke rezultate ostvarivali su Demokratska partija i Mateo Renci – do neuspelnog ustavnog referendumu; iako je u koru *novih plavih* birača

ova stranka dobro prošla, uprkos slabom nacionalnom rezultatu koalicije od 22,9%. Dobar rezultat ostvarile su i Demokrate 66 (12%) i Zeleni (9%) u Holandiji, koji su ciljali na slično biračko telo, kao i Zeleni u Nemačkoj (8,9%). U anketama u Španiji, partija Građani kreće se ili kao prva ili ubedljivo druga snaga u državi sa od 25% do 30% podrške.

Problem kod ove grupe birača jeste to što im se obraća veći broj relativno sličnih partija, često i istorijski suparničkih, i ne uvek precizno. Takođe, procenat zastupljenosti ove grupe birača u većini Centralne i Istočne Evrope na prilično je niskom nivou.

KO SU GUBITNICI PODELE: NOVI CRVENI – NOVI PLAVI?

U novim okolnostima, biračko telo kaznilo je partije koje su identifikovane kao višedecenijski establišment, a koje se, pritom, nisu adaptirale novoj podeli birača. Partije koje su dugo bile deo vlasti, a nisu se rebrendirale kao radikalni protestni glas za *nove crvene* birače ili kao glas reforme za *nove plave* birače – prošle su najgore. Osim partija establišmenta, dugogodišnje opozicione partije koje su odgovarale samo na segment preferencija *novih crvenih* birača, ostale su, mahom, na nižim procentima. Tri vrste partija predstavljaju gubitnike nove biračke podele u različitim vremenskim distancama i manjak perspektive predviđen je za sledeće grupe partija:

1. Umerena desnica – opasnost na srednji rok

Većina partija umerene desnice na jačanje desnih populista reagovala je adaptacijom programa i dodatnim pomeranjem udesno po društvenim pitanjima. Kao što ste mogli da vidite u prethodnim odeljcima, na ovaj način desne populiste pokušali su da pobede ili još pokušavaju: Mark Rute u Holandiji, Sebastijan Kurc u Austriji, Fransoa Fijon u Francuskoj, Silvio Berlusconi u Italiji, Tereza Mej u Velikoj Britaniji, Ulf Kristenson

u Švedskoj i drugi. U poslednjem izbornom ciklusu uspešno su pobedili Mark Rute i Sebastijan Kurc, dok je Tereza Mej u potpunosti marginalizovala UKIP, sa tendencijom da je zameni još desnije rešenje u vidu Džejkoba Riz-Moga.

Na drugoj strani, Berlusconi nije uspeo da se u populizmu takmiči sa Ligom Matea Salvinija, a pomeranje udesno koštalo ga je birača na centru, koji su i na poslednjim izborima ipak otišli Renciju. Najviši procenat birača centriste Marija Montija sa prethodnih izbora, po istraživanju Ipsosa, glasao je za koaliciju oko Rencija (38%), dok je Berlusconi dobio samo 10% u ovoj grupi.

Sličan scenario dogodio se i u Francuskoj, a tendencija je nastavljena nakon izbora. Pomeranje udesno sa Fransoa Fijonom kao predsedničkim kandidatom bio je jedan od faktora slabih rezultata Republikanaca u Francuskoj. Ukoliko pogledamo istraživanja Ipsosa za francuske izbore, možemo da vidimo da je Makron ugrozio Republikance u kategoriji umerenih birača na centru i desno od centra. U kategoriji birača na centru odnos je bio 60% prema 15% za Makrona, dok je kod birača umerene desnice Fijon dobio nešto manje od pola glasova (48%), a Makron blizu četvrtine (23%). Kao odgovor na pojavu Makrona na centru, Republikanci biraju novog desno populističkog lidera Lorana Vokjea, u cilju takmičenja sa Marin le Pen. Posledice su: prelazak umerenih kadrova u stranku Makrona, odlazak popularnog bivšeg premijera Alana Žipea i formiranje nove umereno konzervativne partije Agir od kadrova Republikanaca, partije koja je na liniji Makrona. Ova pojava je slična svojevremenom otcepljivanju Novog desnog centra Anđelina Alfana iz partije Silvija Berluskonija i prelasku ove stranke u tada umereno levu vladu Italije.

Sličan scenario kao u slučaju Francuske i Italije postoji kao opasnost za većinu partija desnog centra, na srednji rok. Preobražavanje partije sa umerene desnice na izrazitu desnicu stvara i promenu strukture birača. Stranka zarad borbe sa desnim populistima menja metu diskursa i preusmerava se sa *novih plavih* birača, koji su sve više skloni centru i levom centru,

ka *novim crvenim* biračima. Iako može ostvariti dobar rezultat u jednom izbornom ciklusu, ako nema ozbiljnije centrističke pretnje, pitanje je srednjeročne održivosti. Iako su ove stranke izrazito zaoštrole diskurs po pitanju imigracije i društvenih sloboda, njihov ekonomski program izuzetno je liberalan i fiskalno konzervativan. Većina *novih crvenih* birača sklonija je ekonomskom protekcionizmu ili višim socijalnim davanjima, koje sve navedene partije ne zastupaju. Spomenutim strankama biće sve teže da zamagljuju ekonomski *status quo* skretanjem teme na imigraciju ili napadima na Evropsku uniju. Izuzetak su konzervativci u Velikoj Britaniji, gde je sistem prilično polarizovan i gde je izolacionistička teza u odnosu na EU korisna u vidu „više novca za nacionalni zdravstveni sistem, umesto za budžet EU”.

Tendencija budućeg pomeranja udesno od strane nemačkog CDU-a u veoma je izvesna. S obzirom na to da Alternativa za Nemačku jača nakon izbora u anketama, sigurno je da će potencijalni naslednici Angele Merkel, poput Jensa Špana, dodatno pomeriti ovu stranku udesno, nakon dosadašnjeg centrističkog pristupa. Po analizi *Infratest dimap-a*, CDU/CSU izgubili su oko 1,1 milion glasova od izrazito desnog Afđa, najviše u siromašnoj Istočnoj Nemačkoj. Od partija bližih centru CDU/CSU zabeležili su gubitke poput 1,3 miliona od FDP-a, 50 000 od Zelenih i 30 000 od SPD-a, uglavnom u urbanim centrima na Zapadu.

Socijaldemokratske partije koje praktikuju centristički pristup mogu da iskoriste priliku pomerenja udesno od strane umerene desnice. Osim potencijalnog preuzimanja glasova ili delova kadrova, mogu da dobiju manje otcepljene desnocentrističke kooperativne partnerke, po modelu iz Francuske i Italije.

2. Izrazita levica – velika opasnost na srednji rok

Partije izrazite levice nisu zastupljene u većini država kao stranke sa velikim brojem glasova. U Holandiji, Nemačkoj i Skandinaviji teško stižu do 10%, u Austriji i Italiji danas su tek na

nekoliko procenata, dok u celom bivšem socijalističkom bloku postoje u Češkoj Republici (Komunisti) i Sloveniji (Levica), gde su na jednacifrenoj podršci. U Portugalu, Španiji i Grčkoj u sledećim izbornim ciklusima očekuje se značajan pad ovakvih stranaka, poput Sirize i Podemosa. Jedini pozitivan izuzetak predstavljaju Žan Lik Melanšon i njegova Nepokoriva Francuska. Melanšon ima visok ugled među biračima, osvaja solidne procente na izborima (oko 1/5) i karakterišu ga ubedljivi nastupi tokom mitinga i TV debata. Međutim, uprkos problemima sa kojima se suočava evropski liberalni kapitalizam, njegovi izraziti kritičari ne uspevaju da zabeleže značajnije nivoe podrške u poslednjim izbornim ciklusima i verovatno će tako ostati i u budućnosti.

Problem kod stranaka ove kategorije jeste neadekvatan pristup za kraj druge decenije 21. veka. Programi i predlozi koje ove izrazito levičarske partije nude danas predstavljaju programe ubičajne za socijaldemokratiju iz perioda 70-ih i 80-ih godina prošlog veka, koji su i tada dobar deo levocentrističkih partija održavali u opoziciji. Teško ostvariva obećanja i sumnja u kompetentnost ovih stranaka da vode ekonomiju i finansije održavaju ove stranke na margini. Čak i u slučajevima da dođu na vlast sa takvim platformama, velike su šanse da će proći kao Siriza, koja će, izvesno, izgubiti vlast na izborima 2019. godine. Sličan će se scenario desiti i partijama sa levog centra koje imitiraju ovaj pristup, poput laburista pod Džeremijem Korbinom – ako uspeju da dođu na vlast, s obzirom na promene u biračkom telu.

Manjak perspektive za partije izrazite levece nalazi se i u arhaičnom ciljanju na *stare crvene*, a ne na *nove crvene* ili *nove plave*. Izrazito progresivan stav po društvenim pitanjima, promigrantska politika i ekonomski program gigantske javne potrošnje i intervencionizma predstavljaju solidnu platformu za *crvene* birače iz sredine 20. veka. U današnjim okolnostima, ovaj pristup predstavlja svojevrsno „pučanje u maglu”, koje donosi mali broj heterogenih birača – i *novih crvenih* i *novih plavih*. Struktura glasača ovih stranaka u poslednjim izbornim ciklusima sačinjena je od: radnika i prekarijata koji nemaju toliko naglašene konzervativne ili ksenofobne stavove, delova

niže kvalifikovanog javnog sektora, manje kooperativnih sindikata i siromašnijih penzionera – ukoliko se gledaju birači *novih crvenih*. U slojevima *novih plavih*, ove stranke su uspele da privuku: jedan deo progresivne omladine, etničkih manjina i levičarske visokoobrazovane elite.

Problem sa ovom kategorijom partija jeste to što najarhaičnjim ciljanjem na biračko telo u većini država nemaju stalnu podršku, te im se *novi crveni* birači prelivaju ka populističkoj desnici, a *novi plavi* birači ka strankama bližim centru. U Nemačkoj je *Die Linke (Levica)* izgubila 430 000 birača od strane Afda na izborima 2017, najviše na siromašnom Istoku. U Italiji su krajevi koji su tradicionalno naklonjeni levici i njenim izraženijim formama glasali za Demokratsku partiju ili Ligu. U Francuskoj je čak 14% birača koji glasaju za izrazitu levicu glasalo za Marin le Pen u prvom krugu i 41% u drugom krugu predsedničkih izbora.

Izostajanje opredeljivanja na *nove crvene* ili *nove plave*, ove partije će na srednji rok držati u opasnosti opstanka kao ozbiljne, stabilne i dugotrajne alternative. Izuzetak može biti Žan Lik Melanšon, zbog svojih dopadljivih osobina koje mogu da privuku razne grupe birača, uz francuski politički spektar koji je tradicionalno više uлево u odnosu na ostatak Evrope. Međutim, i kod njega izostaje jasan stav po pitanju Evropske unije koja *de facto* utiče na značajan broj unutrašnjih pitanja, a postoji očigledno nerealan ekonomski program koji, zbog neispunjениh obećanja, može da ga brzo vrati u opoziciju. Situacija u kojoj bi se u drugom izbornom krugu, nekim čudom, našli Marin le Pen i Žan Lik Melanšon, verovatno bi dovela do neverovatno niske izlaznosti među *novim plavim* biračima. U ovom momentu to deluje kao malo izgledan scenario, iako je jedan od najbližih realnosti u odnosu na ostale partije ove kategorije u Evropi.

3. Stara socijaldemokratija – Velika opasnost u kratkom ili srednjem roku

Evropska socijaldemokratija u poslednjim izbornim ciklusima tokom 2017. i 2018. doživela je debakl. Kao što ste mogli da vidite

na početku odeljka sa zaključcima, osim Džozefa Muskata na Malti, sve partije članice PES-a izgubile su na izborima. Važno je navesti i da su nemački SPD, francuski socijalisti, holandski laburisti i češke socijaldemokrate dobili svoje istorijske minimume podrške. Slično se dogodilo i italijanskim demokratama, sa padom na 19% nakon ubedljivog trijumfa na Evropskim parlamentarnim izborima od 40%, 2014. godine. Blagi rast zabeležile su socijaldemokrate Kristijana Kerna i beleže ga i nakon izbora u anketama, dok je Džeremi Korbin u vrlo specifičnim okolnostima značajno poboljšao rezultat Laburističke partije.

Glavna pitanja za socijaldemokratiju glase: da li je u ovoj formi održiva u budućnosti i kakve su perspektive ovakve grupe stranaka? Ono što može da se izvuče kao glavna lekcija za ovaj izborni ciklus, i period do izbora, jeste da je nejasno ili pogrešno ciljanje birača koštalo najveći broj socijaldemokrata podrške. Partije koje su, poput klasične levice, pokušale da ciljaju i *nove crvene* i *nove plave*, u potpunosti su desetkovane. Francuski socijalisti, češke socijaldemokrate i holandski laburisti, identifikovani kao establišment i uz ozbiljnu populističku konkurenčiju, nisu uspeli da ubede *nove crvene* da su najbolja opcija za njih. Na drugoj strani, žrtvovali su *nove plave* birače, koji su otišli ka centristima, zelenima i socijalliberalima. Jedini uspešan manevr sa ciljanjem obe grupe uspeo je u Austriji, sa kompleksnim ideološkim vratolomijama Kristijana Kerna i uz biografiju kancelarskog kandidata koja povezuje obe grupe, a koji nije identifikovan kao nepopularni predstavnik establišmenta. Sa druge strane, nemački SPD je zbog razvodnjenosti identiteta i nejasnoće u vezi sa tim šta tačno zastupa, doživeo odliv raznih grupa birača prema ostalim opcijama, osim ka CDU.

U dva prilično polarizovana sistema, Malti i Velikoj Britaniji, socijaldemokrate su ostvarile dobitke iz različitih razloga. Muskat je čistim ciljanjem na *nove plave* birače na Malti ostvario glatku pobedu od 55%. U Velikoj Britaniji, Džeremi Korbin je uspeo da iskoristi povoljne okolnosti vanrednih izbora i trapave kampanje Tereze Mej. Paradoksalno je da su i laburisti i konzervativci ostvarili dobitke u obe grupe birača, a da je struktura birača kod obe partie relativno slična. Najveće

razlike evidentirane su u starosti i rasi. Konfuzna politička situacija oko Bregzita, izborni sistem koji ceni stabilne većine ispred reprezentativnosti i dosta taktičkog glasanja zbog toga, može lako da navede na pogrešan zaključak. Iz tog razloga bi na britanski slučaj trebalo da se gleda kao *sui generis*.

U najvećem broju država Višegradske grupe i Istočne Evrope socijaldemokratija na zapadni način nije u praksi nikada ni postojala, pa je o perspektivama socijaldemokratije u ovim državama teško govoriti.

Poslednji izborni ciklus pokazao je da je model „stare socijaldemokratije“ u najvećem broju država mrtav i da će bez ozbiljnije reforme ove partije nestati ili biti dodatno marginalizovane. Nejasan identitet, arhaičan pogled na biračko telo, skretanja u levi populizam ili čak desni populizam, epitet nepopularnog establišmenta i prevelika ranjivost na eksterne šokove razlozi su srednjeročne ili kratkoročne opasnosti od nestajanja.

U KOM PRAVCU BI EVROPSKA SOCIJALDEMOKRATIJA TREBALO DA SE TRANSFORMIŠE?

Ukoliko pogledamo period transformacije socijaldemokratskih partija kroz 20. vek u ono što danas ove partije predstavljaju, vidljivi su obrisi (jedinog) mogućeg budućeg razvoja. Poslednje ubedljivo dostignuće socijaldemokratskih lidera na globalnom nivou ostvareno je 90-ih godina kroz jasnú transformaciju. Pretvaranje okoštaлиh i arhaičnih levicarskih partija u dinamične, društveno progresivne stranke, svesne važnosti tržišne privrede i socijalne odgovornosti spaslo je socijaldemokrate nestanka. Sve nakon toga mahom je predstavljalo lutanje i koketiranje sa neodrživim i populističkim platformama ili nejasnim identitetom. Analizirajući izborne rezultate iz poslednjeg izbornog ciklusa, vidljivo je da ovakve platforme i ne donose dobitak na izborima, sa privremenim i (još uvek) nematerijalizovanim izuzetkom Velike Britanije.

Budućnost evropske socijaldemokratije krije se u dosadašnjim pokušajima političkog pozicioniranja i delovanja od strane Džozefa Muskata, Emanuela Makrona i Matea Rencija. Jedino su navedeni lideri uspeli da ostvare vrlo jasne političke dobitke uz realistične i reformske platforme, koje su, pritom, bile društveno progresivne i sa nivoom socijalne odgovornosti, u skladu sa mogućnostima. Sva tri lidera ciljala su na *nove plave* birače u širokoj centrističkoj formi. Džozef Muskat je pobedio sa 55%, Emanuel Makron sa 66% u drugom izbornom krugu i sa 350 od 577 poslanika u Donjem domu, a Mateo Renci sa 40% na izborima za Evropski parlament. U slučaju Rencija, populizam i političko kockanje koštali su partiju gubitka vlasti kroz apstinenciju baze (oko 22% u odnosu na 2013) i davanje poverenja pravim populistima od strane birača, ali je jasno ciljanje *novih plavih* birača dalo rezultat u centrističkom koru. Kristijan Kern ima priliku da svoju austrijsku socijaldemokratsku partiju u opoziciji transformiše u potpunosti po ovom principu, s obzirom na to da su mali centristički konkurenti u rasulu, a na vlasti koalicija izrazite desnice.

Socijaldemokratija jedino može da se uspešno transformiše u centrističku progresivnu snagu adaptiranu na nove okolnosti. Nova progresivna platforma mora da bude reformska i na nacionalnom i na nivou Evropske unije, jer veliki broj reformi tržišta i socijalnih standarda zavisi od oba nivoa. Iz tog razloga, evropski predlozi Makrona o reformi Unije i Evrozone – predlozi koji se tiču usklađivanja socijalnih standarda, solidarnosti između dobitnika i gubitnika unutar monetarne unije, ali i ograničavanja tehnoloških giganata koji izbegavaju porez, imaju osnova.

Takođe, ova forma jedino može pouzdano da čuva nivo do sada postignutih dobitaka u polju društvenog liberalizma od desničarskog naleta. Kako izgleda suverena vlast izrazite desnice u praksi, može da se vidi u zemaljama Višegradske grupe. Jedna od posledica jeste i efektna društveno konzervativna transformacija. Iz tog razloga, progresivne snage u državama ovog regiona trebalo bi da posegnu za metodologijom Džozefa Muskata sa Malte. Ona se zasnivala na

uspešnim dugogodišnjim društveno liberalnim kampanjama u izrazito katoličko konzervativnom društvu, u kojem je i razvod braka bio tabu tema. Nova progresivna platforma trebalo bi da baštini postmaterijalističke vrednosti (rodna ravnopravnost, ekologija, gej prava i druge društvene slobode) i da ih dodatno produbljuje u budućnosti.

U praksi se pokazalo da su jedino fiskalno odgovorna politika i reformski probiznis pristup, a sa tim usklađena socijalna politika, jedini dugoročni garant koji daje rezultate. Cilj pristupa ekonomiji trebalo bi da bude u podsticaju stabilnog rasta, uz politike koje bi trebalo da promovišu jednakost šansi i vertikalnu društvenu mobilnost. U dosadašnjoj praksi dostupne su i uspešne politike na tom tragu, poput pomoći zaposlenima sa niskim platama poreskim kreditima, programa prekvalifikacije i treninga za nezaposlene o državnom trošku, investicija u viši nivo javnih zdravstvenih usluga i kvalitet i dostupnost javnog obrazovanja. Politika ogromnih poreza i ogromne potrošnje pokazala se kao neefikasna u davanju rezultata i na vlasti i u izbornim kampanjama. Sličnu neefikasnost pokazuju i politike desnih populista u praksi, koje neretko direktnе negativne efekte svojih mera svaljuju na najsiromašnije slojeve stanovništva (primer Trampa i njegove poreske politike).

Jedino navedeni pristup, uz mudro komuniciranje protiv vešte ekstremne desnice, može da dovede na vlast progresivnu snagu i da doneše konkretan rezultat, održiv u praksi. Klasičan levi populizam sa nerealnim platformama sve teže uopšte može da dovede na vlast, a još teže može da doneše konkretan rezultat na vlasti. Na osnovu prve polovine mandata vlasti Fransoa Olanda i delovanja Sirize, to je vidljivije nego ikada.

Evropska socijaldemokratija, na osnovu lekcija iz poslednjeg izbornog ciklusa, jedino može da se transformiše u ovom pravcu, a da ima izvesnu perspektivu u budućnosti. Ostali pristupi u praksi su se pokazali kao neuspešni i to je, možda, najvažnija lekcija sa poslednjih izbora.

LITERATURA

HOLANDSKI LABURISTI (PVDA) – VELIKA KOALICIJA ZA ISTORIJSKI MINIMUM 1#

<https://www.towerswatson.com/en/Insights/Newsletters/Global/global-news-briefs/2017/07/netherlands-new-target-retirement-age-starts-in-2018>

<https://nltimes.nl/2013/09/09/low-poll-ratings-pvda>

<http://www.dutchnews.nl/features/2017/01/blog-gordon-darroch-the-strange-death-of-the-dutch-labour-party-diederik-samsom/>

<http://www.verkiezingsuitslagen.nl/Na1918/Verkiezingsuitslagen.aspx?VerkiezingsTypeID=1>

<https://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/03/daily-chart-10>

<https://nltimes.nl/2015/10/19/wilders-trusted-dutch-pm-nationalist-vitriol-boasts-pvv-even-higher>

<http://www.dw.com/en/what-you-need-to-know-about-the-dutch-election/a-37811574>

<https://www.theguardian.com/world/2017/feb/18/geert-wilders-netherlands-describes-immigrants-scum-holland>

https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/01/23/dutch-pm-tells-immigrants-act-normal-or-go-away/?utm_term=.99a836a8b1c7

<http://edition.cnn.com/2016/12/09/europe/geert-wilders-hate-speech-trial-verdict/>

<http://www.euractiv.com/section/euro-finance/news/gloves-off-between-rutte-and-schulz-in-front-of-davos-elite/>

<https://www.politico.eu/article/geert-wilders-falls-behind-mark-rutte-in-dutch-election-race/>

<https://theintercept.com/2017/03/14/spat-turkey-appears-give-dutch-prime-minister-boost-eve-election/>

<https://www.ft.com/content/c5e12a58-ff75-11e6-96f8-3700c5664d30>

<https://tradingeconomics.com/netherlands/gdp-growth-annual>

<http://www.dw.com/en/dutch-pm-rutte-issues-open-letter-wooing-right-wing-voters/a-37242525>

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-03-03/rutte-warns-of-dutch-chaos>

if-populist-wilders-wins-election

https://www.quirksmode.org/politics/blog/archives/2010/04/know_your_coali_4.html

https://www.parlement.com/id/vg09lloazsxv/w_wim_kok

<https://nltimes.nl/2017/03/24/netherlands-achieve-29-billion-budget-surplus-economic-growth-stronger-expected>

http://www.nlverkiezingen.com/index_en.html

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/geert-wilders-mark-rutte-dutch-elections-far-right-pvv-populism-lose-a7632476.html>

FRANCUSKI SOCIJALISTI (PS) – PROPUŠTENA ŠANSA ZA REFORMU KA CENTRU

<https://tradingeconomics.com/france/government-budget>

<https://tradingeconomics.com/france/government-debt-to-gdp>

<https://tradingeconomics.com/france/unemployment-rate>

<https://www.thelocal.fr/20161202/hollande-how-he-went-from-mr-normal-to-mr-unpopular>

<https://www.theguardian.com/world/2014/dec/31/france-drops-75percent-supertax>

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/10463306/Half-of-Frances-active-workforce-living-off-state.html>

<http://uk.reuters.com/article/uk-france-elections/frances-far-right-score-local-gains-as-voters-punish-hollande-idUKBREA2M03Z20140323>

<http://www.bbc.com/news/world-europe-13891125>

<http://www.spiegel.de/international/europe/french-interior-minister-manuel-valls-unsettles-socialists-with-new-popularity-a-930498.html>

<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/les-decisions/accès-par-date/decisions-depuis-1959/2012/2012-154-pdr/decision-n-2012-154-pdr-du-10-mai-2012.108531.html>

<https://www.brookings.edu/blog/up-front/2014/11/25/frances-and-italys-new-tony-blairs-third-way-or-no-way/>

<http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/visuel/2017/03/07/sondages-parrainages-meetings-temps-de-parole-quatre-indicateurs-pour-suivre-la-campagne->

présidentielle_5090550_4355770.html

<https://www.economist.com/news/europe/21614173-getting-rid-its-leftists-fran-ois-hollande-has-created-more-cohesive-government>

<http://www.bbc.com/news/world-europe-38723219>

<http://opinionlab.opinion-way.com/dokumenty/PresiTRACK-OpinionWay-Orpi-Resultats-de-la-semaine20-24-03.pdf>

http://www.ifop.fr/media/poll/3880-1-study_file.pdf

<https://fred.stlouisfed.org/series/LFEAMNTTFRQ647N>

<http://www.economist.com/node/4462685>

<https://www.ft.com/content/b0b6ca64-29b6-11e7-9ec8-168383da43b7>

<https://www.economist.com/news/briefing/21730406-what-can-be-done-help-them-globalisation-has-marginalised-many-regions-rich-world?fsrc=scn/tw/te/bl/ed/globalisationhasmarginalisedmanyregionsintherichworld>

<http://theconversation.com/what-happened-to-the-french-socialist-party-76385>

<https://www.economist.com/news/europe/21568728-tough-yet-popular-interior-minister-who-may-have-bigger-ambitions-manuel-valls-socialist>

<https://www.ft.com/content/8be732f5-5e4a-3e21-a8e4-6bb050f377d8>

<https://www.politico.eu/article/agir-franck-riester-new-french-party-rejects-populism-sort-of-embraces-emmanuel-macron/>

MALTEŠKI LABURISTI (PL)– BRZOPOTEZNA POBEDA DŽOZEFA MUSKATA

<https://lovinmalta.com/news/news-politics/an-in-depth-look-at-what-all-the-polls-from-maltas-upcoming-general-election-show>

<https://www.theguardian.com/world/2017/oct/16/malta-car-bomb-kills-panama-papers-journalist>

<https://www.politico.eu/article/malta-loves-and-loathes-joseph-muscat-elections-corruption/>

<http://www.maltachamber.org.mt/en/the-rise-and-rise-of-malta-s-economy-is-it-sustainable>

<https://tradingeconomics.com/malta/unemployment-rate>

<https://tradingeconomics.com/malta/gdp-growth-annual>

<https://www.timesofmalta.com/articles/view/20170129/local/pm-muscat-speaks-of-malta-s-economic-miracle.637925>

<http://www.independent.com.mt/articles/2017-04-24/local-news/PM-Joseph-Muscat-calls-surplus-an-economic-miracle-6736173449>

<http://www.independent.com.mt/articles/2017-04-28/local-news/Malta-s-minimum-wage-increase-reflects-progress-and-stability-PES-6736173620>

<https://www.youtube.com/user/JosephMUSCATdotcom/videos>

http://www.maltatoday.com.mt/news/data_and_surveys/31546/majority-favour-civil-unions-but-not-gay-adoption-20131117#.WfojWvnWyUk

<http://www.angus-reid.com/polls/index.cfm/fuseaction/viewItem/itemID/14203>

<http://www.economist.com/ESDmuscat>

<https://www.theguardian.com/world/2017/may/09/malta-joseph-muscat-panama-papers-corruption-claims>

<https://www.politico.eu/article/malta-cash-for-passports-program-individual-investor-programme/>

BRITANSKI LABURISTI (LAB) – ILUZIJA SREDNJEROČNIH DOBITAKA

<https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/24/david-cameron-downfall-european-tragedy>

<http://www.bbc.com/news/election-2017-40237833>

<https://www.newstatesman.com/politics/june2017/2017/06/whats-gone-wrong-conservative-campaign>

<https://www.ft.com/content/dac3a3b2-4ad7-11e7-919a-1e14ce4af89b>

<https://www.theguardian.com/politics/2017/sep/05/diane-abbott-more-abused-than-any-other-mps-during-election>

<https://www.theguardian.com/politics/datablog/ng-interactive/2017/jun/20/young-voters-class-and-turnout-how-britain-voted-in-2017>

<http://www.express.co.uk/life-style/health/811392/dementia-tax-care-symptoms-vascular-alzheimers>

<https://www.youtube.com/watch?v=SeuH7FG9mSA>

<https://www.theguardian.com/politics/2015/nov/25/john-mcdonnell-mao-zedong-little-red-book-george-osborne>

<https://www.economist.com/news/leaders/21729431/labour-track-rule-britain-who-rules-labour-party-jeremy-corbyn-britains-most>

<https://www.economist.com/news/britain/21729437-six-months-ago-opposition-was-battle-survival-now-it-is-preparing>

<https://www.economist.com/news/britain/21726093-there-are-reasons-think-corbyn-bubble-may-not-burst-soon-peak-corbyn>

<http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/labour-tuition-fees-student-debt-angela-rayner-university-costs-jeremy-corbyn-a7831556.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=Nu-J16VQho8>

<http://www.momentumeconomy.com/labour-party/labour-party-achievements/>

<https://www.theguardian.com/politics/2017/may/30/corbyn-unable-to-give-cost-of-childcare-pledge-in-interview>

<https://www.youtube.com/watch?v=cYZ262b7wB1>

<https://www.prospects.ac.uk/job-profiles/police-officer>

<https://www.newstatesman.com/blogs/the-staggers/2010/03/labour-redistribution-poor>

<http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7979#fullreport>

<http://www.bbc.com/news/election/2015/results>

<http://www.geocoops.com/economic-change-over-time.html>

<http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/bernie-sanders-most-popular-politician-poll-trump-favorability-a7913306.html>

<https://www.politico.eu/article/only-winner-of-british-general-election-2017-is-populism-theresa-may-jeremy-corbyn/>

<http://www.heritage.org/index/ranking>

<http://www.geocoops.com/economic-change-over-time.html>

<http://uk.businessinsider.com/jeremy-corbyn-continues-to-surge-in-the-opinion-polls-2017-7>

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/vote_2005/issues/4469615.stm

<https://kittysjones.wordpress.com/2013/06/11/labours-achievements-lest-we-forget/>

<http://www.gq-magazine.co.uk/article/general-election-young-voters>

<https://www.theguardian.com/politics/2017/jun/09/corbyn-may-young-voters-labour-surge>

<https://www.britac.ac.uk/news/youthquake-2017-can-young-voters-transform-uk%E2%80%99s-political-landscape>

<https://www.independent.co.uk/voices/theresa-may-conservative-party-leader-shes-no-progressive-conservative-a7109121.html>

https://www.ipsos.com/sites/default/files/2017-06/how-britain-voted-in-the-2017-election_1.pdf

<https://www.economist.com/news/leaders/21688856-worlds-young-are-oppressed-minority-unleash-them-young-gifted-and-held-back>

<https://institute.global/insight/renewing-centre/home-truths-progressive-vision-housing-policy-21st-century>

<https://www.newstatesman.com/uk-politics/2010/05/labour-policy-policies-blair>

NEMAČKE SOCIJALDEMOKRATE (SPD)– VELIKA KOALICIJA ZA ISTORIJSKI MINIMUM 2#

<https://www.ft.com/content/a7758d5e-8566-11e6-8897-2359a58ac7a5>

<https://ftalphaville.ft.com/2017/07/11/2191249/the-myth-of-the-german-jobs-miracle/>

<https://www.ft.com/content/1e3facea-9d48-11e7-8cd4-932067fbf946>

<http://www.telegraph.co.uk/business/2017/08/25/germany-achieves-near-record-budget-surplus-183bn/>

<https://www.economist.com/news/leaders/21724810-country-saves-too-much-and-spends-too-little-why-germaniys-current-account-surplus-bad>

<http://www.dw.com/en/angela-merkels-challenger-martin-schulz-unveils-plan-for-modern-germany/a-39711278>

<https://qz.com/1044383/why-does-the-czech-republic-have-the-lowest-unemployment-rate-in-the-eu/>

<https://www.ft.com/content/e7c7d918-a17e-11e7-b797-b61809486fe2>

<https://www.politico.eu/article/secret-to-angela-merkels-survival-afd-donald-trump/>

<http://www.canadianbusiness.com/business-news/germaniys-merkel-pays-tribute-to-predecessor-schroeders-economic-reforms-campaigning-skills/>

<https://www.economist.com/news/leaders/21724810-country-saves-too-much-and-spends-too-little-why-germanys-current-account-surplus-bad>

<https://www.ft.com/content/bd4c856e-6de7-11e7-b9c7-15af748b60d0>

<https://www.theguardian.com/world/2003/may/30/germany.johnhooper>

<http://edition.cnn.com/2002/WORLD/europe/09/23/germany.0700/>

<http://www.spiegel.de/international/the-modern-chancellor-taking-stock-of-gerhard-schroeder-a-379600.html>

<https://www.politico.eu/article/in-sole-tv-debate-schulz-struggles-to-close-gap-on-merkel/>

<http://www.economist.com/node/4462685>

<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2017/03/02/meet-martin-schulz-the-europhile-populist-shaking-up-germanys-elections/>

<http://www.euronews.com/2017/05/16/imf-to-germany-spend-more>

<https://www.theguardian.com/world/2003/may/30/germany.johnhooper>

<http://www.nytimes.com/1999/06/09/business/worldbusiness/britishgerman-agenda-marks-break-with-left-manifesto.html>

<https://web.archive.org/web/19990819090124/http://www.labour.org.uk/views/items/00000053.html>

<http://www.dw.com/en/schulz-overtakes-merkel-in-opinion-poll-as-favorite-for-german-chancellor/a-37389601>

<https://www.politico.eu/article/post-martin-schulz-surge-in-spd-membership-german-elections/>

<https://agendaeurope.wordpress.com/2017/02/12/eu-parliament-anti-fraud-chief-to-open-investigation-to-martin-schulz/>

<http://sfppr.org/2017/05/does-rise-of-macron-and-schulz-mean-return-of-third-way-politics-in-europe/>

<https://www.politico.eu/article/martin-schulz-tries-to-fix-broken-relationship-labor-unions-market-reform/>

<http://www.spiegel.de/international/spiegel/foreign-policy-schroeder-s-new-center-a-266745.html>

<https://www.politico.eu/article/the-fall-and-fall-of-german-social-democracy-german-regional-elections-spd-malu-dreyer-sigmar-gabriel/>

<https://www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/2017/ergebnisse/bund-99>

html

<https://www.theguardian.com/world/german-elections-blog-2013/2013/sep/03/angela-merkel-diamond-german-election-campaign>

<http://www.spiegel.de/international/germany/german-election-merkel-wins-and-afd-wins-seats-in-parliament-a-1169587.html>

<http://www.dw.com/sr/tehnika-vlasti-okupiraj-opozicione-teme/a-40277628>

<http://www.dw.com/sr/dobro-za-merkel-lo%C5%A1e-za-%C5%A1ulca/a-40351792>

<http://www.dw.com/sr/%C5%BEena-koja-je-potukla-i-%C4%8Detvrtog-na-%C5%A1/a-40661234>

AUSTRIJSKE SOCIJALDEMOKRATE (SPO)– PRAGMATIČNI KERN I USPEŠNA KONTROLA ŠTETE.

<https://www.thetimes.co.uk/article/trumps-views-on-muslim-migration-mirrored-across-europe-l9t8b0b98>

<http://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2017/02/europeans-ban-muslim-immigration-170209212657135.html>

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>

<http://bright-green.org/2017/10/20/green-debacle-as-austrian-right-returns/>

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/jun/10/austria-refugees-migration-crisis-eu>

<https://www.theguardian.com/world/2016/may/09/werner-faymann-quits-as-austrian-chancellor>

<https://www.economist.com/blogs/kaffeeklatsch/2017/06/austria-s-changing-politics>

<https://www.thelocal.at/20160513/christian-kern-no-more-normal-service>

<https://www.reuters.com/article/us-france-centraleurope/frances-macron-gains-eastern-foothold-on-eu-posted-workers-idUSKCN1B31PK>

<http://www.france24.com/en/20171023-eu-luxembourg-french-president-emmanuel-macron-posted-workers-directive-reforms>

<https://www.reuters.com/article/us-austria-politics/austrian-chancellor-launches-bid-to-win-back-voters-from-far-right-idUSKBN14V243>

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Minimum_wage

statistics

<https://www.minimum-wage.org/international/austria>

<https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/articles/austria-updated-law-against-wage-and-social-dumping-comes-into-force>

<https://wahl17.bmi.gv.at/>

<https://www.youtube.com/user/spoevideos/videos>

<http://www.aljazeera.com/news/2017/10/austria-election-171012104820908.html>

<https://www.politico.eu/list/politico-28-class-of-2017-ranking/sebastian-kurz/>

<https://www.politico.eu/article/sebastian-kurz-elected-leader-of-austrian-popular-party-chancellor-october-elections/>

<https://www.politico.eu/article/sebastian-kurz-pulls-plug-on-austrian-grand-coalition/>

<https://www.youtube.com/watch?v=ILg9N8lukvk>

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/austrian-chancellor-christian-kern-compare-us-president-donald-trump-pledge-make-austria-strong-a7524181.html>

<https://www.politico.eu/article/austria-election-scandal-christian-kern-sebastian-kurz-haus-of-cards/>

<http://www.spiegel.de/international/europe/the-demise-of-social-democracy-in-europe-a-1168670.html>

<http://strategieanalysen.at/wp-content/uploads/2017/10/ISA-SORA-Wahlanalyse-NRW2017-2.pdf>

SOCDEM. VIŠEGRADSKE GRUPE I ISTOČNE EVROPE- PAD PODRŠKE I MANJAK PERSPEKTIVE

<http://www.intellinews.com/index.php/visegrad-the-strange-death-of-social-democratic-czechia-123623/>

<http://www.radio.cz/en/section/curraffrs/political-scientist-social-democrats-election-program-would-not-be-realizable-without-major-election-victory>

<https://www.politico.eu/article/robert-fico-islam-no-place-news-slovakia-muslim-refugee/>

http://www.se.pl/wiadomosci/polityka/najnowszy-sondaz-partyjny-az-7-partii-w-sejmie_1032384.html

<http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114884,22758278,sa-wyniki-najnowszego-sondazu-partyjnego-zaskakujace-pis-nie.html#TRNajCzytSST>

http://www.wnp.pl/informacje/sondaz-kantar-public-pis-40-proc-po-17-proc-kukiz-15-i-n-po-7-proc-a-psl-5-proc,313547_1_0_0.html

<https://www.economist.com/news/europe/21711076-populist-pms-salty-tongue-tart-response?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e>

<https://www.economist.com/news/europe/21693908-prime-minister-robert-fico-favoured-saturdays-election-because-least-he-gives-something?zid=309&ah=80dcf288b8561b012f603b9fd9577f0e>

<https://www.nytimes.com/2017/02/09/world/europe/romania-corruption-corruption-gouvern-justicie.html>

<https://euobserver.com/justice/140417>

<http://www.latimes.com/world/europe/la-fg-romania-corruption-2017-story.html>

<https://www.theguardian.com/world/2017/nov/27/romanians-protest-against-weakening-of-anti-corruption-powers>

<https://www.politico.eu/article/romania-gay-marriage-turns-illiberal-with-moves-against/>

<https://www.politico.eu/article/viktor-orbans-former-bff-vows-to-take-down-fidesz/>

<https://www.economist.com/news/europe/21731337-and-may-end-up-second-biggest-parliament-hungarys-jobbik-party-tries-sound-less-extreme>

<https://www.isac-fund.org/download/academic/Bezbednost-zap-balkana-Bugari-eng.pdf>

<https://www.reuters.com/article/us-czech-politics/czech-election-winner-babis-to-seek-minority-government-idUSKBN1D025W>

<https://www.theguardian.com/world/2017/dec/06/andrej-babis-sworn-in-as-czech-prime-minister>

<https://www.economist.com/news/europe/21730666-will-make-it-hard-andrej-babis-form-coalition-czech-republic-almost-everyone>

<https://www.economist.com/news/europe/21716443-czech-republics-billionaire-finance-minister-shrugs-law-meant-contain-him-andrej>

<https://tradingeconomics.com/czech-republic/wages>

<https://www.jobspin.cz/2017/03/why-are-the-czech-salaries-so-low/>

<https://www.politico.eu/article/czech-election-2017-cssd-center-left-realigns-with-pork-and-cabbage-voters>

<https://www.politico.eu/article/tsetska-tsacheva-rumen-ralev-first-round-romania/>

<http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2018/01/29/three-lessons-from-the-czech-presidential-election/>

SKANDINAVSKE SOCIJALDEMOKRATE – UGROŽEN DUOPOL, UGROŽENE POZICIJE

https://columns.parlement.com/id/vk4rax1apdqo/de_noodzaak_van_linkse_samenwerking

<http://atlanticsentinel.com/2014/12/sweden-budget-talks-fail-early-elections-likely/>

<https://www.politico.eu/article/stefan-lofven-swedish-pms-pledge-no-more-mr-nice-guy/>

<https://www.investopedia.com/articles/investing/100714/nordic-model-pros-and-cons.asp>

<http://atlanticsentinel.com/2017/04/swedens-social-democrats-take-risk-with-hardline-policies/#more-60198>

<https://fred.stlouisfed.org/graph/fredgraph.png?id=LFEAMNTTSEQ647N&nsh=1>

<https://www.politico.eu/article/meet-denmarks-new-anti-islam-anti-immigration-anti-tax-party-nye-borgerlige-new-right-pernille-vermund/>

https://www.huffingtonpost.com/john-mirisch/the-sweden-democrats-how_b_8068416.html

<https://www.theguardian.com/world/2015/jun/19/danish-peoples-party-dahl-border-controls-election>

<https://www.thelocal.se/20171205/anti-immigration-sweden-democrats-the-biggest-losers-in-new-pre-election-poll>

<https://www.thelocal.se/20170511/why-the-sweden-democrats-and-centre-party-could-be-key-in-the-next-swedish-election>

<https://www.thelocal.se/20171123/could-the-sweden-democrats-leave-sweden-ungovernable-after-the-election>

<https://www.politico.eu/article/six-takeaways-from-the-danish-elections/>

<https://www.reuters.com/article/uk-denmark-pm/dont-blame-europe-stick-with-reform-danish-pm-idUKBRE99A0R220131011>

<https://www.ft.com/content/fd51a4c6-0dfb-11e5-8ce9-00144feabdc0>

<https://yle.fi/uutiset/3-5087551>

<https://www.svd.se/folk-tycker-inte-som-journalister>

<https://www.reuters.com/article/us-sweden-politics-poll/support-for-anti-immigration-sweden-democrats-tumbles-poll-idUSKBN1DZ1TH>

<https://www.economist.com/blogs/economist-explains/2017/06/economist-explains-20>

<https://www.politico.eu/article/ulf-kristersson-swedish-opposition-latest-approach-to-the-far-right-talk-to-the-hand/>

<https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/global-study-shows-many-around-world-uncomfortable-levels-immigration>

<https://www.slideshare.net/IpsosMORI/global-views-on-immigration-and-the-refugee-crisis>

<http://www.bbc.com/news/world-europe-32627013>

<https://www.ft.com/content/9d4ed4be-d73f-3942-817c-59b1ab48f338>

<https://www.reuters.com/article/us-sweden-politics-opposition/swedens-moderates-offers-olive-branch-to-anti-immigrant-party-idUSKBN1531M0>

http://www.iltalehti.fi/politiikka/20171222200623847_pi.shtml

<https://www.euractiv.com/section/social-europe-jobs/news/poll-support-swells-for-sweden-s-extreme-right/>

<http://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2013-profile-Sweden.pdf>

https://www.socialeurope.eu/happened-europes-left?utm_source=ReviveOldPost&utm_medium=social&utm_campaign=ReviveOldPost

ITALIJANSKE DEMOKRATE (PD) – ŠANSE I RIZICI POLITIČKOG CENTRA

https://www.ansa.it/english/news/2014/04/18/renzi-approval-rating-down-3-to-55_7b7194bf-4961-49d8-a2c1-fcefea6316ee.html

<https://scenaripolitici.com/2014/05/sondaggio-demos-9-maggio-2014-europee.html>

<http://www.bbc.com/news/world-europe-28989875>

<https://scenaripolitici.com/2017/12/sondaggio-swg-22-dicembre-2017.html>

<https://www.reuters.com/article/us-italy-renzi-reform-analysis/renzis-reforms-leave-italian-economy-and-voters-flat-idUSKCN11Y14U>

<https://www.theguardian.com/world/2016/jan/30/italians-protest-against-civil-unions-for-same-sex-couples>

<https://www.theguardian.com/world/2016/feb/24/italy-close-to-landmark-vote-in-favour-of-same-sex-civil-unions>

<https://www.panorama.it/news/politica/elezioni-politiche-italiane-2018-sondaggi/>

<https://scenaripolitici.com/2017/12/sondaggio-ipsos-17-dicembre-2017.html>

<https://www.theguardian.com/world/2014/feb/13/italian-pm-enrico-letta-to-resign>

<https://www.newstatesman.com/world/europe/2015/10/matteo-renzi-scrapper-swamp>

<https://tradingeconomics.com/italy/unemployment-rate>

<https://www.thelocal.it/20160201/italy-lost-four-billion-euros-to-corruption-in-just-10-months-last-year>

<https://www.thelocal.it/20160127/italy-is-still-one-of-europes-most-corrupt-countries>

<https://tradingeconomics.com/italy/government-debt-to-gdp>

<http://www.oecd.org/eco/outlook/italy-economic-forecast-summary.htm>

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

<https://www.theguardian.com/public-leaders-network/2013/nov/16/italy-public-managers-highest-paid-oecd>

<http://time.com/4636105/edelman-trust-barometer-france-italy/>

<https://qz.com/328300/93-of-italians-dont-trust-their-parliament-and-they-are-right/>

<https://www.valigialbu.it/le-promesse-del-governo-renzi-alla-prova-del-countdown/>

<https://web.archive.org/web/20150612200951/http://www.data24news.it/sondaggi-nel-mondo/politici/169996-sondaggio-ipsos-per-il-corriere-della-sera-un-anno-di-governo-renzi-risale-la-fiducia-nellesecutivo-e-nel-premier-40903/>

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/italy-s-new-prime-minister-matteo-renzi-puts-170-state-cars-including-jags-and-maseratis-on-ebay-in-9222182.html>

<https://www.ft.com/content/0a7a2fcc-c408-11e3-870b-00144feabdc0#axzz2zKhFcVAA>

<https://www.reuters.com/article/us-eu-montepaschi-stateaid/eu-clears-italys-6-billion-state-bailout-for-monte-dei-paschi-idUSKBN19P1PQ>

<https://www.reuters.com/article/us-italy-renzi-reform-analysis/renzis-reforms-leave-italian-economy-and-voters-flat-idUSKCN11Y14U>

<http://www.bbc.com/news/world-europe-38281643>

<https://www.reuters.com/article/us-italy-politics/gentiloni-seen-as-italys-most-trusted-political-leader-poll-idUSKBN1D155E>

<http://atlanticsentinel.com/2017/02/renzi-picks-side-in-italys-blue-red-culture-war/>

http://www.huffingtonpost.it/2016/10/05/jim-messina-pagato_n_12348602.html

<https://www.politico.eu/article/marco-minniti-italy-minister-of-fear/>

<https://www.politico.eu/article/italian-election-anti-establishment-parties-right-wing-coalition-tale-of-two-italies/>

<https://www.reuters.com/article/us-italy-politics/italys-league-leader-opens-door-to-government-deal-with-5-star-idUSKCN1GQ2X>

<https://www.politico.eu/article/silvio-berlusconi-matteo-renzi-matteo-salvini-italy-march-4-through-the-looking-glass-election/>

<https://www.reuters.com/article/us-italy-election-minister/italys-padoan-says-left-right-coalition-possible-paper-idUSKBN1EW0F7>

<https://www.thelocal.it/20180228/italian-election-manifesto-promises-cost-money-economy>

<https://www.reuters.com/article/us-italy-election-pd/italys-ruling-pd-promises-help-for-families-in-election-manifesto-idUSKBN1FM2F3>

ZAKLJUČI:

<https://www.nytimes.com/2018/03/01/opinion/progressives-win-culture-war.html>

<https://www.ft.com/content/5ac4d090-f6f9-11e7-a4c9-bbdefa4f210b>

<https://www.nytimes.com/2016/10/20/upshot/the-new-blue-and-red-educational-split-is-replacing-the-culture-war.html>

<http://atlanticsentinel.com/europes-blue-red-culture-war/>

<https://www.theguardian.com/world/2018/mar/09/marine-le-pen-under-pressure-to>

unite-front-national

https://www.ipsos.com/sites/default/files/files-fr-fr/doc_associe/ipsos-sopra-steria_sociologie-des-electorats_23-avril-2017-21h.pdf

https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2018-03/elezioni_politiche_2018_-_analisi_post-voto_ipso...twig.pdf

https://www.electograph.com/2018/04/espana-elecciones-generales-sondeo_16.html

https://elpais.com/elpais/2018/04/06/media/1523031908_175487.html

https://blogs.elconfidencial.com/espana/una-cierta-mirada/2018-03-05/panelconfidencial-perfil-votante-ciudadanos-partido-popular_1530312/

<http://www.newsbomb.gr/politikh/story/873950/dimoskopisi-vomva-ekplixeis-kai-anatropes-sto-politiko-skiniko>

<https://www.protothema.gr/politics/article/772880/galop-marc-stathera-brosta-me-103-i-nd/>

<http://www.dw.com/en/how-are-europes-social-democrats-faring/a-42824010>

<https://www.ft.com/content/6e19773a-1667-11e8-9e9c-25c814761640>

<https://euobserver.com/political/140635>

<https://www.economist.com/news/special-report/21739431-artificial-intelligence-spreading-beyond-technology-sector-big-consequences>

<https://www.independent.co.uk/voices/jacob-reesmogg-protest-university-bristol-jeremy-corbyn-favourite-bookies-a8192781.html>

<https://www.reuters.com/article/us-eu-tax-digital-france/france-germany-want-progress-on-taxing-tech-giants-idUSKBN1FR29K>

<http://www.euvisions.eu/manuel-macron-leader-europe/>

<https://www.ft.com/content/92e12678-d777-11e7-a039-c64b1c09b482>

<https://www.ft.com/content/4e7b5d8e-fa07-11e7-9b32-d7d59aace167>

Novi treći put

novi pristup za novo vreme

www.novitreciput.org